

Izhaja vsako soboto — izdaja Filzovski konsorcijski »Ljudska pravica« — Direktor konsorcijske in odgovorne ureditve: Tomo Broje Uredništvo »Ljudska pravica«, ulica 9. Uprava: Kopitarjeva ulica 3 — Telefon uredništva št. 23-941-69 ureje 23-261-23-263 — Telefon naročnega 19 oglaševalnega oddelka št. 21-430 — Številka delovnega računa št. 1-135. Mesečna naročnina 60 din, trimesečna 165 din, polletna 300 din, celoletna 600 din. Pošta predala št. 19. Pisk tiskarne »Ljudska pravica«.

Ostanimo pri glavnemu vprašanju: delavsko upravljanje v »Gradiscu«

Ali naj namešča in razrešuje direktorja delovni kolektiv?

Okraj, zadruga in državna posestva naj začno sestavljati desetletne kmetijske načrte

Slavko Janevski:  
 Vas za sedmimi jeseni

Trezen pomenek o zanimivih stvarih

# Ob sedemdesetletnici smrti utemeljitelja znanstvenega socializma Karla Marxa

BORIS ZIHERL

Štirinajstega marca 1883. leta je v Londonu umrl utemeljitelj znanstvenega socializma in največji mislec revolucionarnega proletariata Karl Marx.

Marxov nastop pada v dobo, ko se je v najnaprednejših deželah Evrope buržoazni red uveljavil kot vladajoči red in se vse očitneje pričel zapletati v lastna protislovja, medtem ko so se ljudske množice v drugih evropskih deželah, izvzemši zaostalo Rusijo, pripravljale na odločen obračun s fevdalnim absolutizmom. Razvoj v naprednejših deželah, zlasti v Angliji in Franciji, je dokazal, da buržoazni red ni utemeljil tistega stanja svobode, enakosti in bratstva, o katerem so sanjali njegovi največji misleci v XVIII. stoletju. Družbena stvarnost je kritični misli tistega časa postavljala vse nova in nova vprašanja. Kdor je hotel na ta vprašanja odgovoriti, je moral v svoji zavesti smelo stopiti preko meja buržoaznega sveta in s širših vidikov premotriti družbeno dogajanje tistega časa. V tem dogajanju samem je moral odkriti vzroke, ki so razsvetljevsko družbeno misel obsodili na iluzijo, ki v dejanskih odnosih med ljudmi nima pogojev za svojo uresničitev.

Karl Marx je bil tisti, ki je na ta vprašanja odgovoril.

Od mladih nog vnet za svobodo in napredek svoje domovine in vsega človeštva, prežet z revolucionarnimi idejami svojega časa, se je moral kaj kmalu prepričati, da nemška buržoazija ni niti sposobna niti voljna ostvariti svoje vloge vodilne antifevdalne sile v nemških deželah. Se preden se je utegnila dodobra razmahniti, je v strahu pred najpomembnejšim zgodovinskim proizvodom svojega lastnega sistema, pred proletariatom, kakor tudi pred gibanji nenemških narodnosti v Nemčiji in Avstriji, klonila pred fevdalno-absolutistično reakcijo, izdala ljudstvo in revolucijo ter se podala v družbeno-politično priljubeno, ki je pritisnilo svoj nič kaj časten pečat na vso nemško zgodovino v drugi polovici XIX. stoletja in v XX. stoletju.

V to ozračje so tisti čas odmevali prvi odločni koraki proletariata, ki ga je rodila kapitalistična proizvodnja kot svoje lastno zanikanje. Dve zaporedni vstaji lyonskih tekstilcev v letih 1831 in 1834, vse širše gibanje angleških chartistov, prvi delavski nastopi v nemških deželah, upor šlezjskih tkalcev in leta 1844, gibanje čeških delavcev, ki se istega leta prvič pojavijo na praških ulicah s samostojnimi zahtevami, — na podlagi tega se je v Marxu vse bolj utrjevalo prepričanje, da je našel novo družbeno oporišče za svoj revolucionarni zanos. »Kakor filozofija v proletariatu najde svoje materialno orožje, tako najde proletariati v filozofiji svoje duhovno orožje,« je zapisal mladi Marx prav leta 1844 v svoji »Kritiki Heglove filozofije prava«.

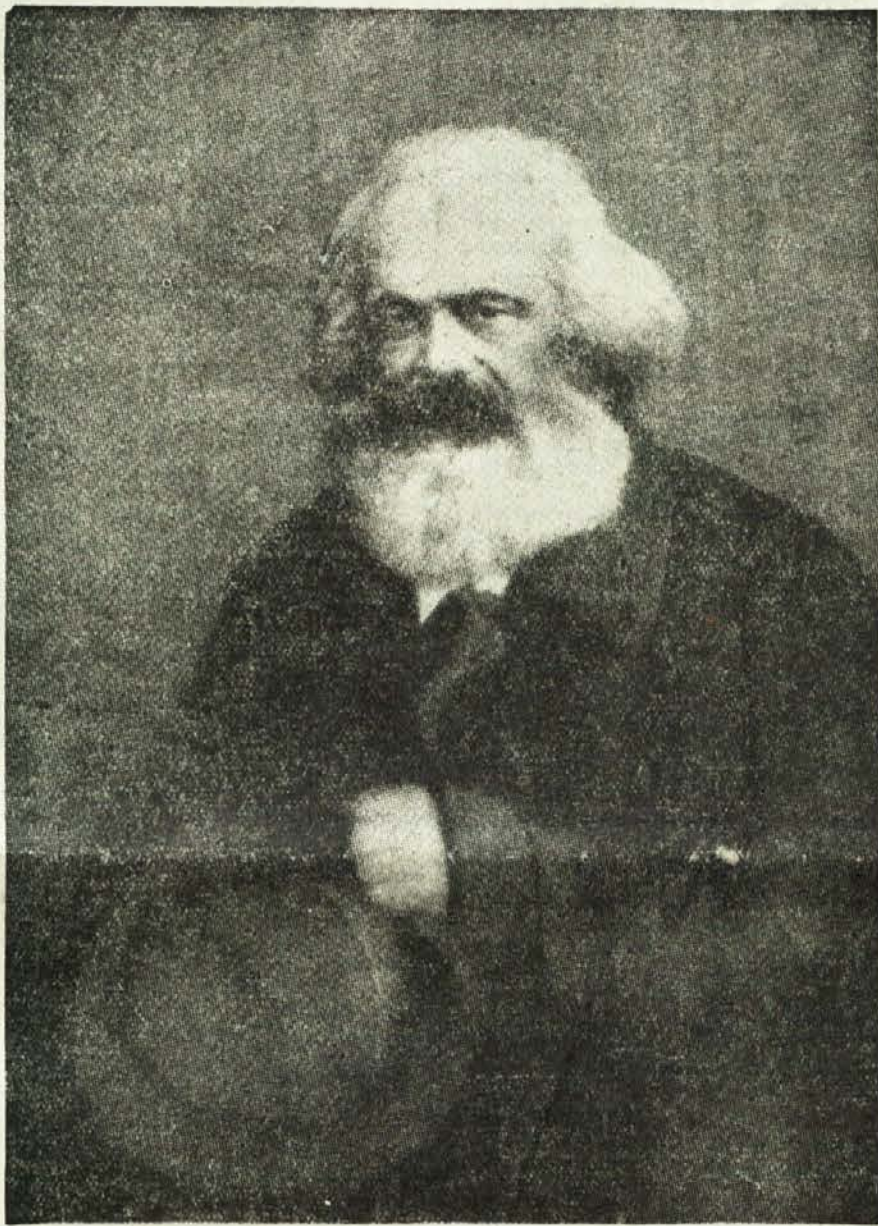
Poglabljajoč se v družbene probleme svojega časa je Marx odkril v proletariatu razred, ki ni zgolj sočutja vredna žrtev kapitalistične eksploatacije, marveč je nova družbena sila, ki ji pripada bodočnost in ki je po svojem poslanstvu edinstvena v zgodovini človeštva. Proletarski boj in njegova vloga na predvečer revolucionarnih dogodkov 1848—49, zlasti pa v teh dogodkih samih, sta bila Marxu mogočna pobuda in sta usmerjala njegovo misel v odkrivanje novih temeljnih resnic o družbi in o zakonitostih njenega razvoja. Vrsto genialnih slutenj in misli, ki so v delih angleških ekonomistov, francoskih socialnih utopistov in nemških klasičnih filozofov ostale na pol izgovorjene, je Marx do kraja izgovoril, razvil v celovito družbeno teorijo, jih dokazal kot pravilne.

Na temelju materialističnega tolmačenja Heglove misli o dialektičnem razvoju kot osnovni zakonitosti vsega, kar je; na temelju nauka angleških ekonomistov o delu kot viru družbenega bogastva; na temelju postavk francoskih zgodovinarjev in socialnih utopistov o razrednem boju, — na teh temeljih je Marx pričel graditi svojo znanstveno teorijo o zakonitostih razvoja v družbi in v človeškem mišljenju, v katerem se odsadva družbena stvarnost.

Svoja dognanja, ki pomenijo prelom v zgodovini družbenih ved, je Marx prikril na kratko strnil v znamenitem »Manifestu komunistične partije«, ki ga je skupaj s svojim najbližjim sodelavcem in prijateljem Engelsonom napisal na predvečer revolucije 1848. — Kasneje, prav v letu Marxove smrti, je

Engels kot osnovno v Marxovem odkritju označil misel: »da je ekonomska proizvodnja in iz nje nujno izvirajoča družbena struktura sleherne zgodovinske dobe osnova za politično in umsko

misel, ki jo je zapisal Marx že v enem izmed svojih zgodnejših del: komunizem ni stanje, ki naj ga upostavimo, ideal, po katerem naj se ravna resničnost; komunizem je resnično gibanje,



zgodovino te dobe; da je bila potemtakem (od kar je razpadla prastara skupna zemljiška lastnina) vsa zgodovinska zgodovina razrednih bojev, bojev med izkoriščanimi in izkoriščajočimi, vladami in vladajočimi razredi na različnih stopnjah družbenega razvoja; da pa je ta boj dosegel zdaj stopnjo, ko se izkoriščani in zatirani razred (proletariat) ne more več osvoboditi izkoriščajočega in zatirajočega razreda (buržoazije), ne da bi hkrati vsa družbo za vedno osvobodil izkoriščanja, zatiranja in razrednih bojev.«

Tisto, kar je predmarksovskim mislecem zastirala nezodgovornost razmer in pa vključenost teh mislecev v idejne okvire njihovega razreda, ki je bil vkljub svoji tedanji naprednosti vendarle predstavnik novih, kapitalističnih oblik izkoriščanja in zatiranja, je spregledal in doumel Marx. To je zmogel, oprt na svoje temeljito in obsežno, lahko rečemo, univerzalno znanje in pa na družbeno prakso prvega razreda v zgodovini, ki mu noben razredni interes ne zapira obzorij, zakaj to pot gre za predstavnik borbe vseh delovnih ljudi proti slehernemu izkoriščanju in zatiranju, za ukinitvev razredov sploh, za učlovečenje človeka v zgodovinsko najkonkretnem smislu teh besed.

Marxovo odkritje osnovnih zakonitosti v razvoju družbe in družbene zavesti je dalo posameznim družbenim vedam temelj, kakršnega je biologiji dala Darwinova teorija in astronomiji Kopernikova dognanja. In ne samo to. Marxovo odkritje je omogočilo znanstveno utemeljeno politiko naprednih družbenih sil, se predvsem pravi, revolucionarnega proletariata. Njegovo življenjsko delo »Kapital«, ki je pravzaprav enciklopedija družbeno-ekonomskih ved, je predvsem posvečeno raziskavanju gibalnih sil kapitalistične družbe, poreklu in razvoju njenih notranjih protislovij in perspektivam njihovega razpleta v bodočnosti. Marxova dognanja so utrjevala in utrjujejo v proletariatu zavest o globoki objektivni utemeljenosti njegovega boja,

ki sedanje stanje ukinja; pogoji tega gibanja izhajajo iz zdaj obstoječe predpostavke.

Marxova misel je skoz in skoz revolucionarna in kritična; rastle je in pridobivala na svoji nepremagljivi

prepričljivosti v nenehnem boju mnenj, v katerem so se odražali družbeni spopadi tistega časa. Vsako njegovo delo je posvečeno določenemu konkretnemu problemu, bodisi iz filozofije ali iz družbeno-ekonomskih ved ali pa s področja političnega boja, ki se ga je Marx kot največji ideolog delavskega razreda dejavno udeleževal. Marx ni konstruiral nobenih miselnih sistemov in ni posiljeval stvarnosti z naprej izdelanimi shemami in šablonami. Vse, kar je napisal, je ustvarjalno razvijanje družbenih ved na temelju njegovega zgodovinskega odkritja, ki je samo plod temeljito obvladanega faktičnega materiala in praktičnih izkušenj iz družbenih bojev tistega prelomnega razdobja.

Prav ta ustvarjalni, antidogmatični in revolucionarno-kritični značaj Marxovega dela je bil zmerom napoti vsem, ki so skušali marksizem revidirati in mu podtakniti smisel, kakršnega mu njegov utemeljitelj ni dal.

V dobi prve revizije marksizma, ob koncu preteklega in v začetku tega stoletja, so se revizionisti sklicevali na to, da Marx ni nikjer »sistematično« obdelal svojega naziranja in da mu je zategadelj treba v tem pogledu pomagal ter mu kot sistematično podlago podtakniti enega izmed tedaj modnih sistemov v buržoazni filozofiji. V obrambo dialektike in materializma kot najbistvenejših nazorskih zaključkov, ki izhajata iz Marxovega odkritja in ki sta ju z vsjo jasnostjo napravila že Marx in Engels sama, je Lenin tedaj napisal svoje znamenito delo »Materializem in empiriokritičizem«.

Druga revizija marksizma, ki se je v zadnjih desetletjih razvila v Sovjetski zvezi in ki jo je moč imenovati tipično birokratsko revizijo, je izpremenila marksizem v novodobni katekizem, v kopico izrekov in citatov, katerih merodajno tolmačenje je pridržano nezmožljivim avtoritetam. Revizionisti tega kova ocenjujejo Marxovo delo z vidikov političnega pragmatizma: kar v njem načelno ne ustreza, je treba proglasiti za zastarelo ali kratko malo zatajiti, kar pa bi trenutno utegnulo ustrezati, je treba tako prikrojiti, da izgine vsaka sled konkretnih zgodovinskih okoliščin, v katerih je nastalo. Druga revizija marksizma se danes razvija predvsem na liniji njegove šablonizacije in vulgarizacije; praktično to vodi do rezultatov, ki so v marsičem podobni rezultatom prve revizije: do mrtvičenja tistega, kar je duša marksizma, njegove dialektike; do vse večjega uveljavljanja subjektivnega idealizma, ki izpodriva materializem, to osnovo slehernega znanstvenega mišljenja; do kompromitiranja marksizma in s tem do idejnega razoroževanja

proletariata ter vseh ostalih naprednih družbenih sil v sodobnem svetu. Z drugimi besedami, revizionizem danes bolj kakor kdaj prej vodi na pozicije idejne reakcije.

Naprednim ljudem naše zemlje, predvsem pa jugoslovanskim komunistom, je Marxova misel v zadnjih desetletjih velikih preizkušenj in bojev osvetljevala pot ter odločilno pripomogla k rešitvi mnogih težkih nalog.

Na podlagi osnovnih Marxovih dognanj je bilo v dobi pred drugo svetovno vojno moči pravilno oceniti odnose družbenih sil, odkriti v širokih delovnih množicah Jugoslavije neizčrpane rezerve, jih mobilizirati in usmerjati tako, da so se v najusodnejših trenutkih zgrnile okrog proletariata in njegove komunistične avantgarde ter šle v boj za občečloveški napredek. Na podlagi osnovnih Marxovih dognanj je bilo v letih osvobodilne vojne moč za časa spregledati dejanske težnje posameznih družbenih plasti in njihovih političnih predstavnikov, jasno razpoznati družbene vire nacionalnega izdajstva in kolaboracionizma ter z odločnim bojem proti temu zlu razširjati oporišča osvobodilnega gibanja, zagotoviti končno zmago antifašističnih, demokratičnih sil na terenu Jugoslavije. Na podlagi Marxovih osnovnih dognanj je bilo po končani vojni moči ustvariti družbeno-ekonomske in politične temelje socialistične graditve, vse globlje doumevati družbeno bistvo in osnovo sovjetske politike nasproti novi Jugoslaviji ter poleg buržoazno-restavratorske odkriti še drugo objektivno težnjo, ki se skuša uveljaviti v prehodni dobi od kapitalizma v socializem, državno-kapitalistično, birokratsko težnjo, ki ni socializmu nič manj nevarna od prve. Misel, da osvoboditev delavskega razreda mora biti stvar delavskega razreda samega, misel, s katero je Marx ustanovljal I. Internacionalo in ki jo je tudi kasneje nenehno izpovedoval, je navdihovala vrsto ukrepov, s katerimi jugoslovanski delavski razred dejansko postaja vse odločilnejši činitelj v politično-ekonomskem življenju dežele, ukrepe, ki jim je predvsem namen ruvati in izruvati družbene korenine antisocialističnih, birokratskih teženj, zagotoviti na tem koščku zemlje zmago naprednih, socialističnih teženj.

Od Marxove smrti je minilo sedemdeset let...

Naš delavski razred in z njim vse ostalo delovno ljudstvo naše domovine slavi njegov spomin in vztrajnem delu za uresničitev tistih progresivnih družbenih ciljev, ki jih je prav on prvi pokazal in znanstveno utemeljil.

## Predsednik Tito na poti v London

»Človek, ki ga bosta morala i Vzhod i Zahod poslušati, če želimo, da se zgradi resnični mir na tem svetu brez Stalina, pluje s polno paro proti Londonu...« Tako je britanski delavski list »Daily Herald« sporočil svojim bralcem odhod predsednika naše republike tovariša Tita na pot v London. »Zahod bo soočen z dejstvom, da ni treba — in v resnici se ne sme — zamenjavati Titov komunizem s sovjetskim imperializmom, ki nas je naučil, da se ga bojimo.«

Mislim, da bi bilo težko na kratko bolje opisati veliki pomen prvega Titovega obiska neki zahodni deželi. Titov obisk v resnici vrača delovnim množicam na Zahodu vero v komunizem, ki jim jo je ubil Stalin, in utrjuje v njih upanje, da je mogoče zgraditi demokratični socializem, v katerem svoboda posameznika ni v nasprotju z družbo, ampak je njen prvi temelj. Hkrati jih prepričuje, da sta socializem in mir nerazdružljiva, da med njima ni jezua, ki ga je postavil Krenel, da je resnična socialistična dežela, kakršna je Jugoslavija, najzvestejši pobornik miru in sodelovanja z vsemi narodi.

Socialistična Jugoslavija se ni zaprla vase in ni zgradila železnih zaves okoli sebe. V našo državo so na stežaj odprta vrata gostom iz tujine. V njej so dobrodošli vsi, ki so poslanci miru in prijateljstva. Kakor prihajajo od drugod k nam, tako tudi mi odhajamo v goste v tujino. Po lanskem obisku ministra Anthony Edena potuje sedaj v Britanijo sam tovariš Tito, na Edenovo in Churchillovo povabilo.

Z Britanijo nas družijo trdne vezi. Najmočnejše so tiste, ki so zrastle iz bojnega tovarštva. Pa ne samo pretek-

lost, tudi sedanost nas veže: skrb za ohranitev miru. Britanija je danes na mednarodnem poprišču med najmočnejšimi zagovorniki miru. To vlogo ji daje sam njen položaj. Britanija se je udeležila dveh svetovnih vojn, v katerih je pretrpela hude izgube. Najtežje v zadnji. V vojni nima kaj pridobiti, v njej lahko doživi samo lasten propad. Zato ji koristi nje same narekujejo, da dela za mir. In v tem delu za mir smo sodelavci. Mi si prav tako želimo miru, ker lahko le tako uresničimo našo veliko zamisel — socializem. Obisk tovariša Tita v Londonu bo utrdil to mirovno zavestništvo dveh dežel.

V Londonu se pripravljajo, da sprejmejo Tita z vsemi častmi, ki grejo tako visokemu predstavniku neke države. Na poti po morju, na katero se je podal z našo vojno ladjo »Galeb«, ga od Malte spremljata britanska rušilca, katerima se bosta pridružila še dva, ko bo »Galeb« zaplul v britanske vode. Ob prehodu skozi Gibraltar so oddale tri britanske letalonosilke 21 topniških strelcev v Titov pozdrav in letala z letalonosilk so spremljala našo ladjo skozi morskoo ožino. Na bregovih Temze bodo pričakali našega predsednika vojvoda Edinburški, soproga kraljice Elizabete, predsednik vlade Winston Churchill in zunanji minister Anthony Eden.

Sam Watson, ki je zastopal britansko delavsko stranko na nedavnem kongresu Ljudske fronte, je dejal, da bo predsednik republike tovariš Tito sprejet pri britanskih ljudeh tako pri srčno, kot ni bil še nihče na britanskih obalah. In britanska javnost posveča te dni obisku Tita res izredno pozornost. Tisk mnogo piše o njem in o Jugoslaviji. Polemika, ki so jo sprožili

pred meseci zoper Jugoslavijo maloštevilni britanski katoliki po naročilu Vatikana, je le pripomogla k še večjemu zanimanju za Titov obisk.

Pravi značaj vatikanske gonje in njen poraz je te dni ovekovečil svetovno znani britanski karikaturlist David Low s karikaturami »Manchester Guardian«. — Skupina katolikov, na čelu z Avelinom Woughom, ki je najbolj strupeno pisal zoper nas, od daleč opazuje postavljanje slavoloka, na katerem je med zastavami napis: »Pozdrav Titu!«, in takole komentira: »Sramota! Če bi bilo to vsaj za kakšnega resničnega pobornika demokracije, kakor je Franco!« — S to karikaturami je David Low osmešil britanske protivnike Jugoslavije in jim snel masko z obraza.

Jugoslovansko veleposlaništvo v Londonu prejema te dni številna pisma uglednih javnih osebnosti, britanskih voljakov, ki so se med vojno znašli med jugoslovanskimi partizani, delavcev iz tovarnih in drugih, ki toplo pozdravljajo prihod tovariša Tita in ga vabijo v svojo sredo. Iz tretje največje valjarne jekla v Britaniji so na primer pisali: »Pri nas je zaposlenih 1700 delavcev. Mi seveda ne predlagamo, da bi vi pretirano silili v maršala Tita, ker vemo, da bo zelo zavzet. Toda, če bi prišel k nam, bi bili silno vzradoščeni in počaščeni...« Takšna so čustva britanskih delovnih ljudi, ki gledajo v tovarišu Titu predstavnik socialistične Jugoslavije.

Titov obisk bo zelo mnogo prispeval k mednarodni uveljavitvi Jugoslavije, dežele socializma, in potrjal vero vseh, ki si žele mir, da je mogoče mirno sodelovanje med narodi.

# Ostanimo pri glavnem vprašanju: delavsko upravljanje v »Gradisu«

Naša javnost je že seznanjena z nedemokratskim sklepom upravnega odbora »Gradisa« glede premestitve ing. Pipana. Zaradi tega tudi ni potrebno ponavljati vsega poteka dogodkov, ki so si sledili z dokajšnjo naglico. Na vsak način pa je treba na tem mestu odločno podčrtati dejstvo, da je tak sklep — sprejet kot posledica, kot kaznen za sodelovanje v javnem razpravljanju o problemih delavskega upravljanja — izrazito nedemokratski, birokratski in nasproten socialističnim načelom. Nihče nima pravice, kogar koli kaznovati zaradi tega, ker je javno povedal svoje stališče v razpravljanju o naših problemih. Tudi v tem primeru ne, če bi bilo tako mnenje napačno. Tako ravnanje, kakršno je v konkretnem primeru ravnanje upravnega odbora Gradisa, samo škoduje sproščeno-sti javnega razpravljanja. Treba je takim birokratskim pojavom krepko stopiti na prste ter raznim posameznikom kakor tudi skupinam onemogočiti, da bi svoj položaj izrabljale za to, da bodisi s premeščanjem, z razmestitvijo na slabša delovna mesta, bodisi z odpovedjo službe itd. strahujejo ljudi, ki hočejo z objektivno kritiko pomagati pri odstranjevanju napak in pomanjklivosti. Prav zaradi tega ni mogoče vrednotiti problema Gradisovega odnosa do javne polemike in kritike zgolj kot problem Gradisa, marveč kot važno opozorilo, ki lahko koristno služi tudi v drugih primerih.

Popolnoma napačno bi bilo, če bi ob tem primeru izčrpavali vse svoje sile le na vprašanju odnosa upravni odbor: Pipan. Konec koncev je ob tej priliki samo prišlo na dan osnovno vprašanje: Kako je z delavskim upravljanjem v Gradisu? In to, mislim, je bistvo vprašanja, o katerem je treba in bo vsekakor koristno razpravljati.

Dokazov za to, da v delavskem upravljanju Gradisa marsikaj ni v redu, in to tako v upravnem odboru in v delavskem svetu podjetja kakor tudi na posameznih gradbiščih, je precej. To potrjuje že sam obstoj raznih drobnih oblik birokratskega korumpiranja, in to od posebnih nagrad za člane upravnega odbora pa tja do megalomanstva s posebnimi cigaretami z Gradisovim napisom. Sem spada še medsebojno oportunistično oproščevanje storjenih napak, reševanje takih napak med štirimi očmi, »pranje perila

v domači hiši, nerazumljivega uveljavljanja svojevoljnosti nekaterih posameznikov itd., itd. To potrjuje tudi dejstvo, da se predsednik upravnega odbora podjetja niti predsednik delavskega sveta nista hotela odzvati vabilu delovnega kolektiva Vuzenice, naj pride na njihov množični sestanek, na katerem so razpravljali o sklepu upravnega odbora. Kolektiv v Vuzenici ima zaradi takega odnosa prav, če govori, da se ta dva ne upata priti, ker vesta, da kolektiv ne odobrava dela upravnega odbora. Vse to in še drugi podobni pojavi pa pričajo o nečem nezdravem, o nečem, kar zaudarja po dokaj globoki birokratizaciji.

Če je takšno stanje v upravnem odboru in delavskem svetu podjetja, pa s tem še ni rečeno, da je mnogo bolje v upravnih odborih in delavskih svetih posameznih gradbišč. Tudi o upravnem odboru in delavskem svetu v Vuzenici se da marsikaj povedati, na primer razmerje med delavci in uslužbenci v teh organih, ki je ne le preveliko v korist uslužbencev, marveč tudi v nasprotju s predpisi, nadalje o tem, zakaj nimajo taka gradbišča, kot sta Vuhrud in gradnja ceste, svojih organov delavskega upravljanja, s kakšnimi problemi se ukvarjajo vuzeniški organi delavskega upravljanja, kako gospodarijo itd. Kaj hočemo s tem reči? Nič drugega, kot to, da se kaže problem upravljanja v vsem Gradisu od vrha navzdol. Razpravljati o teh stvareh pa nikakor ni dolžnost samo novinarjev, raznih šefov gradbišč in inženirjev, marveč predvsem dolžnost delavcev, posebno še komunistov, ki so lahko prepričani, da bodo za to našli vse podporo v naši javnosti, in to tudi takrat, kadar bi jih poskušali zavreti razni posamezniki s svojimi zastarelimi, nesocialističnimi nazori.

Razpravljati o omenjenem nedemokratskem postopku upravnega odbora Gradisa pa se je priteknilo še eno vprašanje. Gre za to, da so nekateri tovariši, morda s posebnimi nameni ali pa tudi brez njih, direktno ali indirektno zahtevali nekakšno reorganizacijo, še bolj decentralizacijo, razbitje Gradisa na manjša podjetja. Če bi razpravljanje zašlo predvsem v to smer, kar bi — tako se zdi — nekaterim, ki raje molče o slabostih delavskega upravljanja v Gradisu, prišlo zelo prav, bi bilo precej napačno. Menimo, da je vprašanje organizacije Gradisa važno

samo v toliko, kolikor sedanja organizacija podjetja zavira boljše delo organov delavskega upravljanja. Pri tem pa nikakor ne smemo pozabiti, da bi napravili našemu gospodarstvu medvedjo uslugo, če bi razbili tako močno podjetje, kakršno je Gradis. Nasprotno! Gradis kot močno gradbeno podjetje nam je zagotovo potreben, potrebna pa nam ni vsa tista birokratska in centralistična navlaka, ki zavira njegov razvoj in uresničenje delavskega upravljanja v njem.

Ob vsem tem pa nikakor ne moremo mimo vloge komunistov in sindikalnih organizacij. Kaj so le-ti storili doslej, da bi preprečili take pojave? Kako so se borili proti slabostim v delavskem upravljanju, kako so pravočasno opozarjali na razne oblike birokratskega korumpiranja članov upravnih odborov in delavskih svetov? — To so stvari, ki ne veljajo samo delavcem in komunistom, zaposlenim pri Gradisu. Gradis nam je lahko lepo opozorilo, da brez nenehnega boja proti vsem škodljivim pojavom v delavskem upravljanju ne moremo naprej in da se je treba tega boja lotiti smejeje, z večjo borbenostjo in revolucionarno budnostjo.

In še to! V ponedeljek se bo sestal delavski svet Gradisa. Naša javnost z zanimanjem pričakuje to zasedanje. Zanimajo pa jo predvsem, ali bo delavski svet tokrat resneje razpravjal o slabostih delavskega upravljanja v Gradisu, ali bo svoje napake in slabosti opravičeval z napakami in slabostmi drugih.

—on



Marzovi hčerki Jenny in Laura

## Še enkrat o članku: „Samovoljni direktor v Litiji.“

V »Ljubljanskem dnevniku« dne 26. februarja 1953 odgovarja bivši direktor okrajnega lesnega podjetja Litija Zankar na članek: »Samovoljni direktor v Litiji odpuščen«, objavljen v Ljudski pravici 15. novembra 1952.

Članek se strinja, da je treba nezdrave pojave v podjetju odpravljati in pomagati organom delavskega upravljanja — delavskim svetom in upravnim odborom — da se bodo čimprej uveljavili. Ne strinja pa se s tem, da je v vseh primerih, ko pride do spora oziroma nepravilnosti, krivda na strani direktorja, kot je to v njegovem primeru. Pri njem je prav obratno, češ da je vsega kriv delavski svet,

odnosno predsednik delavskega sveta in upravnega odbora. Poglejmo najprej, kaj navaja, oziroma očita članek od 15. novembra 1952 direktorju:

»V osebnih razgovorih (med štirimi očmi) so delavci tožili, da niso upoštevani dovolj njihovi predlogi, ki so bili v večini primerov pravilni, da vodstvo podjetja ukrepa samovoljno, da je direktor v razgovoru z njimi grob in da ne išče z njimi tesnega kontakta, da podjetja ne vodi najuspešneje in da se dogajajo razne nepravilnosti. Kljub opozorilom, da se bo les, skladen v kope na način, kot je ukazal direktor, pokvaril, tega ni nihče upošteval; rezultat tega je precej kubikov pokvarjenih desk. Direktor je skušal imeti vso komercialno službo v svojih rokah in je nabavljati les v oddaljenih področjih, kar je zviševalo režijske stroške, čeprav bi se dalo enak les dobiti v bližnji okolici. Pri odpuščanju delavcev ni iskal zveze in menja sindikalne organizacije ter je odpuščal delavce samovoljno in nezakonito. V zvezi s tem so nastajali stroški, ker so delavci po sodišču uveljavljali svoje zahteve. Sindikalnemu odboru je direktor diktil, kakšno mnenje naj napiše o kakem delavcu. Za razna potovanja — je zaračunal previsoke dnevnice in samovoljno diktil izplačilo raznih računov, ki niso bili v skladu s finančnimi predpisi.«

Te trditve niso izmišljene, saj jih lahko podkrepimo z dejstvi. Kakšen je bil njegov odnos, se vidi že iz tega primera: na kolektivni zabavi je oklofutal delavca, ker ga je prišel obvestiti, da je neki tovariš zbolel. Nahrullil je vozniaka, češ da je švercar, čeprav ta ni opravil nobene vožnje s konji brez podpisane naloge direktorja. Da je nezakonito odpuščal delavce, se vidi iz sodnih aktov. Dva delavca sta tožila podjetje zaradi nepravilnega odpusta in tožbo tudi dobila. Samo v eni taki obravnavi so nastali stroški 14.931 lin v škodo podjetja. Popolnoma samovoljno je odpuščal strojnika, ni pa pri skrbel drugega kvalificiranega delavca. Zaradi nestrokovnega vodstva v kotlarni je nastala okvara na parnem kotlu, za kar je moralo podjetje plačati 442.640 din. Primerov podobne samovolje in grobega odnosa do delavcev poznamo v podjetju še nešteto.

Zaradi nepravilnega zlaganja lesa se je po izjavi skladiščnika pokvarilo ca. 25 m<sup>3</sup> desk in se je njihova kvaliteta zmanjšala najmanj za 50%. Iz revizijskega zapisa, ki ugotavlja napake vodstva, naj navedemo le nekatere: Tovarna pohištva Nova Gorica je prejela od podjetja 9731 ročajev po ceni din 18,50. Po obračunski kalkulaciji pa znaša cena din 38,97 za kos. Samo pri tej dobavi je izgubilo podjetje 201.140 dinarjev. In nadalje: tov. direktor je sklenil pogodbo s Semenarno za Slovenijo za sto tisoč gajbic, naročila pa podjetje ni moglo izvršiti. Zaradi neizpolnjene pogodbe toži Semenarna podjetje za škodo v znesku 360.550 din.

Tov. Zankar je izdal nalog, da se mu izgotovi v podjetju pohištvo, in sicer: 6 stolov, zaboj za kurivo, miza in komoda. Račun zneske 7648 din brez kakšnega viška in razlike v ceni materiala. Po delovnih nalogih in predračunu pa bi moral plačati za nabavljeno pohištvo 18.610 din. Vse elemente cene si je znižal na prej omenjeno vsoto. V letu 1952 je naročil nekdo takole pohištvo: knjižno omaro, raztegljivo mizo, 6 stolov, 1 kavč — vse izdelano iz hrastovega lesa ter polirirano. Pogodbeni cena je znašala 45.000 din, če pa se preračuna na cene, po katerih so se obračunavali izdelki v podjetju, je cena izdelanega pohištva 86.713 lin. Po nalogu direktorja — števil. 10/104 z dne 24. junija 1952 so povrnil potne stroške direktorju podjetja »Ogreve«

Strojnice v znesku 20.000 kot odškodnino za prodajo blaga, do katere pa ni prišlo. Podjetje »Ogreve« je namreč storniralo del naročil.

Direktor Zankar je obračunaval potne stroške zelo površno in brez potrtila o času bivanja v posameznem kraju. Ta potrtila si je na zahtevo blagajničarke izstavljala sam, in sicer je n. pr. za bivanje v Ljubljani (v območju Ljubljane tudi stanuje) označeval, da je imel opravke od 6. ure zjutraj do 16., 17. ali celo do 20. ure. Pri preračunu prejetih dnevnice in voznic se je ugotovilo, da je v času od 1. januarja 1952 do 31. oktobra 1952 prejel za ca. 6143 din dnevnic preveč.

Med drugimi so to dejstva, o katerih govori revizijski zapisnik, in je točno, kot navaja Zankar, da se bo treba o teh stvareh pogovarjati na drugem mestu. Naravna stvar, da do tega pogovora ne bo prišlo na dopisnikovo in ne na Zankarjevo pobudo, kajti če bi bila to njegova pobuda, bi se te stvari uredile že mnogo prej, temveč bodo za to poskrbeli organi notranjega poverjenstva.

Slehnernj pošteni državljani obsoja izkoriščanje usluge katerega koli podjetja za zasebne koristi. Tako je pravilno, če Zankar kritizira, da si je predsednik upravnega odbora prilaščal imovino podjetja. Vendar se pa vidi iz arhiva podjetja, da je Zankar sam dovolil odvoz kamena in rezanje lesa, in to iz pogodbe, sklenjene med Zankarjem kot direktorjem in predsednikom upravnega odbora za usluge, ki mu jih bo izkazalo podjetje pri gradnji hiše. V koliko ta skupčinja ni bila postena, je predvsem kriv direktor, ki je ni preprečil, temveč jo je podpisal. S tem je soodgovoren za nepravilnosti, ki so nastale, kakor navaja Zankar v svojem članku. Morda je Zankar že pozabil na te podpise ali se jih ne more več spomniti, ker je medtem minilo že nad 5 mesecev.

Pri takem stanju se dejansko vsiljuje vprašanje, ali je Zankar komunist in ali je sploh še lahko komunist. Nedvomno je za nakazane napake soodgovorna organizacija ZK okrajnega lesnega podjetja Litija, ki se ni dosledno borila proti napakam v podjetju. Slabosti organizacije ZK in sindikata je hotel prikazati prvi članek dne 15. novembra 1952.

Stanislav Keber

## Obvestilo o sprejemu v politično šolo pri CK ZKS

V letni tečaj Politične šole pri CK ZKS so na podlagi razpisa sprajeti naslednji tovariši (po okrajih):

Celje-mesto: Veruše Ivan; Celje-okolica: Mravljje Ivan, Stare Durko; Gorica: Korošec Jože; Korošje: Benet Franc, Čošarek Janez, Sever Vili, Skrabar Ivan; Kranj: Kokal Andrej, Okoren Andrej, Šarabon Franc, Svab Franc, Zupan Janko, Biljida Milova; Krško: Zaman Roman; Ljubljana-mesto: Črnologar Ema, Ferjančič Marko, Hunski Tomaž, Jeka Franc, Kostanjevec Stanko, Mikaneč Mato, Mitrovič Mita, Snoj Anton; Ljubljana-okolica: Juntos Ignac, Selan Jože; Ljutomer: Kalčić Stane; Maribor-mesto: Auda Miroslava, Blagus Stjepan, Burmas Milka, Črešnik Franc, Maver Ciril, Potočnik Franc, Rakič Vida, Rosandič Aleksander, Šatan Mihael, Tencor Josip, Uranjek Milan, Vais Feliks, Veršič Ciril, Vežnjak Vera, Zidar Slavica, Zupčan Franc; Maribor-okolica: Mesarič Urška; Murska Sobota: Rosič Mujaga, Vrečič Ana; Novo mesto: Gričar Franc, Kump Alojz; Ptuj: Markešič Ivan; Radovljica: Golob August, Kobentar Albin, Peterman Primož; Polak Franc, Soklič Marjan; Slovenj Gradec: Gerželj Milan, Gospeč Edvard, Banječ Janez, Vodovnik Jože, Matjašič Franc; Sostanj: Sevnčnik Franc; Trbovlje: Josenski Milan, Marinko Franc, Vozel Leopold, Zore Jože; Črnomelj: Simonič Drago, Marjetic Martin.

Vsi navedeni naj bodo najpozneje 16. marca t. l. ob 9. uri dopolnili v Politični šoli, Ljubljana, Parnova 37. II. trakt (Bežigrad), ko se prične redni pouk. Zaradi velikega števila prijav prišlo ostali prijavitelji v postev v jesenskem tečaju Politične šole.

Uprava Politične šole pri CK ZKS

## Druga instrukcija okrajnih in občinskih komisij za popis prebivalstva

Pred tednom dni je opravila republiška komisija za popis prebivalstva drugo instrukcijo okrajnih komisij, v teh dneh pa okrajne komisije instruirajo občinske komisije za popis prebivalstva. Popisno gradivo je že natisnjeno in ga sedaj razpošiljajo na sedeže občin. Vsi posil v zvezi s popisom se vedno bolj prenašajo na teren.

V organizacijskem oziru je popis prebivalstva težka in zamotana naloga. V vsej državi bo popisovalo okrog 150.000 ljudi. Samo v LR Sloveniji bo sodelovalo pri popisni akciji okrog 11.000 ljudi, to je popisovalcev, članov popisnih komisij, instruktorjev in kontrolorjev. Tako bo v Sloveniji vsak 132. prebivalec sodeloval pri popisu.

Da bodo lahko rešene vse naloge okrog popisa, morajo vložiti izredne napore vsi, ki sodelujejo pri popisu. Ne sme se zgoditi, da nosijo vso težo popisa le statistični organi, ker je popis stvar naše celotne družbene skupnosti in zahteva vložitev avtoritete oblastnih organov in zlasti voljenih oseb, ki so člani popisnih komisij. Zaradi tega je določeno, da je na čelu popisnih komisij predsednik okrajnega oziroma občinskega ljudskega odbora ali kak drug odbornik. Od pravnega dela vseh članov popisnih komisij je odvisno tudi pravilno reševanje vseh organizacijskih vprašanj pri tem popisu in končno njegov uspeh sam.

V začetku februarja je bila že prva instrukcija okrajnih in občinskih komisij za popis prebivalstva. Imela je namen, da da svoje mnenje glede navodil za popisovalce in glede organizacijskih vprašanj. Ta instrukcija je seznanila člane komisij s pomenom in obsegom popisa ter je nanje prenesla neposredne naloge v zvezi s pripravami za popis v mesecu februarju. Te naloge so bile: izdelava občinskih skic v merilu 1:10.000 z vpisanimi hišnimi številkami in vrisanimi popisnimi okoliši, določitev popisnih okolišev in izbira popisovalcev. Republiška komisija za popis prebivalstva je v ta namen izdelala nadrobna navodila.

Druga instrukcija okrajnih komisij za popis prebivalstva pred tednom dni v Ljubljani in Mariboru je pokazala, da se večina okrajnih ljudskih odborov zaveda važnosti popisne akcije. Na instrukcijo so prišli razen tajnikov komisij, ki so večinoma šefi uradov za statistiko in evidenco, še drugi člani okrajnih komisij, iz Maribora-mesta in OLO Ptujja sta se udeležila instrukcije predsednik komisije, v večini primerov pa tajniki okrajnih ljudskih odborov kot člani komisij. Le OLO Radovljica, Novo mesto in Ljubljana-okolica niso poslali na instrukcijo razen šefov uradov za statistiko in evidenco nobene drugega člana komisije.

Kot prva naloga, ki se sedaj izvaja, je instrukcija občinskih popisnih komisij. V te instrukcije je treba vložiti ves trud, da ne bi bili člani občinskih popisnih komisij prepozno ali pomanjkljivo seznanjeni z obsegom posla, ki jih čakajo, z važnostjo pravočasne izvršitve posla, ali da ne bi slabo upoštevali vseh prejetih navodil.

Nadaljnja naloga je dokončna izbira popisovalcev in njihov pouk. Republiška popisna komisija je posredovala glede učiteljev, ki bodo določeni kot popisovalci, da bodo ob popisu oproščeni drugega dela. Okrajne komisije so posredovale pri podjetjih, da bi dala na razpolago za popis svoje uslužbence kot popisovalce. Pri pouku popisovalcev je težišče dela na občinskih komisijah, tem pa morajo pomagati okrajne komisije s svojimi instruktorji.

Zelo važna nadaljnja naloga je agitacija za popis in to, da se prebival-

stvo seznanj s popisom, s popisnimi obrazci itd. O tem je že izšlo več člankov v našem dnevnem časopisju, revijah itd. Na raznih množičnih sestankih je treba prebivalstvu razložiti pomen in naloge popisa. V zvezi s tem je izdala Socialistična zveza delovnega ljudstva propagandno brošuro. Prebivalstvo mora biti seznanjeno s popisno akcijo, da bo naklonjeno popisu in ga sprejelo s popolnim zaupanjem.

Med važne naloge spada tudi nadzor nad delom popisovalcev med samim popisom. Popisovalci imajo na razpolago razdobje treh dni za popisovanje in to bo terjalo od njih precejšen napor, ako bodo hoteli uspešno izvesti svojo nalogo. Vsak malomaren uspešnost popisa. Zato je potrebno, da odnos popisovalcev bi lahko ogrožal instruktorji in sami člani popisnih komisij kontrolirajo popisovalce in po potrebi takoj posredujejo.

Republiška komisija za popis prebivalstva izdaja poseben bilten o popisu prebivalstva, v katerem so objavljena razna navodila, obvestila, izkušnje s terena v zvezi s popisom itd. Ta bilten je na razpolago vsem članom popisnih komisij.

Popisna akcija je splošna akcija in ne le naloga statističnih organov. Od prizadevnosti vsakega posameznega člana popisne komisije je odvisen uspeh popisa. Pri tem je treba upoštevati velike finančne izdatke za popis in velik intelektualni napor, ki so ga terjale vse priprave za popis. Vsaka neizvršitev nalog pa bi pomenila slabo izvedbo popisa. Za popis naj bodo na razpolago čim boljši popisovalci, objektivni, vestni in strokovno sposobni, ki se bodo s pravnim odnosom znali približati prebivalstvu. Do podrobnosti se bo treba ravnati po navodilih in upoštevati vse postavljene roke.

Tako bo popis tudi uspešno izveden in rezultati popisa čimprej na razpolago, kar nam zagotavlja tudi predvidena strojna obdelava popisnega gradiva.



Teloh se je razcvetel

# TRIJE ODLOMKI IZ MARXOVIH DEL

## Človek in religija

Temelj rezverske kritike je v tem: človek ustvarja religijo, religija ne ustvarja človeka. Religija je zavedanje sebe in občutek sebe v človeku, ki se ne našel, ali, ki se je spet izgubil. Toda človek ni abstraktno bitje, čepeče na veji izven sveta. Človek je pravzaprav človekov svet, država, družba. Ta država, ta družba ustvarjata religijo — neko absurdno vest sveta, ker predstavljata nek absurden svet. Religija je splošna teorija tega sveta, njegov enciklopedični privesek, njegova v ljudski obliki podana logika, njegova točka časti, njegovo navdušenje, njegova moralna sankcija, slovesna dopolnitev, splošni razlog za tolažbo in opravičenje. Religija je fantastična stvaritev človeške narave, kajti človeška narava resnične realnosti nima. Boriti se proti religiji pomeni torej boriti se posredno proti svetu, čigar duhovna vonjava je religija.

Verska revščina je hkrati izraz resnične revščine in protest proti tej revščini. Religija je vzdih izčrpanega bitja, srce brezsrčnega srca, je duh brezdušnega bivanja. Religija je opij za ljudstvo.

Ce hočemo, da ljudstvo doseže resnično srečo, potem je prvi pogoj, da izgine religija kot navidezna sreča ljudstva. Toda zahtevati, da se ljudstvo odreče njenim iluzijam v njegovem stanju, je isto kot zahtevati, da zapusti stanje, ki ima potrebo po iluzijah. Kritika religije je torej dejansko kritika dolne solz, katere svetniški sij je religija.

Kritika je osmukala navidezno cvetje, ki krasi naše verige, ne zaradi tega, da bi nosili te svoje verige, praznični in obupani, ampak zato, da bi se verig otresli in trgali živo cvetje. Kritika religije jemlje človeku utvare, da bi lahko mislil, deloval, ustvarjal svojo realnost kot človek brez utvar, kot gospodar svojega razuma, da bi se vrtil okrog samega sebe, svojega resničnega sonca. Religija je samo navidezno sonce, ki se vrtil okrog človeka tako dolgo, dokler se ta ne vrtil okrog samega sebe.

Poslanstvo zgodovine je torej v tem, da potem, ko se njena naloga v svetu onstran resnice razblini, vzpostavi resnico tu spodaj. Prva naloga filozofije, ki je v službi zgodovine, ostaja v tem, da po razkrinkanju posevčenega vida človeškega samoodtujenja razkrija to samoodtujenje neje tudi pod posvetnimi videzi. Kritika nebes se izpreminja tako v kritiko zemlje, kritika religije v kritiko prava, kritika teologije v kritiko politike.

## Materialni in moralni pogoji komunizma

Poglejmo nekaj rezultatov, ki izhajajo iz takega pojmovanja zgodovine kot smo ga razvili:

1. Na določeni stopnji razvoja proizvodnih sil te proizvodjalne sile in obična sredstva tako močno porastejo, da v obstoječih pogojih lahko povzročijo samo katastrofo. To torej niso več proizvodjalne sile, ampak razdiralne sile (troj in denar). Iz tega se ustvari razred, ki mora prenašati vsa bremena družbe, ne da bi užival njene prednosti, razred, ki se zaradi tega, ker je vržen iz družbe, umakne v najostrejšo opozicijo proti vsem ostalim razredom; razred, ki predstavlja večino med člani družbe in v katerem se porodi zavest o nujnosti temeljite revolucije, drugače rečeno — komunistična zavest. Samo po sebi je razumljivo, da se ta komunistična zavest lahko izoblikuje tudi med drugimi razredi, če le-ti razumejo položaj proletarskega razreda.

2. Uporaba določenih proizvodnih sil zavisí od pogojev, gospodstva nekega določenega družbenega razreda, čigar družbena moč, ki je plod njegove materialne moči, dobi svoj idealistično praktični izraz v obliki države, ki jo vsakokrat prizvame. Zaradi tega je tudi vsaka revolucionarna borba naperjena proti razredu, ki je do tedaj vladal.

3. V vseh preteklih revolucijah je ostala oblika udejstvovanja vedno nedotaknjena in šlo je samo za nov način razporeditve udejstvovanja, za novo razdelitev dela med novimi ljudmi. Komunistična revolucija pa je naperjena proti dosedanjim oblikam udejstvovanja. Komunistična revolucija ukinja delo v dosedanjem smislu in odpravlja nadvlado vseh razredov hkrati z razredi samimi, kajti revolucijo uresniči razred, ki razred več ni, v družbi, ki se smatra kot en razred, čeprav se kot taka ne priznava. Ta revolucija je že izraz razpustitve vseh razredov, vseh narodnosti itd. ... v samem okviru sedanje družbe.

4. Da bi ustvarili to komunistično zavest med množicami in da bi hkrati omogočili zmago stvari same, je potrebna množična preobrazba ljudi. Te preobrazbe ni mogoče ustvariti drugače kot v praktičnem gibanju, v revoluciji.

Revolucija je nujno potrebna ne samo zaradi tega, ker z drugim sredstvom ni mogoče zrušiti vladajočega razreda, ampak tudi zaradi tega, ker se razred, ki ruši, drugače ne more znebiti vse stare nesnage in postati tako sposoben, da položi družbi nove temelje.

Max Stirner je mnenja, da komunistični proletarci, ki revolucionirajo

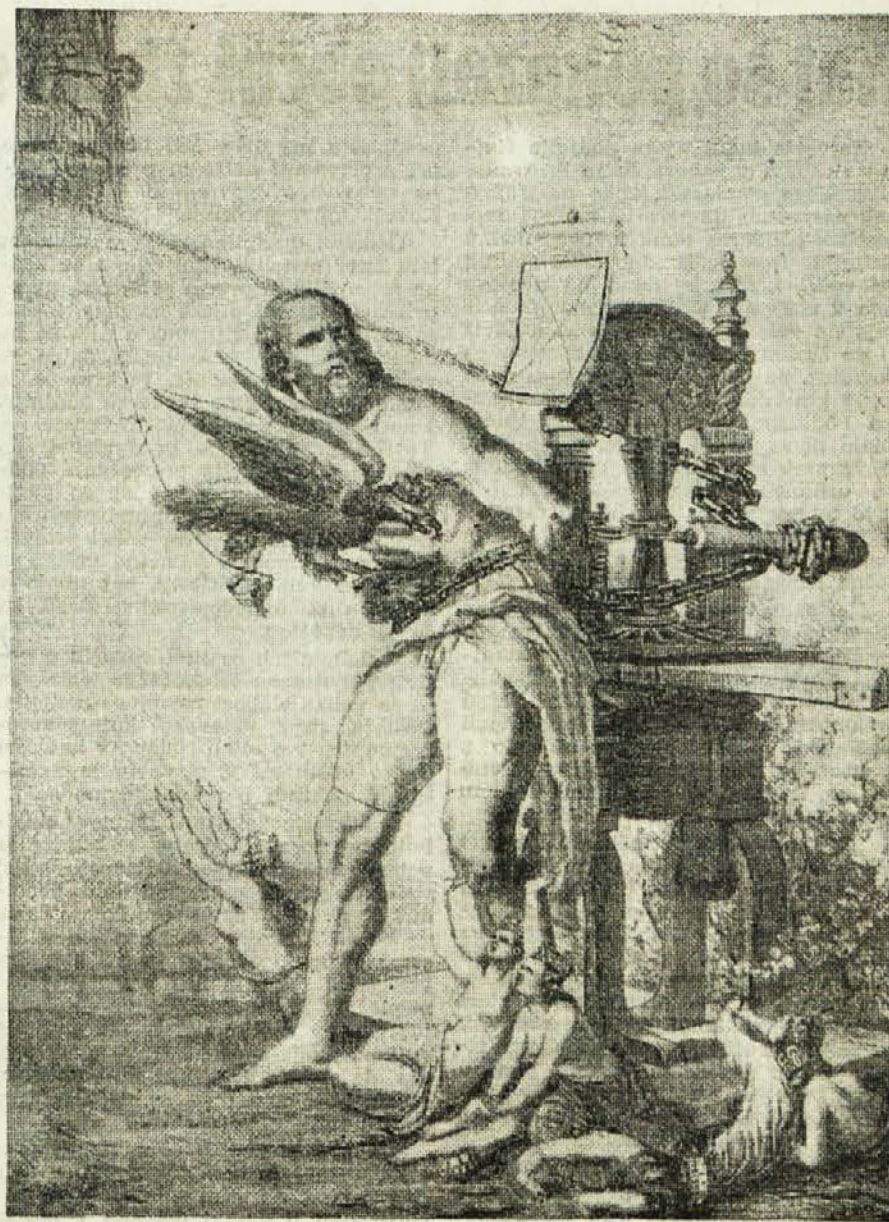
rajo družbo in postavljajo proizvodjalne pogoje ter družbene odnose na novo podlago, to se pravi na same sebe kot nove ljudi, da ti proletarci ostajajo »nekdanji«. Neutrudna propaganda, ki kali te proletarce, in diskusije, ki jih vsakodnevno razpletajo med seboj, so zadostni dokaz, da nikakor nočejo ostati »nekdanji in da jim je zelo malo do tega, da bi ljudje ostali »nekdanji«. Oni ne ostajajo »nekdanji... razen če »iščejo napako v samem sebi«. Preveč dobro se pa zavedajo, da bodo lahko nehali biti »nekdanji« samo tedaj, če se bodo izpremenili pogoji. Zato so trdno odločeni, da te pogoje izpremenijo ob prvi priložnosti. V revolucionarnem delovanju se hkrati z izpreminjanjem družbenih pogojev preobrazuje tudi človek sam.

## Družba in posameznik

Naša izhodiščna točka so posamezniki, ki proizvajajo v družbi — torej proizvodnja, ki jo družbeno določajo posamezniki. Lovci in ribič kot dva osamljena in individualna pojavi, od katerih izhajata Smith in Ricardo, pripadata iznajdbam brez fantazije iz osemnajstega stoletja. To so robinzade, ki nikakor ne pomenijo samo to, kar si predstavljajo zgodovinarji civilizacije, namreč enostavno reakcijo proti pretirani rafiniranosti in povratek k nekemu slabo tolmachenemu primitivnemu življenju. To nagnjenje k naravi tudi že ni več temelj Rousseaujevemu delu »Contrat sociale«, ki s pomočjo neke pogodbe vzpostavlja zveze in odnose med neodvisnimi posamezniki in naravo. Te male in velike robinzonade so samo navidezne, imajo samo nek estetski videz. Bolj bi lahko rekli, da so to prepudni buržoazni družbi, ki se je pripravljala od XVI. stoletja in ki je v XVIII. stoletju naredila že orjaške korake v smeri svojega dozorevanja. V tej družbi svo-

bodne konkurence je posameznik nastopal kot nekdo, ki se je iztrgal iz spon narave, spon, ki so v stoletjih zgodovine pred tem naredile iz njega samo kolesje nekega določenega omenjenega človeškega konglomerata. Preropotameznik XVIII. stoletja, ki je bil opirala Smith in Ricardo, se je zdel ta posameznik XVIII. stoletja, ki je bil po eni strani proizvod razpuščenih oblik fevdalne družbe, po drugi strani pa od XVI. stoletja dalje na novo se razvijajočih proizvodjalnih sil, kot nek ideal, čigar bivanje prpada preteklosti. To so smatrali ne kot zgodovinski rezultat, ampak kot izhodiščno točko zgodovine.

Ker je ta posameznik kazal podobnost z naravo in ker je odgovarjal njihovem pojmovanju človekove narave, se ni pojavljal kot neko bitje, ki se oblikuje v teku zgodovine, ampak kot bitje, ki ga je kot takega narava nudila. Vsaka dosežanja nova doba je to iluzijo ponavljala... Cimalje nazaj v zgodovino posežemo, bolj homo spoznali, da je posameznik — in to velja ob samem začetku tudi za posameznika proizvodjalca — neko odvisno bitje, ki pripada vedno nekega večjemu krogu: najprej še čisto naravno — družini in plemenu, ki je razširjena družina, pozneje neki skupnosti v raznih oblikah, pri čemer so le-te povod za trenje in spajanje plemen. Šele v XVIII. stoletju v »buržoazni družbi«, se različne oblike družbenih odnosov ponudijo posamezniku kot enostavno sredstvo za svoje zasebne cilje, kot neka zunanja nujnost. Toda doba, ki postavi tako stališče, stališče osamljenih posameznikov, je prav doba, ko so družbeni pogoji — v tem oziru splošni pogoji — dosegli najvišjo stopnjo razvoja. Človek je postal v pravem smislu besede — zoon politikon; je ne samo družbeno bitje, ampak tudi bitje, ki se s svojimi posebnostmi ne more drugače uveljaviti kot v družbi.



Zvezani Prometej. — Ob prepovedi »Rheinische Zeitung«. Alegorični prikaz Karla Marxa, privezanega na tiskarski stroj (1843)

# KOMUNISTIČNI MANIFEST

(FRANZ MEHRING: KARL MARX, ZGODBA NJEGOVEGA ŽIVLJENJA, IZDAJA 1933)

Medtem je bil poslan v London v tisk tudi že rokopis Komunističnega manifesta.

Pripravljali so ga že na prvem kongresu, ta pa je preložil posvetovanje o komunističnem programu na drugi kongres. Teoretični gibanja so se ukvarjali s to nalogo. Marx in Engels pa tudi Hess so sestavili prve osnutke.

Ohranil pa se je le osnutek, o katerem je pisal Engels Marxu 24. nov. 1847, torej malo pred drugim kongresom: »Vendar razmisli še o veroizpovedi. Mislim, da bomo storili najboljše, če opustimo katekizemsko obliko in damo stvari naslov: Komunistični manifest. Ker bo treba v njem pripovedovati več ali manj o zgodovini, dosedanja oblika še celo ni prikladna. S seboj bom prinesel tega, ki sem ga sestavil tu; je v preprostem pripovednem slogu, toda zaradi strahovite naglice slabo redigiran.« Engels je dodal, da osnutek še ni bil predložen pariškimi krožkom, vendar pa upa, da ga bo uveljavil razen nekaterih neznatnih malenkosti.

Osnutek je narejen še v popolnoma katekizemski obliki, ki vsekar njegovo splošno razumljivost prej stopnjuje, kot pa ogražja. Za trenutno agitacijo bi bil osnutek pripravnejši kakor kasnejši manifest, s katerim se popolnoma sklada glede miselne vsebine. S tem, da je Engels žrtvoval svojih 25 vprašanj in odgovorov v prid zgodovinskemu prikazu, je dokazal svojo vestnost; Manifest, v katerem se je komunistem napovedal kot svetovno-zgodovinski pojav, je moral biti — po besedah grškega zgodovinpisca — delo trajnega pomena in ne pravnini spis za priložnostnega bralca.

Tudi klasična oblika je torej zagotovila Komunističnemu manifestu trajno mesto v svetovni literaturi. To naj ne izzveni, kakor da hočemo dati priznanje tistim čudakom, ki so hoteli dokazati s posameznimi stavki, iztrganimi iz Manifesta, da so pisci Manifesta okradli Carlyla ali Gibbona ali Sismondija ali koga drugega. To bi se reklo preprosto brisati oči, kajti v tem oziru je Manifest tako samostojen in tako izviran, kakor je le moglo biti samostojno in izvirno kako napisano delo. Nikakor pa ne vsebuje nobene misli, ki bi je Marx ali Engels še ne bila povedala v svojih dotedanjih spi-

sih. Manifest ni bil nikakršno novo odkritje, le novi svetovni nazor svojih piscev je zaobsegel v ogledalu, katerega steklo ni moglo biti čistejše in katerega okvir ni mogel biti ožji. K dokončni obliki je prispeval — kolikor slog dovoljuje sodbo — Marx večji del, čeprav Engels, kakor kaže njegov osnutek, ni bil na nižji stopnji spoznanja in torej mora veljati kot enakopraven soustvarjalec.

Od izida Manifesta sta minili dve tretjini stoletja in teh šest ali sedem desetletij je bilo čas najsilnejših gospodarskih in političnih prevratov, čas, ki ni šel mimo Manifesta brez sledu. V marsikaterem oziru se je nadaljeval zgodovinski razvoj drugače, predvsem pa mnogo počasneje, kot sta domnevala njegova pisca.

Cim bolj v daljavo je segal njun pogled, tem bližja se jima je zdela. Lahko rečemo, da brez te sence ni bilo mogoče priti do svetlobe. To je psihološki pojav, ki ga je že Lessing ugotovil za ljudi, ki »zelo pravilno gledajo v bodočnost«: »Za kar potrebuje narava tisočletja, to naj bi dozorelo v trenutku njihovega obstoja.« Seveda je Marx in Engels nista zmotila za tisočletja, pač pa za nekaj desetletij. Med pisanjem Manifesta sta videla razvoj kapitalističnega načina proizvodnje na stopnji, ki jo je dosegel šele danes. Še ostreje kot Manifest sam je to povedal Engels v svojem osnutku, kjer pravi, da se odvijajo v civiliziranih deželah skoraj vse panoge dela tovarniško, da je velika industrija izpodrinila skoraj v vseh panogah dejavnosti ročno delo in manufakturo.

V posebnem nasprotju s tem so bili sorazmerno borni poganki delavskih strank, ki jih je šele Komunistični manifest vedel zaznamovati. Celotno najpomembnejša med njimi, angleški charitizem, je bila močno prepredena z malomeščanskimi elementi, kaj šele socialistično-demokratska stranka Francije. Švicarski radikali in tisti poljski revolucionarji, ki jim je bila enakopravnost kmetov prvi pogoj za narodno osvoboditev, so bili vendar šele senca na steni. Kasneje sta pisca opozorila na to, kako omejen obseg je imelo področje za razširjanje takratnega proletarskega gibanja, in sta posebej poudarila odsotnost tako Rusije kakor Združenih držav. »To je bil čas, ko je Rusija pomenila evropski reakciji združeno veliko rezervo in ko so Združene države sprejele izseljene odvračne moči evropskega proletariata. Obe deželi sta oskrbovali Evropo s surovinami in sta bili hkrati tržišči za njene industrijske izdelke. Obe sta torej nastopali v tej ali oni obliki kot opora evropskega družbenega reda.« Kako se je vse to spremenilo že v eni sami človeški življenjski dobi in posebno še

danes! Toda ali je to res ovržba Manifesta, če je trajala »zelo revolucionarna oblika«, ki jo Manifest pripisuje kapitalističnemu načinu proizvodnje, mnogo dalje časa, kakor sta pa domnevala njegova pisca?

V tej zvezi je presunljivo in prekrasni prikaz, ki ga vsebuje prvi del Manifesta o razrednem boju med buržoazijo in proletariatom, v svojih osnovnih potezah sicer neizpodbitna resnica, vendar obravnava potek tega boja preveč splošno. Danes ne moremo tako popolnoma na splošno postaviti dejstva, da moderni delavec — za razliko od prejšnjih zatiranih razredov, katerim so bili zagotovljeni pogoji, znatraj katerih so si mogli zavarovati vsaj hlapčevski obstoj — namesto da bi se z napredkom industrije dvignil, utaplja vedno globlje pod pogoje lastnega razreda. Kakor ima kapitalistični način proizvodnje to težnjo, tako so si vendarle znali široki sloji delavskega razreda zagotoviti tudi v kapitalistični proizvodnji obstoj, ki jih celo dviga nad obstoj malomeščanskih slojev.

Seveda se je treba varovati, da bi kot meščanski kritiki izvajali iz tega minljivost »teorije obubožanja«, ki naj bi jo bil razglasil Komunistični manifest. Ta teorija, trditve, da kapitalistični način proizvodnje tira v revščino množice narodov, nad katerimi gospoduje, je bila postavljena že dolgo prej, preden je izšel Komunistični manifest, da, še preden sta Marx in Engels napisala prvo črko. Postavili so jo socialistični misleci, radikalni politiki, predvsem pa meščanski ekonomisti. Malthusov zakon o prebivalstvu se je trudil olupati »teorijo obubožanja« kot večer naravni zakon. »Teorija obubožanja« je povzročila prakso, ob katero se je spotaknila celo zakonodaja vladajočih razredov. Fabricirali so zakone o revežih in zgradili za reveže jetnišnice, v katerih so označevali obubožanje za krivdo obubožanih in kot tako kaznovali. Te »teorije obubožanja« Marx in Engels nista iznašla, marveč sta od vsega začetka nastopala proti njej, tako da sicer nikakor nista oporekala neovrženemu in splošno priznanemu dejstvu množičnega obubožanja, pač pa opozarjala, da to obubožanje ni noben večni naravni zakon, marveč zgodovinski pojav, ki ga more odpraviti in ki ga bo odstranilo delovanje istega načina proizvodnje, ki ga je povzročil.

Kdor hoče s tega zreljšča obtoževati Komunistični manifest, potem je lahko ta obtožba le ta, da se Manifest še ni zadostno osvobodil nazorov meščanske »teorije obubožanja«. Manifest je še bil na stališču meščanskega zakona, ki ga je razvil Ricardo očitno z malthusiansko teorijo o prebivalstvu; zaradi tega je omalovažujoče sodil o mezdni bojih in strokovnih delavskih organizacijah, v katerih je gledal v glavnem samo vežbališča in maneverska polja političnega razrednega boja. V angleškem osnutku zakona o deseturnem delu Marx in Engels takrat še nista spoznala — pozneje sta jo — »zmage načela«: v kapitalističnih pogojih je bil ta osnutek v njihnih očeh le reakcionarni okov veleindustrije. Manifest se ni poznal tovarniških zakonov ne strokovnih organizacij kot stopenj v proletarskem boju za enakopravnost, v boju, ki mora

kapitalistično družbo spremeniti v socialistično in ki mora biti izbojevan do zadnjega cilja, če naj ne bodo izgubljeni tudi prvi, s trudom pridobljeni uspehi.

Manifest je pojmoval odpor proletariata proti tečajnam kapitalističnega načina proizvodnje, ki ga tirajo v revščino, preveč enostransko in luči politične revolucije. Vzoroval se je po zgledih angleške in francoske revolucije; pričakoval je nekaj desetletij meščanskih vojn in vojn med narodi, v katerih bi kot v toplih gredah naglo dozorela politična polnoletnost proletariata. Povsem jasno se je pokazal nazor piscev v stavkih, ki obravnavajo nalogo komunistične stranke v Nemčiji. Manifest je zagovarjal tu skupni boj proletariata in buržoazije, kakor hitro ta nastopi revolucionarno, proti absolutni monarhiji, proti fevdalni zemljiški posesti in proti malomeščanstvu, pri čemer pa mora biti izkoriščen sleherni trenutek za to, da se razvije med delavci kolikor le mogoče jasna zavest o sovražnem nasprotju med buržoazijo in proletariatom.

Dalje stoji v Manifestu: »Predvsem na Nemčijo morajo biti komunisti pozorni, ker je Nemčija tik pred meščansko revolucijo, ker se bo ta prekrat izvršil v pogojih bolj razvite evropske civilizacije sploh in to z mnogo bolj razvitim proletariatom, kakor je bil angleški v sedemnajstem in francoski v osemnajstem stoletju, zato more biti torej meščanska revolucija le neposredna predgra proletarske revolucije. Do te meščanske revolucije je sicer prišlo tik po izidu Manifesta, toda pogoj, v katerih se je izvršila, so delovali prav nasprotno: meščanska revolucija je ostala na pol poti, dokler ni nekaj mesecev pozneje junijska pariška bitka buržoazije in posebno nemške buržoazije pregnala vseh revolucionarnih želja.

Tako je zob časa glodal kot v mar-mor vklesane stavke Manifesta. Ze leta 1872 sta priznala pisca sama v predgovoru k novi izdaji, da je »mestoma zastarela«, z enako pravico pa sta smela dodati, da so v Manifestu razvita načela v splošnem ohranila vso pravilnost. To bo veljalo, dokler ne bo zgodovinski boj med buržoazijo in proletariatom dobojevan. Odločilna zreljšča tega boja so razložena v prvem delu z nedosegljivim mojstrstvom, prav tako tudi v drugem delu vodilne misli modernega znanstvenega komunizma, in čeprav sega v tretjem delu kritika socialistične in komunistične literature samo do leta 1847, gre vendarle stvarnem tako do dna, da se odtlej še ni pojavila nobena socialistična ali komunistična smer, ki bi že ne bila kritizirana v tem poglavju. Celotno napoved četrtega in zadnjega dela o nemškem razvoju se je, sicer v drugem smislu, kot sta menila pisca, vendarle uresničila; meščanska revolucija v Nemčiji, že v kralj zakrnela, je postala predgra za množični razmah proletarskega razrednega boja.

Komunistični manifest, neomajen v svojih temeljnih resnicah in poučen celo v svojih zmotah, je postal svetovnozgodovinska listina in skozi zgodovino odmeva bojni klic, s katerim se Manifest končuje: Proletarci vseh dežel, združite se!



Plošča na grobu Karla Marxa

# Kaj so pokazali občni zbori sindikalnih odborov pri Nafti

Ko se pripravljamo na volitve novih delavskih svetov

Največje industrijsko podjetje Nafta v Lendavi daje agrarnemu Prekmurju poseben poudarek, lahko pa trdimo tudi nasprotno, da agrarna okolica daje poseben poudarek temu industrijskemu podjetju. Tako je izredno malo stalnih delavcev, ki živijo samo od svojega dela v podjetju. Velika večina jih prihaja na delo iz okoliških vasi, celo iz 15 do 20 km oddaljenih Crenšovcev in Bogojine, na drugi strani pa tudi iz 10 do 18 km oddaljenega Miklavca oziroma Podturna v Medmurju. Ti ljudje imajo doma nekaj zemlje, svojo hišo, pravzaprav malo kmečko gospodarstvo. Ob vrhuncu kmečkih del je seveda prvo in poglavitno — njihovo delo na polju — podjetje je takrat stranskega pomena. Takrat prihajajo, zlasti na nočne izmene, često utrujeni.

Naftonosni predeli okoli Lendave obsegajo ravno predele, ki so močno naseljeni z madžarsko narodno manjšino, zlasti so to vasi Petišovci, Trimlini, Centiba, Dolina in Pince. Nekaj prekmurških Slovencev in priseljenih primorskih Slovencev živi skupno z Madžari v teh predelih. Neposredna bližina Medmurja daje temu predelu pečat nacionalno mešanega ozemlja.

Kar je za prebivalce slovenskih vasi popolnoma razumljivo, na primer obstoj in delovanje frontne organizacije in raznih društev, je v predelih z madžarsko narodno manjšino težaven problem. To je sicer zgodovinsko razvojno popolnoma razumljivo. Preden so bili ti deli priključeni k stari Jugoslaviji, so Madžari živeli skoraj v fevdalnih družbenih odnosih. Gospodarili so jim grofje in baroni. Tudi v Jugoslaviji jim niso dovolili šol v lastnem jeziku, vedno so bili ekonomsko in tudi nacionalno izkoriščani.

Ko so leta 1941 te kraje okupirali madžarski hortijevci in »osvobodili« svoje brate, le-ti spet niso bili popolnoma enaki onim iz anyaország (matične države). Povsod, zlasti v vojski, so jih zmerjali s četniki in partizani. Narodnoosvobodilnega gibanja med Madžari pravzaprav ni bilo. Slovence iz teh predelov so konfinirali in sploh vlačili po taboriščih. Po končani fašistični okupaciji so se Slovenci vrnili, mnogi tudi ne. Slovenci in Madžari v teh krajih so bili sedaj resnično osvobodeni. Ideje narodne revolucije so prinesle resnično enakopravnost tudi v narodnostnem oziru. Madžari imajo danes šole v materinem jeziku, v Lendavi imajo svojo madžarsko nižjo gimnazijo.

Vse to moramo imeti pred očmi, ko analiziramo delo sindikalnih podružnic pri Nafti v Lendavi v preteklem letu.

Sindikalne podružnice so po delovnih mestih: na vrtnanju, na eksploataciji, v delavnicah in na upravi podjetja.

Na vrtnanju večina članov odbora na čelu s svojim predsednikom ni delala, kar se je odrazilo tudi v tem, da so morali preložiti občni zbor. Videti je, da je tamkajšnji predsednik samo dosti govoril na sestankih, storil pa je izredno malo. Kljub temu so na občnem zboru vrtalcev dokaj živahno razpravljali zlasti o ekonomskih problemih in o tarifnem pravilniku. Pri izdelavi tarifnega pravilnika ni bilo potrebnega posvetovanja vseh, nekateri pa so zagovarjali samo svoje osebne koristi. Letos bo že bolje, ker je tudi diskusija dala pravilne smernice komisiji za izdelavo pravilnika.

Pri tem je treba omeniti tudi to (kar na občnem zboru ni bilo omenjeno), da podjetju ni v korist, da s svojimi avtomobili prevažajo nekvalificirane delavce iz zelo oddaljenih vasi, ko pa je v bližini same Lendave dovolj nekvalificirane delovne sile. Samo za enega delavca mora plačati podjetje mesečno kakih 3000 dinarjev, kar mu dejansko zviša njegov stvarni zaslužek. Če prevažamo kvalificirane delavce, kot n. pr. one iz Dobrovnik, se to podjetju izplača, o prevozihi nekvalificirane delovne sile pa bo moral bodoči delavski svet malo več razmišljati in tudi pametno ukrepati. Na zadnjih sejah delavskega sveta so sicer o tem razpravljali, sklenili pa niso ničesar.

Pomanjkljivo je tudi, da na občnem zboru sindikalne podružnice vrtalcev niso obravnavali tega, da je v sindikalni podružnici tudi nekaj takih članov, ki niso člani Fronte. V sindikatu so torej le iz koristoljubja, ker imajo neke ugodnosti. Temu vprašanju bo morala sindikalna podružnica posvečati več skrbi, še bolj pa političnemu delu med člani. Ko so izbirali nov odbor, seveda niso izvolili več prejšnjega predsednika.

Poročilo predsednika podružnice na eksploataciji je bilo dobro in je dalo dobrih pobud za diskusijo.

Pri sestavi lanskoletnega tarifnega pravilnika so premalo sodelovali, dosti pa je bilo nepotrebnih govoric o nepravilnem nagrajevanju po posameznih delovnih mestih, ko je tarifni pravilnik bil že sprejet. Premalo pozornosti so posvečali higijensko-tehničnim

predpisom pri delu. Saj imamo ravno pri proizvodnji nafte in predelavi plina opraviti s snovmi, ki so nevarne človeškemu organizmu.

Delovna disciplina se je v minulem letu sicer nekoliko zboljšala, a še vedno šepa. Bilo je precej primerov, da so prihajali delavci pijani na delo. Delali so malo ali pa nič, namesto njih so pa delali drugi. V takih primerih so se večkrat zgodile nesreče, večkrat pa je prišlo do materialne škode za podjetje. Bilo je tudi več primerov kraje. — Tarifni pravilnik je predvideval, da vsakega, kdor kraje premoženje podjetja, takoj odpuste, vendar so posamezni tovariši skušali opravičevati take, češ da so bili sicer dobri delavci. Končno je zmogla pametna večina in tatovi so bili odpušteni, saj nikdo v podjetju ni nenadomestljiv, zlasti še, če je nepošten.

V delavnicah so tudi govorili o pozitivni kulturno-prosvetnega dela. To pa je velika slabost celotnega podjetja. Obstaja sicer delavsko kulturnoprosvetno društvo »Beli rudar«, v katerem pa so vključeni v glavnem le nameščenci, pa tudi ti ne delajo mnogo.

Splošna nedelavnost članov sindikata na upravi podjetja se odraža že v tem, da so sestanke sklicevali skoraj vedno takoj po končanem delu, popoldne ob dveh, ko že vsako komaj čaka, da bo šel h kosilu. Torej so bili ti sestanki gola formalnost in nič več. Seveda taki sestanki niso mogli nikogar privlačiti. Na upravi je precej čudno tudi to, da vodilni uslužbeni podjetja redko prihajajo na sestanke sindikata. Res, da so zelo zaposleni in mnogokrat odsotni, a vendar bi se dalo nekako urediti tudi to vprašanje.

Na občnih zborsih so pretresli precej vprašanj in pomanjkljivosti v delu sindikata. Prav bi pa bilo, če bi govorili tudi o delitvi dobička v našem

## Kako v Slov. Konjicah rešujejo vprašanje zaposlitve in odpuščanja delavcev

Na željo novo izvoljenih odbornikov sindikalnih podružnic je Krajevni sindikalni svet v Slov. Konjicah v začetku marca sklical v Konjicah, Zrečah in Ločah širša posvetovanja sindikalnega aktivna. Namen posvetovanja je bil, da se odborniki pogovore o svojem delu, o pripravah za volitve v nove delavske svete in še o drugih tekočih nalogah. Udeležba je bila, zlasti v Ločah in Zrečah, zelo dobra, nekoliko slabša pa v samih Konjicah. Odborniki so povedali svoja mnenja in dali vrsto predlogov o različnih vprašanjih, od katerih bi se hotel tu dotakniti le nekaterih najvažnejših.

Dodeljevanje podpor začasno nezaposlenim delavcem, bodisi da gre za denarne podpore s strani oblastnih in sindikalnih forumov, je bilo predmet precej živga razpravljanja. Nihče ni nasprotoval izplačevanju podpor, v kolikor za to pristojni organi presodijo upravičenost posameznika do prejema le-teh, pač pa so odborniki bili v večini mnenja, da naj bi se ta denar namesto za direktne podpore, ki gredo v težke milijone, rajši investirali za popravila cest, stanovanjskih hiš, komunalnih in drugih naprav v posameznih krajih. Prav v današnjem času, ko se vedno znova poudarja varčevanje s vsemi sredstvi, ker so nam ta sredstva tako potrebna, da dostikrat ne vemo, kako bi jih najbolj koristno uporabili, menim, da ta predlog ni napačen. Med temi začasno nezaposlenimi so delavci različnih strok in različnih poklicev, ki jih pri takih delih in popravilih vedno potrebujemo. Na ta način bi dobil del teh ljudi začasno zaposlitev, denarna sredstva, ki so jih do sedaj prejemali od skupnosti, pa bi bila koristno uporabljena.

Nič manj važno in preče ni vprašanje odpuščanja delavcev, zlasti takih z večjim številom otrok. Tako je n. pr. v tovarni usnja v Slov. Konjicah

podjetju, kakor tudi v raznih drugih podjetjih.

Naši delavci vedo, da delijo dobiček pri enakih podjetjih na primer na Hrvaškem, kjer je sama energija nafte sloja tako velika, da dviga nafto, tako da delavci nimajo pri tem prav posebnih zaslug. Vrtanje je pri njih celo lažje kot pri nas, ravno tako pa je enostavnejša eksploatacija, saj je večina vrtin eruptivnih.

Premalo pa je znano dejstvo, da je pri naftni industriji v Lendavi pri tem številu delavcev »potrebni« 15 inženirjev, vtem kol delo enak rudarski obrat drugje tudi s tremi inženirji. Poleg teh 15 inženirjev je potrebno tudi veliko število visoko kvalificiranih delavcev in tehnikov, kar močno vpliva na strukturo plačilnega fonda, tako da so zaradi tega vsi delavci skupno z inženirji slabše plačani, saj je bila letos njihova povprečna plača devet tisoč dinarjev kot pri drugih industrijah.

Vprašanje plač za delavce v naftni industriji so pred nedavnim reševali pri Centralnem odboru sindikatov v Beogradu, kamor so odšli tudi naši zastopniki. Sporazumeli so se, da bo povprečje pri proizvodnji nafte ne več 9000 din kot doslej, ampak 10.700 din, kot je to v črni metalurgiji. Seveda bodo podjetja morala s pravilnim gospodarjenjem to vsoto doseči. To opravičuje tudi drugačni sestav delavcev, ki so pri nas v glavnem kvalificirani in visoko kvalificirani.

Kar se tiče delitve dobička pri našem podjetju (ki ga je bilo boro malo) in pri enakih podjetjih na Hrvaškem (kjer ga je bilo precej) — pa lahko v obeh primerih povemo, da niso naši delavci in tehnično osebje krivi za nizko proizvodnjo, ravno tako pa delavci na Hrvaškem niso sami prispevali k visoki proizvodnji in preseganju plana.

od 4. januarja letos zaposlen neki delavec s šestimi otroki; poprej je delal v TKO Zreče. Tu so ga zaradi slabega dela odpustili, saj je znan kot godrnjač, ki mu nobena stvar ni po volji. Za svoje otroke prejema skupaj 18.000 dinarjev otroških doklad, kar je več kot dvakratna njegova plača. Pri delu v tovarni usnja se je zelo slabo izkazal, dasi ni težko niti ni za tisto delo potrebna posebna kvalifikacija. Uprava tovarne ga je že nameravala odpustiti, vendar KSS prav zaradi otrok odpušči ni potrdil. Takih in podobnih primerov je v teh podjetjih še več, pa tudi takih se ne manjka, da delavci otroške doklade zapijejo ali kako drugače zapravijo, dočim so otroci slabo oblečeni in večkrat lačni. Prav tu pa nastane vprašanje, ali naj podjetja zaposlujejo res dobre in poštene delavce ali pa tudi take, ki delajo samo zaradi otroških doklad. Ti namreč večkrat menijo, češ saj me tovarna že iz socialnega čuta ne more odpustiti. Res je to, toda tudi tu so neke meje, saj nobeno podjetje ne more postati socialna ustanova za podpiranje takih ljudi. Po zakonitih določilih mora podjetje otroške doklade izplačati le tistemu, ki za otroke dejansko skrbi, kar pa ni nujno, da je to ravno oče; lahko je skrbnik ali ljudski odbor. Odborniki v Zrečah pa so bili mnenja, da bo tudi to vprašanje treba urediti z zakonitimi predpisi. Če ima družba to skrb, da daje toliko sredstev za našo mladino in njeno pravilno vzgojo, potem ima tudi to pravico, da lahko v primeru, če posameznik, oziroma starši ne ravna prav z mladino, poseže vmes z zakonitimi ukrepi. V takih, sicer bolj redkih primerih pač tudi podjetja ne morejo in ne smejo samo iz usmiljenja nekemu dajati plačo in otroške dodatke, pri odpuščanju pa sindikalna podružnica takih ljudi ne more zagovarjati. V. L.

## Poldruge uro daleč so hodile na predavanja

V Starem trgu so pred nedavnim zaključili kuharski tečaj, ki ga je priredila tukajšnja organizacija AFZ. Tečaj je obiskovalo 34 deklet iz vse Loške doline. V 40 dneh, kolikor je trajal tečaj, so se dekleta izurila v kuhanju, pri krojevanju in deloma v vrtnarstvu. V prostem času so tudi plele. Tečaj so izpopolnila gospodarska in politična predavanja. Prehrabne predmete so prinesla dekleta sama, drva pa jim je poskrbelo KZ Stari trg, ki jim je poudarila 6 kubič. metrov bukovih drv, sindikalna podružnica lesnega podjetja na Marofu pa voz žamanja. Tečaj je vodila tov. Matičič Nežka in je v vsakem pogledu uspel.

Tudi tečaj ženske mladine, ki ju je organiziral RKS, sta končana. V Igi vasi je bilo 25 tečajnic, v Starem trgu pa 30. V zimskih mesecih so hodila dekleta dvakrat tedensko k predavanjem o higieni, negi dojenčka, prvi pomoči in protiletalski zaščiti. Obisk je bil prav dober, čeprav so nekatere tečajnice hodile po 6 km daleč v tečaj. V obeh tečajih je bilo skupno 140 ur predavanja. Uspeh tečajev prav gotovo ne bo izostal, saj so se predavateljice res potrudile dati predpisano gradivo v poljudni obliki.

Sedaj se je pričel kmetijski tečaj, ki ga je s svojo pomočjo omogočila KZ Stari trg in bo trajal predvidoma mesec dni. Predavali bodo strokovnjaki s področja živinoreje, poljedelstva in gozdarstva, kar bo prav gotovo v veliko korist gospodarjem Loške doline. Predavanja so vsak ponedeljek in četrtek ob 7 zvečer, na kar opozarjamo vse napredne gospodarje. eto —

## Kaj je s spomenikom narodnemu heroju Stefanu Kovaču

V Murški Soboti že več let pripravljajo spomenik svojemu heroju in zaslužnemu borcu za narodno osvoboditev v Prekmurju — Stefanu Kovaču. Trdimo, da odbor za postavitev spomenika doslej ni napravil vsega, kar bi lahko, ker bi v nasprotnem primeru spomenik že moral stati. Skrajni čas je, da se načrti o postavitvi spomenika prvemu sekretarju okrajnega komiteja ZKS v Murški Soboti končno le uredijo. Najboljši in najbolj primeren prostor za postavitev spomenika bi bil v parku pri bolnici, ne pa, kot pravijo, pri poslop-

Naši in njihovi delavci morajo izvrtači vrtino — tisti, ki delajo bolje in hitreje, zaslužijo nagrado — toda ko se vrtina odda eksploataciji, delavci, ki pri njej delajo, ne morejo dvigniti njene proizvodnje. Naša vrtina lahko daje dve toni ali 15 ton dnevno, nekateri na Hrvaškem pa 50 ton dnevno, kje v Perziji pa tudi 500 ton nafte dnevno. Pri obeh vrtnah delavci odpirajo in zapirajo ventile, iz njih pa pritečejo različne količine nafte. Koliko priteče, to je odvisno od slojne energije naftega sloja, ne pa od prizadevanja delavca.

Kakor koli se bo pri nas delavec trudil, še ne bo mogel doseči presežka proizvodnje, ker še niso končane investicije, ki so ozko povezane z dvigom proizvodnje in ker imamo pri nas še močno zmanjšano energijo naftnih slojev, kar je posledica večletne nepravilne eksploatacije. Naši delavci in tehnični uslužbeni vlagajo mnogo truda v podjetje, pa le s težavo dobivajo celotne plače po tarifnem pravilniku.

Torej je nagrajevanje celotnega kolektiva zaradi večje proizvodnje nafte v nekaterih podjetjih nepravilno. Dobiček bi morali deliti le takrat, če delavci res s svojim delom dvignejo proizvodnjo, če na primer izvrtajo več vrtin, kot je bilo predvidenih, kar je plod njihovega večjega truda. Toda tudi v tem primeru bo ena vrtina dala 50 ton dnevno, druga pa pet ton. Torej bi med kolektivom bilo potrebno politično delo, da bi take in podobne primere pravilno razumeli in bi delavski svet takrat tudi pravilno ukrepal.

Se nekaj o zvišanju proizvodnje pri nas. Ko nam je Ljudska skupščina LRS odobrila investicije v znesku 7 milijonov dinarjev, je bilo navedeno, da se bo proizvodnja dvignila od 50.000 ton letno na 95.000 ton letno. Torej ko bo dovolj plina pod visokim pritiskom, kar pa bodo dale šele naprave, ki jih bomo zgradili, takrat bo več nafte, čeprav to ne bo zaslug delovnega kolektiva.

Prav bi bilo, da bi o takih vprašanjih razpravljali drugič tudi pri nas, pa tudi drugod naj bi obravnavali te stvari.

Kljub vsem slabostim, vzlic vsem posebnostim teh predelov, kot so narodnostna mešanica, agrarni predeli, malo pravih proletarcev, pa vendar občni zbori sindikalnih podružnic pri Nafti boljši iz leta v leto in tudi letos smo zlasti v delavskih podružnicah zaznamovali vidni napredek. Tudi delavski svet našega podjetja je opravljal svoje delo mnogo bolje kot lansko leto.

## Mladina „Titana“ se hoče uvrstiti med najboljše aktivne v Sloveniji

Mladinski aktiv tovarne »Titan« v Kamniku je po osvoboditvi dosegal lepe uspehe. Cela vrsta pohval, prehodnih zastavic in drugih priznanj za požrtvovalno delo pričča, da je mladina razumela naš čas in napore za izgradnjo socializma. Vendar je mladinski aktiv kar naenkrat prenehal s svojim organiziranim delom.

Nekateri mladinski funkcionarji v podjetju so takrat napačno razumeli bistvo dela mladinske organizacije. Šablonsko, vsakodnevno sestankarstvo je poglaval prve kralje birokratizma v delu z mladino. Mladina se je naveličala sestankov, neštevilnih sklepov in direktiv. Eden izmed vzrokov, da je mladina prenehala delati, je bila tudi zaostritev odnosa s sindikatom v podjetju. Mladinsko vodstvo je prepozno doumelo, da je le sodelovanje vseh organizacij pogoj za uspehe kolektiva. Svoje glavnosti nekaterih mladinskih funkcionarjev je povzročila, da se je aktiv razšel. Tudi partijska organizacija ni pravočasno odstranila teh nezdružljivih pojavov in pomagala spraviti stvar na pravi tir.

Minilo je precej časa. Med komunisti in nekomunisti je bilo dosti tovarišev, ki so si prizadevali, da bi mladinska organizacija ponovno zaživela. To je prišlo najbolj do izraza na prvem odprtem partijskem sestanku. Mladi komunisti so vložili vse svoje sile in ponovno vzpostavili mladinski aktiv. Tako se je mladina po dolgem premoru zopet sestala in izbrala svoje vodstvo.

V tovarni »Titan« je sedaj okrog 150 mladincev in mladink. Dosti od teh se jih vozi v Tuhinj in druge oddaljene kraje, kar jih ovira, da bi aktivno sodelovali v organizaciji. Več kot polovico mladine pa je doma iz bližnje okolice tovarne in Kamnika. Da je bila mladini nujno potrebna organizacija, so pokazali že prvi tedni po njeni ponovni upostavitvi. Največ zanimanja je

bilo za fizikuro. V kratkem času so zgradili igrišče za odbojko, razne lahko-atletске naprave, uredili prostor za namizni tenis itd. Osnovana je bila strelska družina in folklorna skupina. Mladinskega izleta na Bled in v Bohinj se je udeležilo okrog 60 mladincev in mladink. S sodelovanjem mladine si je priboril kolektiv tovarne v tekmovanju za VI. kongres ZKJ vrsto novih pokalov in priznanj. Najlepše uspehe pa je mladinski aktiv dosegel z izdajanjem svojega lastnega mesečnega časopisa »Mladinske novice«.

Kljub vsem uspehom pa le še ne moremo biti zadovoljni z delom mladinske organizacije v tovarni, posebno pa še z delom mladih komunistov, ki jih je med mladinci 20. V samem sekretariatu mladine jih je pet in vendar vse delo sloni na dveh, treh komunistih. Nekaterim se ne zdi važno mladinsko vprašanje, drugi se hočejo izmuzniti od dela in pravijo, da so dopolnili mladinski staž. Mladina »Titana« pa željno pričakuje njihove pomoči, da bo še bolj dvignila ugled aktivna in ga uvrstila med najboljše mladinske aktivne v Sloveniji. Jože Božič

## Nova hidrocentrala v Železnikih

Delovni kolektiv zadruge »Niko« v Železnikih, ki šteje 140 zaposlenih, se je že pred leti ukvarjal z mislijo in koval načrte, da bo zgradil hidrocentralo ob Sori. Te načrte so sedaj uredili. Hidrocentrala obratuje že nekaj tednov z zmogljivostjo 175 KS S tem se je delo v zadržnem obratu, kjer delajo pisarniške potrebščine, znatno olajšalo in moderniziralo.

Pri gradnji elektrarne so opravili člani kolektiva nad 12.000 prostovoljnih delovnih ur. Prej majhen mlin ob Sori je danes spremenjen kar v celo elektrarno, v katero priteka voda po 600 m dolgi tlačni cevi, in sicer 1,5 m<sup>3</sup> na sekundo v 12 m visok turbinski stolp.

Danes, ko elektrarna že dela, so vsi Železnikarji ponosni na njo in hvaležni tovarišem, ki so pomagali z načrti ter s strokovnimi nasveti. Elektrarna v tem majhnem gorskem kraju, z lepo urejeno strojnico in s stanovanjem za strojnika je zelo pomembna pridobitev za ta kraj, kjer je še pred desetimi leti »vladalo« samo nekaj bogatašev.

Delovni kolektiv »Niko« bo svoje obrate še nadalje izpopolnjeval in upa, da ne bo nudil potrošnikom le šestil, marveč bo v nekaj letih iznenadil vso bližino in daljno okolico, odnosno celo deželo z novimi industrijskimi izdelki. Anton Zrnea

## Iz Goričan

Delovni kolektiv Tovarne celuloze v Goričanah je v minulem letu dobro gospodaril. Zgradili so novo čitalnico, nabavili žago venecijanko in cirkularsko za žaganje lesa. S tem so ne samo izboljšali tehnološki proces, pač pa tudi delovne pogoje delavcev in kakovost proizvodov, ki so zelo iskani doma in po svetu.

VPRAŠANJE DELAVSKEGA UPRAVLJANJA

## Ali naj namešča in razrešuje direktorja delovni kolektiv?

V številnih razpravah o nadaljnjem razvoju delavskega upravljanja zelo pogosto naletimo na razne predloge o tem, kako bi kazalo urediti pravni položaj direktorjev in gospodarskih enotah ob dosedanjih dozorih delavskega upravljanja.

Za kaj gre v teh razpravah? Po obstoječih pravnih določilih še vedno namešča direktorje gospodarskih enot okrajni ljudski odbori na svojih zasedanjih. Seveda je danes v praksi že tako, da ljudski odbori sklepajo o namestitvi ali prenehanju direktorjev vedno po predhodnem soglasju s kolektivom. So pa še, seveda redki primeri, ko nekateri ljudski odbori tega napisanega načela ne spoštujejo. V tem smislu si obstoječe pravno določilo in pravna praksa nasprotujeta (praksa je po moji sodbi daleč bolj demokratična od obstoječega določila).

Skoraj vsa mnenja, ki smo jih doslej slišali ali brali o ureditvi pravnega položaja direktorja, so si enotna v tem, da bi o namestitvi direktorja moral odločiti neposredno delovni kolektiv gospodarske enote ali pa njegovi organi delavskega upravljanja. (Kasneje nekaj več o načinu, kako naj bi kolektiv uveljavljal to svojo pravico.)

Zagovorniki takega stališča (ki je po moji sodbi sprejemljivo), da naj o direktorjevi namestitvi odloča delovni kolektiv, menijo, da je to ena izmed pravic organov delavskega upravljanja. Direktor namreč vodi gospodarsko enoto in organizira delovanje gospodarske mehanizma in v tem smislu neposredno skrbi, da se gospodari po načelih, ki jih osvoje organi delavskega upravljanja (poleg splošnih gospodarskih načel, ki so uveljavljena v naši zakonodaji in ki jih mora šteti). Če si hočejo organi delavskega upravljanja zagotoviti, da vodja gospodarske enote v celoti odgovarja za svoje delo, to je za izvajanje gospodarskega programa organov delavskega upravljanja, mora biti direktor v polnem smislu besede odgovoren tem organom. Delovni kolektiv v večini primerov menijo, da je taka odgovornost direktorja do kolektiva v celoti podana in popolna le, če direktorja tudi namešča in razrešuje delovni kolektiv sami, oziroma njihovi organi delavskega upravljanja.

Iz dosedanjih izkušenj je mogoče ugotoviti, da so se mnogi direktorji čutili veliko bolj odgovorne posameznim organom in uradnikom ljudskih odborov, kot pa organom delavskega upravljanja v podjetju. Seveda so v tem pogledu mnoge lepe izjeme. V zadnjem času se sicer direktorji mnogo bolj čutili odgovorne delovnim kolektivom zato, ker so ljudski odbori začeli uvajati prakso, da namešča in razrešuje direktorje le v soglasju z delovnim kolektivom.



Iz magnezitnega rudnika Goleš v Kosmetu

## Kako dela kmetijska zadruga v Bovcu

Kmetijska zadruga v Bovcu je nastala iz nabavno-prodajne zadruge, ki je bila ustanovljena leta 1945. Zadruga je lani dobro poslovala. Imela je nad 30 milijonov prometa, od tega poldrugi milijon čistega dobička. Ta dobiček smo razdelili na sklade, 100.000 dinarjev pa smo namenili za spomenik padlim borcem. Od čistega dobička iz trgovine je zadruga razdelila 20% članstvu v obliki blaga.

Na občnem zboru so nekateri, ki niso v zadrugi, kritizirali, da zadruga plačuje mleko nečlanom dva dinarja ceneje kot članom, vendar se člani s to kritiko niso strinjali. Zadrugniki so tudi sklenili, da članom ne bo treba nič plačati za skropiljenje proti kolerodskemu hrošču v lanskem letu, nečlani pa bodo morali stroške poravnati v najkrajšem roku. Nečlani so o teh stvareh razmišljali: dan po občnem zboru so nekateri vpisali delež.

Odseki zadruge, ki so bili v prejšnjih letih le na papirju, so se v minulem letu začeli razvijati. Zivinorejski odsek bo letos organiziral plemenski sejem, kar bo znatno zboljšalo živinorejo. Treba bo tudi skrbeti, da se poveča krma: zato bo treba s čiščenjem

Zahteva o tem, da naj dobe delovni kolektivni pravico o nameščanju direktorjev, za rast delavskega upravljanja ni formalno pravno vprašanje. Ne smemo namreč pozabiti, da je delavskemu upravljanju predhodilo državno administrativno gospodarjenje. Tedaj je direktor v svoji osebi združeval dve opravili. Bil je vodja in organizator proizvodnega procesa in istočasno je upravljal gospodarsko enoto kot organ državne gospodarske uprave. Ti dve povsem različni opravili sta se postopoma zllili v eno in zrasli v obliko administrativnega upravljanja podjetja. Značilno za tako upravljanje je bilo torej, da je ista oseba, ki je organizirala in vodila proizvodni proces (tehnično poslovno delo) tudi upravljal gospodarsko enoto (družbeno ekonomsko opravilo). Pri tem seveda ne bomo razglabljali o stopnji direktorjeve samostojnosti pri odločevanju. Za delovni kolektiv je važno, da je direktor predstavljal organ upravljanja.

Z nastankom delavskega upravljanja je postalo nujno, da ločimo prej omenjeni opravili, ki ju je združeval direktor v eni osebi: vodenje in organiziranje proizvodnje in poslovanja gospodarske enote od upravljanja te enote. Okrog tega so nastale mnoge težave, nesoglasja in trenja med upravnim tehničnim vodstvom podjetja in organi delavskega upravljanja. Seveda v teh nesoglasjih ali nasprotjih ne gre za spor med dobrimi in slabimi ljudmi, med poštenjaki in pokvarjenci, kot skušajo nekateri pojasnjevati te pojave (čeprav ne gre povsem zanemarjati osebnih kvalitete posameznikov, ker le-te v veliki meri vplivajo na končne izide nesoglasij). Pri tem gre za družbeno-ekonomski spopad med birokratskimi navadami upravljanja (ki jih skušajo obdržati in veljavi nekateri direktorji in upravno-tehnični uslužbenec) in začetki delavskega upravljanja (za katere se potegujejo delovni kolektivi in delavski sindikati).

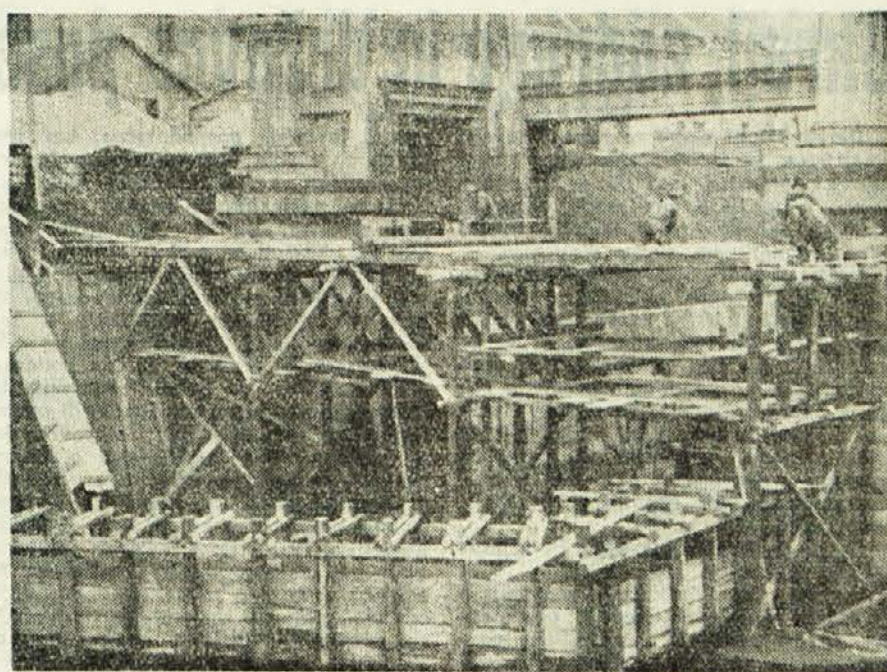
Zelo pogost pojav je, da posamezni direktorji upravljanje podjetja istočasnijo z vodenjem proizvodnega procesa in poslovanjem opravil in s tega stališča potem utemeljujejo, da delovni kolektiv niso zreli za upravljanje podjetja (češ da ne razumejo knjigovodstva, tehničnih načrtov in podobnih opravil). Na ta način taki direktorji izkoriščajo avtoriteto vodje proizvodnega podjetja za to, da ohranjajo v svojih rokah tudi pravice upravljanja. Morda je prav v tem iskati vzrokov, da so nekateri organi delavskega upravljanja tudi začeli posegati po izrazitih opravilih direktorja in upravno-tehničnega osebja, misleč, da je v tem bistvo upravljanja. Tako tehnično-upravna opravila pa jih tako zaposlova ne dobe časa za razglabljanja o splošno gospodarsko upravnih problemih, čisto pa se pri njih tudi pojavi

občutek nesposobnosti za upravljanje podjetja.

Ti pojavi so samo hrana za ohranjanje birokratskih metod upravljanja podjetja in istočasno dajejo povod za razna nezrela gledanja in pojmovanja manj razgledanih delavcev. Ker nekateri direktorji še vedno togo drže v svojih rokah pooblastila gospodarskega upravljanja in ne omogočajo delovnemu kolektivu, da bi uveljavljal svoje pravice, se porajajo mnenja, da je direktor v gospodarski enoti nepotreben, da v sistemu delavskega upravljanja sploh niso potrebni direktorji in podobne nezrele in nepravilne »teorije«. Za takimi teorijami se potem kaj hitro pojavljajo tudi mnenja, da direktor kot vodja gospodarske enote ni nadrejen delavcem na posameznih delovnih mestih, da ni tisti, kateremu za neposredno delo vsi delavci na delovnih mestih odgovarjajo, in podobno.

Te slabosti je po mnenju mnogih delovnih kolektivov mogoče v veliki meri zmanjšati prav s tem, da delovni kolektiv, oziroma organi delavskega upravljanja, dobe pravico odločati o tem, kdo bo direktor njihovega gospodarskega podjetja. V dosedanjih razpravah so bili različni predlogi, kako naj delovni kolektiv odloči o nameščanju in razreševanju direktorja. Nekateri menijo, naj bi delovni kolektiv izvolil direktorja. To mnenje so posamezniki dopolnili s tem, da bi bilo umestno, če bi izvolitev direktorja od strani delovnega kolektiva potrjevala okrajna zbornica proizvajalcev. Drugi zopet menijo, da bi bila izvolitev s strani delovnega kolektiva dokončna. Proti neposredni volitvi direktorja pa so nekateri povedali tudi tehtne pomisleke. Če bi delovni kolektiv volil direktorja, bi bil on izvoljeni organ delavskega upravljanja, neposredno odgovoren delovnemu kolektivu, in bi obstajala nevarnost, da omrtvi vloga delavskega sveta in predvsem upravnega odbora pri nadzorovanju direktorja.

Tisti, ki so povedali svoje pomisleke proti neposredni volitvi direktorja s strani delovnega kolektiva, menijo, da bi bilo umestneje, če bi direktorja



Zamisel, zgraditi zapornico na Ljubljani in s tem regulirati vodo na Barju, je že stara. Leta 1928 so napravili prvi projekt, a do uresničitve ni prišlo, čeprav je bila nadvse potrebna. Zdaj pa je dokončna dograditev vprašanje le 2 ali 3 mesecev. V strugi Ljubljane pri Ambroževem trgu je že pripravljena gradbena jama in prihodnji teden bodo začeli z montažo vodil in pragu. Gladina Ljubljane bo dvignjena ob zapornici za nič manj kot 5 m 89 cm. Sušnih let se barjanec ne bo več treba bati, saj jim bo zapornica avtomatično regulirala talno vodo in preprečevala pogreznje Zapornica bo narejena v tovarni Franc Leskošek in v Litostroju.

imenoval delavski svet. To imenovanje bi potem lahko dokončno potrdil bodisi delovni kolektiv, bodisi okrajna zbornica proizvajalcev. Lahko pa bi bilo imenovanje tudi dokončno. Po moji presoji je ta predlog morda najbolj umesten v današnjih pogojih delavskega upravljanja. Kazalo bi, da delavski svet imenuje direktorja in da to imenovanje potrdi okrajna zbornica proizvajalcev.

Končno obstaja še vprašanje, kakšen položaj naj bi imel direktor v organih delavskega upravljanja. Po dosedanjih določilih zakona o delavskem upravljanju je recimo direktor neposredno odgovoren za izpolnjevanje zakonov in drugih pravnih predpisov in nálogov državnih organov in zastopa podjetje pred državnimi organi. V tem smislu je direktor še vedno nekaj podaljšek državne uprave v podjetju. Nedvomno bi kazalo temeljito razmisli-

ti o tem, ali je res umestno, da direktor predstavlja gospodarsko enoto navzven in ne predstavniki organov delavskega upravljanja. Po dosedanjih določilih je direktor tudi avtomatično član upravnega odbora podjetja. Nekateri menijo, da bi kazalo resno razmisliti, ali je potrebno, da je direktor polnopravni član upravnega odbora, ali ne bi bilo umestneje, da on kot najvišji uslužbenec v podjetju je prisostvuje obvezno vsem zasedanjem upravnega odbora.

Iz povedanega po moji sodbi izhaja, da razprava o tem, ali naj dobi delovni kolektiv pravico nameščati in razreševati direktorja ali ne, ni samo formalno vprašanje, ampak je stvar, ki ima globljí pomen za nadaljnji razvoj delavskega upravljanja in nadaljnje zoževanje birokratskih ostankov v našem družbeno gospodarskem življenju.

Roman Albreht

## ZANEMARJANJE STROKOVNE VZGOJE visokokvalificiranih kadrov

Menim, da je zelo potrebno sprejeti o problemu visokokvalificiranih kadrov, ki se šolajo v posebnih, v ta namen organiziranih mojstrskih šolah, ker pri nekaterih podjetjih lahko opazimo upadanje interesa za dvig strokovnosti mojstrskega kadra.

Poglejmo nekaj dejstev. Ko je izšla uredba o strokovnih šolah (Ur. list FLRJ št. 39), ki predpisuje v posebnem poglavju pogoje in zahteve vpisa v mojstrske šole, je bilo pričakovati, da bodo podjetja zainteresirana in dala iniciativo za organizacijo mojstrskih šol raznih strok. Toda narobe: šole, ki vzgajajo bodoče mojstre, so se morale zelo truditi, da so dobile dovolj kandidatov, da so sploh mogle odpreti samostojne razrede. Se več: pogoji, ki so potrebni za vstop v take šole, so morali biti zaradi nezanimanja omiljeni. Prejšnje leto, ko so bile te šole v celoti (tudi vzdrževanje učencev) na proračunu, so podjetja pošiljala kandidate v šole. Letos pa bi morala učence vzdrževati podjetja, zato se je stvar zasukala drugače.

Iz povedanega sledi, da pri nekaterih podjetjih ni zanimanja, da bi šolali visokokvalificiran kader! Mislim, da je to zelo resna in pereča stvar. Podjetje, ki ni zainteresirano za vzgojo kvalificiranega in visokokvalificiranega kadra, je obsojeno na zastoj. Zdi se mi, da je problem tako resen, da je treba o njem razpravljati na delavskih svetih in sprejeti zaključke z določeno perspektivo.

Dalje: vzlic zakonito uveljavljenim pravicam do danes ni prišlo od ljudskih odborov — z izjemo enega samega v LRS — iniciativa za ustanovitev celodnevne ali večerne mojstrske šole, da o podjetjih sploh ne govorim. Podjetja bi bila prva poklicana, da bi se borila za take šole. Borba za vzgojo visokokvalificiranih kadrov za industrijo in obrt je vendar življenjsko vprašanje naše proizvodnje. Marsikdo bo dejal: saj imamo mojstrske izpite in mojstre. Izpiti po vojni so dali veliko višjih specialistov, mojstrov in večkratnih mojstrov. To drži. Ali pa je kvaliteta povsod ustrezna, ali se s tem lahko zadovoljimo, čeprav jim ne odrekamo strokovnosti, to je drugo vprašanje.

Kakšen je položaj v Sloveniji? Organizacija šol, za katere menimo, da dajejo visokokvalificiran kader, še ni popolnoma v skladu z obstoječimi predpisi, kar pa v letošnjem šolskem letu mora biti urejeno. Predvsem je problem sprejemnih pogojev in tudi trajanja šol.

V Sloveniji imamo naslednje šole, ki dajejo visokokvalificiran kader:

1. Dvoletna; pouk traja vse leto po 10 mesecev (delovodska šola pri Tehniški srednji šoli v Ljubljani s strojnimi, električnimi in mizarskim oddelkom ter rudarska nadzorova šola);
2. Triletna sezonska celodnevna šola (težarska in gradbena delovodska šola v Ljubljani, ki so delovale le v mrtni sezoni);

3. enoletne celodnevne šole (mojstrska oblačilna v Mariboru in podkovska v Ljubljani).

Za vse omenjene šole so za vstop seveda različni pogoji. Kakor že rečeno, oblika zgoraj naštetih šol še ni izdelana niti po vsebini niti še ni skladna z zakonitimi predpisi.

Nikogar ni, ki bi trdil, da je za vse stroke potrebna dveletna doba za pridobitev kvalifikacije mojstra. Zato bo šolanje za razne stroke — popolnoma razumljivo — tudi precej različno. Potrebno bo čimprej preimenovali našteje šole v mojstrske in urediti vse nerešene probleme, da se s tem šolanje vskladi z ustreznimi nazivi in zvanji visokokvalificiranih delavcev. Toda ime ni vse. Glavna je vsebina in smer izobrazbe. Zl moramo potrditi, da tisti, ki kader potrebujejo, t. j. podjetja, niso dajala dovolj predlogov za spremembo učnega gradiva v teoriji in praksi. Preveč pa nekateri mečejo že preobrabljene pavšalne ocene: kader ne ustreza, snovi je preveč, premalo itd. Konkretnosti pa manjka, dobronamerne kritike in konstruktivnih pripomb ni. Vsaka šola, ki kader vzgaja, bo z veseljem sprejela pripombe proizvodnje, kaj bo bodočim mojstrom v proizvodnji potrebno. Zato bi bilo želeli, da bi bili jasni naslednji problemi:

1. Ali so ljudje iz proizvodnje premislili, ali je ugodneje za podjetja, če pošljejo določeno število kvalificiranih delavcev v šole za mojstre, če taka šola obstaja, ali pa mojstrski kader vzgajajo sama. Kaj je koristneje za dvig proizvodnje, mislim ni težko uganiti.
2. Kako bo podjetje materialno poskrbelo za delavca, poslanega v šolo? Trenutni izdatki bodo bogato poplačani.
3. Kakšne strokovnjake naj šole vzgajajo? Jaano je, da se vzgaja kader za obrt in industrijo po listem programu. Česa naj se nauči tudi za prakso že v šoli?
4. Kdaj naj se predpiše mojstrski izpit, če kandidat n. pr. še ni dopolnil predpisane staža (v obrti 4 leta, v industriji 7 let)?
5. Kako je s sprejemnimi pogoji? Nekateri so za tri leta, posamezniki celo za pet let poprejnje prakse v podjetju, nato šole naj bi kandidati šel v mojstrsko šolo.
6. Kakšno stališče zavzemajo podjetja do večernih mojstrskih šol? Pri takem šolanju se predvsem delati polnih 8 ur, nato pa predelati ves program, ki je predpisan za mojstrsko šolo. V Sloveniji se še nobeno podjetje ni izreklo za večerno mojstrsko šolo. Kaj je temu vzrok?
7. Izredno pereča pa je, za katere stroke oziroma poklice naj se sploh ustanovljajo mojstrske šole. Prav za to vprašanje ni nobenega zanimanja. Da je to res, potrjuje dejstvo, da ni predlogov, čeprav ne izključujemo možnosti da podjetja o tem razmišljajo. Gotovo je tudi, da je bila skrb za kvalificiran kader pri nas od osvojitve velika. Mojstrske šole pri nas niso doživele kaj posebnega vzporedno s primerjavi s predvornimi šolami in z ostalimi strokovnim šolstvom. Kje so tu vzroki? Ne morem si pa misliti, da bi naša podjetja o tem ne razmišljala sprito pomankljive izobrazbe visokokvalificiranega kadra.

Zal ne razpolagam s podatki, ki bi nam mogli dati sliko vse Slovenije o stanju mojstrskega kadra. Mislim pa, da nam že dovolj zgovorno pričča področje enega največjih središč naše industrije, kako je za visokokvalificiranimi kadri. Kaj povedo številke?

Na območju je 457 visokokvalificiranih delavcev v industriji. Od teh jih ima samo 34 (7,4%) ustrezne šole (delovodske itd.), 151 (33%) ima tečaj izpiti v letih 1946-48, mojstrske izpite kot samouki 252 (55%), brez vsega pa je 20 (4%) delavcev. Mesta za visokokvalificirane delavce tarifni pravilniki predvidevajo, vendar niso zasedena, ker ni ustreznih ljudi. Medtem je v enem samem podjetju na razpolago 146 delovnih mest za visokokvalificiran kader, naziv pa ima samo 61 delavec.

Lahko smo prepričani, da tečaj nikoli ne da tistega, kar da šola, in da bi bilo potrebno še poglobiti znanje tistih, ki so slabo usposobljeni. Jasno je, da človek s slabo podlago ne uspeva zadovoljivo kot samouk. Anкета ugotavlja, da mojstrom sicer ne manjka toliko praktično znanje, kolikor teoretično v stroki in pa splošna izobrazba.

Gotovo je, da te številke povedo veliko, da je to jasen znak, da na tem področju moramo napraviti odločen korak naprej.

Se nekaj se mi zdi posebno pomembno, namreč organizacija izpitov za visokokvalificirane delavce. Iz izkušenj vemo, da so bile nekatere izpitne komisije premalo zahtevne. Zato so seveda manj usposobljeni dobili spričevala za visokokvalificirane delavce. S tem nismo naši proizvodnji, kakor tudi kandidatu, prav nič koristili. Spričevalo je eno, znanje, uspeh in zadovoljstvo pri delu pa je drugo.

Znano je tudi, da kandidati, ki opravljajo izpite na mojstrskih šolah, stroko obvladajo. Zato ne bi bilo napakno premisliti, ali ne bi bilo bolje, da izpite, za katere obstajajo mojstrske šole, prenesemo enostavno na te šole. S tem bi se izognili očitkom dvojnega merila za ocenjevanje. Seveda je tehnična zvedba, število kandidatov itd. pač poglavje zase. Zdi se mi, da se tako dolgo, dokler ne bodo izpiti na šolah, ni mogoče znebiti občutka dvojnega merila in končno tudi dvostrnih zahtev.

Za tiste stroke oziroma poklice, kjer mojstrskih šol ni, pa naj bo čim manj komisij, a tiste dobre. Praksa je pokazala, da razdrobljenost komisij za izpite ni bila dobra. Zato so komisije za opravljanje kvalifikacije delavcev po novem pravilniku na OLO enotne in prepričan sem, da bo sedanja organizacija izpitov boljša.

To je nekaj problemov okrog usposabljanja visokokvalificiranega kadra. Zdi se mi, da je rentabilnost podjetja odvisna v mnogočem od kadra, posebej še od visokokvalificiranega. Podjetje naj ne gleda na trenutni učinek, marveč na razvoj. Zato podjetje, ki ne skrbi za razvoj delavcev, nujno nazaduje, njegov uspeh ne more biti tak kakor pri tistih podjetjih, ki kažejo skrb za to.

Ivan Bertonec

OB DESELETNEM NAČRTU ZA RAZVOJ KMETIJSTVA

# Okrajji, zadruga in državna posestva naj začno sestavljati načrte

Perspektivni načrt za razvoj našega kmetijstva, ki je bil sestavljen v drugi polovici lanskega leta ob upoštevanju prvih, nepopolnih predlogov okrajnih ljudskih odborov in v načelu sprejet pri Gospodarskem svetu Slovenije, — so pretresli tudi v Gospodarskem svetu FLRJ in ga nato vključili v zvezni perspektivni načrt za razvoj kmetijstva Jugoslavije. Ta zvezni načrt, ki so ga sestavili kmetijski strokovnjaki vseh republik, bo po ponovnem pregledu posebne zvezne komisije predložen Zveznemu izvršilnemu svetu, nato pa bo prišel v javno razpravo. Za njim bo ponovno pregledan in nato dan v javno razpravo tudi republiški perspektivni načrt.

Ze pred objavo zveznega in republiškega načrta je izšla v naših listih in revijah vrsta člankov, ki nakazujejo upravljanje bodočega razvoja posameznih panog kmetijstva v okviru perspektivnega načrta. Večina okrajnih ljudskih odborov je že začela zbirati podatke za izdelavo okrajnih perspektivnih načrtov in celo na nekaterih državnih posestvih ter zadrugah že razpravljajo o tem.

Ze te prve razprave o perspektivnem načrtu pa dokazujejo, da zadruga in državna posestva, ki bodo glavni izvrševalci načrta, ne pojmujejo pravilno bistva načrtovanja v našem novem gospodarskem sistemu in si zato niso na jasnem, kako daleč lahko razpravljajo o svojem perspektivnem načrtu pred objavo republiškega oziroma okrajnih perspektivnih načrtov.

Republiški perspektivni načrt ne obsega obveznih nalog, ki bi se prenašale od zgoraj navzdol, ampak nakazuje le glavne smernice bodočega razvoja našega kmetijstva. Po eni strani so v perspektivnem načrtu navedena materialna in denarna sredstva, ki naj bi jih prejelo kmetijstvo v prihodnjem desetletju, po drugi strani pa povečanje kmetijske proizvodnje, ki naj bi nastopilo kot rezultat teh sredstev in ustreznih agrarno-gospodarskih ukrepov. Povečanje kmetijske proizvodnje, ki ga želimo doseči, je torej odvisno od sredstev, ki bodo kmetijstvu na razpolago. Prav ta okolnost pa je povzročila, da se je pojavilo mnenje, da pred objavo republiškega oziroma okrajnih perspektivnih načrtov posamezni kmetijski obrati ne morejo sestaviti realnih perspektivnih načrtov za

razvoj lastnega gospodarstva, ker jim ni znana višina materialnih in denarnih sredstev, s katerimi lahko računajo.

Tako naziranje je seveda napačno. Naši strokovnjaki so v številnih člankih že obdelali v grobih obrisih dvig proizvodnje posameznih kmetijskih panog in višino materialnih sredstev, ki bodo na razpolago kmetijstvu v bodočem desetletju, predstavniki najvišjih upravnih organov pa so podatke strokovnjakov o dobavi materialnih sredstev kmetijstvu potrdili. Tudi upravljanje cen industrijskih proizvodov, ki so potrebni kmetijstvu, je v glavnem urejeno, in sicer z odločbo o znižanih prodajnih cenah za industrijske proizvode, namenjene kmetijstvu. V uradnem listu FLRJ št. 5 z dne 2. januarja 1953 pa je objavljena dopolnitev te odločbe, s katero se ponovno povečuje odstotek popusta za nekatere industrijske proizvode, zlasti za umetna gnojila. V okviru določil te odločbe si lahko nabavijo kmetijska gospodarstva po znatno znižanih cenah industrijske proizvode, ki jih potrebujejo v kmetijstvu. Drugo osnovno vprašanje, od katerega je odvisen razvoj kmetijstva, so kmetijski krediti. Tudi to vprašanje je v načelu že rešeno. Kot se predvideva, naj bi bilo v bodoče dodeljevanje investicijskih kreditov vezano le na predložitev tehnične obrazložitve in dokaz o kreditni sposobnosti prosilca. Obrestna mera, ki naj bi bila za vsako vrsto kredita drugačna, pa naj bi postala glavni usmerjevalec kreditnih sredstev.

Nakazana višina materialnih sredstev, ki bodo na razpolago kmetijstvu, odobreni regres na cene osnovnih industrijskih proizvodov, namenjenih kmetijstvu, in predvidena rešitev kmetijskega kreditiranja dajejo kmetijskim gospodarstvom osnovo za sestavo perspektivnih načrtov. Čim prej bodo posamezni obrati izdelali načrte za predvidene investicije, tem prej bodo lahko prejeli potrebne kredite, tem prej bodo lahko izvajali predvidena investicijska dela.

## KAKO NAJ ZAČNO SESTAVLJATI PERSPEKTIVNE NAČRTE OKRAJNI LJUDSKI ODBORI

Okrajni ljudski odbori so začeli zbirati prve osnovne podatke za sestavo perspektivnih načrtov že lani. Večina teh podatkov pa je bila zbrana in ob-

delana neposredno po izvedbi teritorialnih sprememb, ko novi okrajji še niso razpolagali s točnimi podatki za priključene predele ukinjenih okrajev.

Ker je točna upogotovitev obstoječih zmogljivosti pogoj za pravilno določitev razvojne smeri kmetijstva, je potrebno, da okrajni ljudski odbori takoj začno zbirati podatke o višini in stanju zmogljivosti posameznih panog kmetijstva. Okraj pa ni vedno zaokrožena gospodarska enota. Večina naših okrajev ima po nekaj področjih, ki se razlikujejo med seboj po strukturi tal, sestavi prsti, stanju talne vode, vremenskih razmerah itd. Te posebnosti se kažejo v proizvodnji posameznih kmetijskih panog. Na vsakem področju se je zato oblikoval kot posledica prirodnih pogojev poseben tip gospodarstva in tudi v bodoče se kmetijstvo okraja ne bo razvijalo na vseh področjih v isto smer. Zato je treba zbrati podatke o stanju posameznih panog kmetijstva, o višini proizvodnje, re-

produkcije, potrošnje kmečkega prebivalstva in tržnih presežkov posameznih pridelkov, o stopnji mehanizacije ter o potrošnji umetnih gnojil in zaščitnih sredstev, o višini ustvarjenega narodnega dohodka, o prehranjenem in splošnem življenjskem standardu kmečkega in nekmečkega prebivalstva itd. za vsako področje posebej.

Po vsestranski proučitvi podatkov — pri čemer je treba izhajati iz načela, da je kmetijstvo nerazdružljivo del celotnega gospodarstva posameznih področij — bodo okrajni ljudski odbori lahko začeli izdelovati perspektivne načrte za posamezna področja in skupni okrajni načrt, ki bo predstavljal združen načrt vseh področij. Za sedaj se perspektivni načrt lahko sestavi za vse sektorje lastništva skupaj. Delitev po sektorjih bo izvedena naknadno. Dasi okrajni predlog ne bo obsegal posameznih sektorjev lastništva, je nujno potrebno, da se sestavljanje in obdelava podatkov izvršita v najtesnejšem so-

# Namakalne naprave bomo izdelovali doma

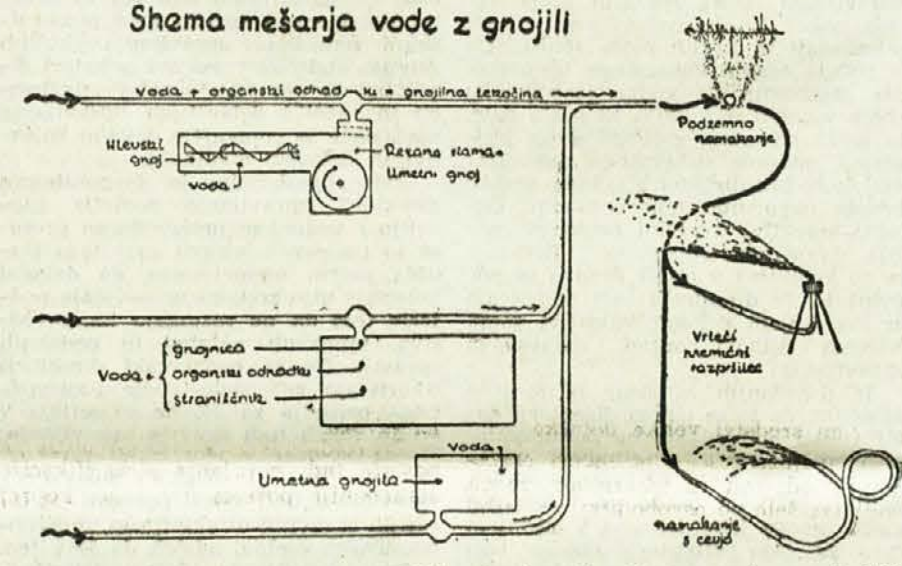
Suša je v letu 1952 prizadejala našemu gospodarstvu mnogo škode! Slovenija je bila sicer v povprečju po suši manj oškodovana kakor drugi predeli naše države, vendar je tudi pri nas precej krajev, kjer so kmetijske rastline močno trpele in zaradi tega dale mnogo manjši pridelek.

Prav pa je, da se za bolj proti suši čimprej pripravimo z uvajanjem raznih agrotehničnih ukrepov in z namakanjem. Namakanja pa ne smemo povsod enako izvajati, ker vemo, da voda drugače deluje na propustnih in drugače na težkih zemljah. Tudi težka gnilasta zemlja lahko vzlic svojim slabim fizikalnim lastnostim ob pravilni melioraciji in namakanju dobro rodi. Pri namakanju pa naj velja zlato pravilo: namakati moramo zemljo in ne rastlin! Agrarno razvite države so delale razne poskuse in studije, ki so dokazali, da se mora namakanje brezpogojno prilagoditi terenu, ker je zelo važno, da se z namakanjem ne pokvari vodni in zračni režim v zemlji, da zemlja dobi dovolj kisika, drobnoživke pa spodbuda za delo.

Večina rastlin srka za rast potrebno vlago iz zemlje; vanjo prihaja vla-

ga delno iz ozračja s padavinami, delno pa z dviganjem podtalne vlage. Od velikosti in gostote vodnih kapljic je v mnogočem odvisno, kako učinkujejo padavine na zemljo in na rastline ter kako lahko rastline izkoristijo padavinsko vlago. Zelo važen je tudi čas ovlaževanja, odnosno namakanja zemlje. Za temeljitejšo ovlažitev suhe zemlje je treba za vsak kvadratni meter približno 20 litrov vode, kar ustreza za 20 mm padavin, na 1 ar 20 hl itd.

Za namakanje bomo pri nas uporabljali posebne namakalne naprave. Namakanje bo površinsko in pa pod-



talno. Pri Glavni zadrugi zvezi LRS bo podjetje »Agroservis« kmalu izdelovalo namakalne naprave za kmetijska gospodarstva.

Za izdelavo proizvodnega načrta za leto 1953 pa potrebuje zgoraj omenjeno zadrugo podjetje podatke za vsako kmetijsko gospodarstvo, ki namerava že v letu 1953 začeti namakati zemljišča. Temu podjetju so potrebni za vsako kmetijsko gospodarstvo naslednji podatki: naslov gospodarstva, skupna površina gospodarstva, površina zemlje, ki bi prišla v posestvo za umetno namakanje, ali je posestvo elektrificirano, v katerih mesecih je potrebno namakanje, koliko milimetrov padavin bi bilo treba nadomestiti z namakanjem, koliko in kakšne vode je na razpolago za namakanje, na kakšno višino je treba dvigniti vodo, in vrsta zemljišč, ki bi prišla v posestvo za namakanje.

Kmetijske zadruga kažejo za namakanje veliko zanimanje, le pri nekaterih OZZ ni razumevanja in to zlasti pri tistih ne, ki imajo največ zemlje, potrebne namakanja, in ki so bile v letu 1952 zaradi suše najbolj prizadete, kot n. pr. kmetijska gospodarstva na področju OZZ M. Sobota, Ljutomer, Celje itd.

Po gornjih podatkih bo »Agroservis« individualno delal načrte za namakanje. Namakalne naprave, ki jih bo izdelalo zadrugo podjetje »Agroservis«, bodo stabilne in prenosne. Pri izdelavi in instaliranju namakalnih naprav pa bo že v načrtu predvideno sočasno gnojenje z umetnimi gnojili in s hlevskim gnojem. Ves material in tehnološko izvedbo bo oskrbela domača industrija!

# DROBNO VPRAŠANJE - VELIK PROBLEM

Zadnje čase objavlja naš tisk dopise raznih piscev, ki žele, naj bi železnica ukinita pobiranje voznih kart pri izhodu železniških postaj ter opustila kontrolo voznih kart pri vstopu. Ti pisni utemeljujejo svojo zahtevo s tem, da opravke železniških vratarjev ničemer ne služi, da so le-ti samo prebršči, zato nepotrebna ovira na poti k vlakom in od vlakov, ter sklepajo da so zato ta delovna mesta odveč, plačevanja vratarjev pa nepotreben izdatke. Ker železnica tem javno izraženim željam ni ustregla, lahko sklepamo, da mora imeti zoper opustitev vratarjske službe tehtne vzroke. Kaj je torej na tem?

Na železnici vsak dan zlorabljajo vozne karte tako potniki kot železniški uslužbenci. Te zlorabe železnica preprečuje predvsem na podlagi pobranih voznih kart vseh vrst in drugih dopolnilnih voznih izkazov, kot je to na primer vsakomur znana legitimacija za uslužbenca na raznih javnih manifestacijah, ki daje takemu potniku pravico do brezplačnega povratka s tisto karto, ki jo je kupil za vožnjo na prireditve. Za to, v kakšnem obsegu se zlorabe potnikov dogajajo, naj služi podatek železniške direkcije v Ljubljani, ki je v letu 1952 obravnavala nad tisoč takih primerov. Razen zlorab se pri železnici prav tako dogajajo dan za dnem razne druge nepravilnosti in nesporazumi s potniki, kar se vse ureja s pritožbami in reklamacijami voznim. Tudi za to dejavnost potrebuje železniška uprava oddane vozne karte in izkaze.

Navedli bomo samo nekaj primerov zlorab iz registrov železniške uprave in njene kontrole dohodkov. Ti primeri nam bodo izpričali, da je pobiranje kart pri izhodu potrebno in koristno ter da je to edina pot, po kateri mora biti železnica, da bi izpolnila en del svojih gospodarskih obveznosti do države.

Uslužbenec postaje Rakitovec v Istri je začel goljufati železnico tako, da je pri voznih kartah, ki se sproti pišejo, po tako imenovanih belicah, vpiševal na matiko enesko karto, kot pa jo je potnik v resnici prodal. Razliko si je prilastil. Početje tega uslužbenca je mogla železniška kontrola odkriti samo s primerjavo oddanih voznih kart z ustreznimi matricami, kar se je tudi zgodilo. Kako dolgo je to počelje uslužbenec, se ni dalo ugotoviti, ker se pri izhodu pobere le nekaj nad 10 odstotkov vseh prodanih voznih kart. Uslužbenec je bil odpuščen, ko so pa poznale zaradi nekega drugega prestopka naredili organi javne varnosti pri njem preiskavo, so našli še nekaj voznih kart, s katerimi bi bil prizadejal železnici visoko škodo.

Uslužbenki postojke Ljubljana je previdno odstopila zavitek zvoznih kart, jih deset vzela ter jih nadomestila s paronskimi kartami. Zavoj je zopet zalepila tako skrbno in strokovnjško, da na njem ni bilo opaziti ničesar sumljivega. Na ta način pridobljene karte je nato prodala in je izkupiček spravila. Tudi tej ponesrebi je železniška kontrola prišla na sled pri pregledu oddanih kart, saj so zato oštevilčene.

Na postajah Lesce-Bled, Puča, Podnart in drugod so nepošteni uslužbenci zlorabili spremembo tarife pri povznanju cen 1. oktobra 1951 tako, da so v računih izkazali več po starih cenah prodanih kart, kot je bilo res, in so si razliko na nove cene prilastili. Takih primerov goljufije je bilo tedaj v vsej državi nad sto, odkrila pa jih je kontrola oddanih voznih kart. Način, kakršno je opisan v prvem primeru, smo opazili tudi pri nepoštenih sprevodnikih, ko v vlak izdajajo doplačila.

Primeri nepoštenosti železniških uslužbenec se dogajajo vedno in ne mine obračunski mesec, da bi jih železniška kontrola po nekaj ne ugotovila. Železnica vsakega nepoštenega uslužbenca odpušči iz službe huje poverbe pa prijavi zločin tožilec. Na ta način pravilno varuje interes ljudstva in odstranjuje iz vrst poštenih železničarjev nepošteno elemente. Ali naj spriče teh dejstev opusti pobiranje kart, kar bi onemogočilo nadzor nad početjem toliko hroščev uslužbenec, kot jih ima železnica?

potniki. Tudi za te bomo iz ustreznega materiala železniške direkcije izbrali nekaj podatkov, ob katerih bomo prav tako spoznali, da je potrebna kontrola s pobiranjem kart.

Potnik, član sindikalne organizacije, se je peljal s Prevalja na letni dopust v Kamnik in je dal za vozni listek 88 din. Vozna karta s sindikalnim popustom je bila belica. Potnik te karte pri izhodu ni oddal, pač pa je po vrnitvi v Prevalje na njej prenapredil datum in ceno ter se še enkrat peljal po isti progi, sedaj s ponarejeno karto, ker je prvotni znesek 88 din spremenil v novega 880 din. Vesten sprevodnik je goljufijo opazil in je svojo službo dosledno izvršil, toda potniku bi bila prihranjena grenka izkušnja, če bi bil oddal karto pri vratarju. Taka zloraba se pogosto in je obilovana vredna brezvestnost nekaterih potnikov, ko s tako goljufijo prizadevajo poštenje vestnega železniškega uslužbenca. Kajti v navedenem primeru bi za falsifikat odgovarjal uslužbenec na postaji Prevalje, ki je obračunal matice izdane karte za 88 din in ne za 880 din, če bi ne bil sprevodnik goljufije opazil in bi karta prišla v roke železniške kontrole.

Neka ženska je v Mirmi na Dolenskem kupila vozni listek do Ljubljane, pri izhodu pa je ni oddala. Po nekaj dneh se je z isto karto zopet peljala v Ljubljano. Sprevodnik ji je karto vzel, ji napisal drugo ter jo po določbah kaznoval kot potnika brez karte. Kaj je nato ženska storila? Oskrbela si je pričo, da je tako karto za pošten denar kupila na postaji v Mirmi, pritožila se je na direkcijo in zahtevala povračilo plačanega zneska. Če bi bilo res, kar je ta nepoštena potnica dokazala s pričo, bi bil uslužbenec Mirmi ob službo. Kako naj dokáže svojo nedolžnost, ko pa ima tožitelj pričo? Vendar se je tej priči zganila vest, da je pri zasliševanju povedala resnico in je tako rešila nedolžnega uslužbenca.

Tudi nevednost sprevodnikov izkoriščajo nepošteni potniki, da prikrajšajo železnico za njene dohodke ali pa so celo v dogovoru z njimi. Kaj boste rekli k temu? V septembru 1952 je potovala v brzem vlakcu Beograd — Jesenje skupina 280 potnikov v drugem in tretjem razredu, za katere vse je imel karte njihov vođa. Sprevodnik na progi Ljubljana—Jesenje se je vodja teh potnikov upiral pokazati karte, prišel je z njimi na dan šele na odločno sprevodnikovo zahtevo. In glej, karte na progi Beograd—Ljubljana se niso bile pregledane in dekupirane. Očitno je, da se je vse zgodilo namenoma. Vedoč, da kart pri izhodu ne bodo zahtevali, je vođa obšel kontrolo z namenom, da bo za karte ali vsaj za del njih zahteval povračilo, češ da niso bile uporabljene, saj ni težko najti vzroka za to. Za dokaz bi bil predložil nedekupirane karte. Vse karte so stale nič manj kot 497.860 din. Ta primer raziskuje sedaj železniška direkcija v Beogradu.

Ko smo navedli teh nekaj primerov, pripominjamo, da je takih in podobnih v vsej državi na stotine. Nepošteni in sebični potniki izkoriščajo sleherno priložnost, da se izognejo plačilu voznine. Največ se tega dogaja v bližini večjih središč in tržišč, ko so vlaki prenapolnjeni in sprevodnik v njih kart ne more pregledati. Nekateri postaje tak primer v Osljeju in v Beogradu, vendar, tako da so mobilizirale dovolj uslužbenec, s katerimi so ob pomoči ljudske milice zasledile vse izhode in tako kontrolirale vse potnike pri tujerajnih skupinah vlakov. Od zajetih potnikov brez kart v Osljeju so izterjali nad 100.000 din neplačane voznine.

Mislimo, da bo to, kar smo napisali, zadostalo za spoznanje, da je pobiranje voznih listkov pri izhodu nujno potrebno in da niso osnovane zahteve, naj se služba železničarskih vratarjev opusti. Kdor v podkrepitev svojega mnenja navaja za vzrok katero tujih držav, na primer Avstrijo, češ da tam po nekod vratarjev na izhodu ni več, naj vs. da je v zmoti, kar se tiče pobiranja kart. Ne vemo, kaj je avstrijske železnice napeljala na ukinitve vratarjev, vemo pa, da so zato poostriže kontrolo v vlakih ter da sprevodniki namesto vratarjev pobirajo vozne karte. Na to pa pri nas ni misliti, ker so vratarji v Osljeju in v Beogradu, vendar, tako da so mobilizirale dovolj uslužbenec, s katerimi so ob pomoči ljudske milice zasledile vse izhode in tako kontrolirale vse potnike pri tujerajnih skupinah vlakov. Od zajetih potnikov brez kart v Osljeju so izterjali nad 100.000 din neplačane voznine.

pobranih voznih kart in česa takega nobena železnica ne stori.

In še o vratarjih pri vstopih. To vprašanje je važno le za postaje z večjim številom potnikov. Kot se s pobiranjem kart železnica zavaruje s svoje finančne strani, tako s vratarji pri vstopih skrbi za tak red na območju postaje; zanj je dolžna skrbeti v interesu varnosti in kulturnosti po predpisih, ki so bili izdani za to. Pri naših razmerah so vratarji pri vstopu še potrebni. Zamislimo si, kako bi se samo od sebe reguliralo valovanje množice potnikov ljudjanske postaje, če bi bil vstop in izhod prost in bi eni šli in drugi hoteli ven.

Pritožbam potnikov in vsemu, kar je v tej reči bilo napisanega v tisku, pa kar tako ne bomo odrekli upravičenosti. Potnik nima pregleda nad notranjo organizacijo železnice, opazuje jo samo od zunaj. Da bi potnik spoznal nekaj njenega upravnega poslovanja, smo napisali ta članek in upamo, da ga bo z razumevanjem sprejel, ter da ne bo več zahteval opustitve vratarjske službe, pač pa pravilno ureditev vstopa in izhoda ter dosledno, vestno izvrševanje vratarjske službe povsod, kjer se to v sedanjih okoliščinah da napraviti, na vsak način pa tam, kjer so postaje za to že urejene, o čemer naj razmisli železniška direkcija. Kot tipična primera naj omenimo dve naši postaji. Jesenje in Ljubljano. Ob njih bomo izrazili svoje mnenje, ki naj velja tudi za druge postaje. Značilno za obe postaji je, da z jutranjimi vlakovi prihajajo in s popoldanskimi vlaki odhajajo 700 do 1000 delavcev in uslužbenec z mesečnimi kartami. Ta množica delovnih ljudi nima kaj oddati pri izhodu. Ti potniki samo pokažejo svoje mesečne karte. Zato naj železnica za te potnike uredi poseben vhod in izhod. Tako bo ustrezno njihovi spretnosti železnice in hitro in nemoteno prihajajo na postajo in jo tako tudi zapuščajo, železnica pa bo lahko neovirano pobrala karte pri drugih potnikih in tako bolj zavarovala svoje koristi. Posebej za Ljubljano mislimo, da bi morala železnica zgraditi pod primerno streho izhod s tremi vrati. Vrata, ona, dvoje ali pa vsa tri, naj bi se odpirala po potrebi in samo ob prihodu vlakov, sicer pa naj bi bila zaklenjena. Po primeru teh dveh naj se ravnaše tudi druge postaje, kjer je to potrebno. Železniška direkcija pa naj skrbi, da bodo vratarji na strokovni višini ter da bodo svojo službo opravljali vestno in dosledno.

Alojz Trček



Kadar je malo potnikov, so še pride iz ljubljanske postaje, kadar pride več vlakov, pa nastane huda gneča

delovanju z organi zadrugnega sektorja, ker bodo člani kmečkih delovnih in splošnih kmetijskih zadrug glavni izvrševalci perspektivnega načrta. Nič manj važna pa ni neposredna povezava s posameznimi kmetijskimi obrati. Čim bolj se bo razgibalo razpravljanje o razvojnih možnostih kmetijstva na državnih posestvih, v kmečkih delovnih in splošnih kmetijskih zadrugah, tem bolj se bodo razjasnila mnenja o raznih važnih vprašanih lokalnega razvoja kmetijstva, tem bolj žiljensko, tem čvrstejšo celoto bodo predstavljali okrajni predlogi.

Način obdelave podatkov za sedaj ni bistvene pomena, važno je le, da bo obdelava čim podrobnejša in čim bolj vsestranska. Po objavi zveznega in republiškega predloga perspektivnega načrta pa bodo okrajji svoje predloge lahko primerjali in vskladili z republiškim oziroma zveznim predlogom, v katerih se razen ožjih slovenskih odražajo tudi širše potrebe vse Jugoslavije, obenem pa tudi zahteve mednarodnega tržišča, na katero smo nanezani tako pri izvozu kmetijskih pridelkov kot pri uvozu industrijskih izdelkov, namenjenih kmetijstvu. Pn

V nekaterih predelih bo treba namakati s pomočjo vodnih kanalov, to pa le tam, kjer bodo izpolnjeni naslednji trije pogoji:

- 1. da bo na razpolago dovolj tekoča voda,
- 2. da bo teren planiran,
- 3. da bo zemlja propustna.

Kjer bo manjkala le eden izmed teh treh pogojev, bomo namakali z razpršilniki, vodi pa dodajali raztopljena organska in neorganska gnojila. Zgoraj omenjeni način je pokazal tudi pri nas velike prednosti: možnost uporabe na neravnem terenu, varčevanje z vo-

do in ohranitev posevkov v kritični dobi njih razvoja. S tem načinom se zemlja zmerno navlaži, rastline in drobnoživke, ki pripravljajo rastlinsko hrano in so činitelji za plodnost zemlje, pa dobivajo stalno hrano in najbolj aktivno delujejo.

V nekaterih predelih pa bodo lahko zadruga izvedle tudi podzemno namakanje. Pri tem bodo lahko uporabile tudi stare cevi, pločevino in celo stare žlebove. Le-te bodo postavili na 30 cm izpod površine zemlje in v oddaljenosti ca. 2 do 3 metre. Cevi in žlebovi bodo imeli luknjice, skozi katere bo med namakanjem dotekala voda. Da luknjice ne bi zamašila zemlja, bo treba zgoraj postaviti še pločevino, da se jarek ne bi zatrpal z zemljo. Kraj, kjer bodo položene cevi, bodo označili s količki. Vodo bodo spuščali po potrebi tudi pod pritiskom. Rastline so bodo kultivirale med položnimi cevmi. Velika prednost podzemnega namakanja je v tem, da korenine, ki prodirajo globoko v zemljo, dobe dovolj vlage, medtem ko se gornji zemeljski sloj ne kvari. Gornji sloj je suh in preprečuje izparevanje vode iz zemlje; na suhi površini se razvije manj plevela.

V letu 1952 so imeli na državnem posestvu v Belju zelo lepe uspehe z vrtljivimi razpršilniki za vodo. Podobne razpršilnike, ki bodo proizvajali drobni megli podobnih dež, bo z vsemi pripomočki in črpalkami izdelovalo zadrugo podjetje »Agroservis« v Ljubljani. Kot pogonske stroje bodo v glavnem uporabljali elektromotorje. Tudi z gospodarske strani je namakanje zelo važno, saj so nam to dokazali uspehi letošnjega namakanja z vrtljivimi razpršilniki na državnem posestvu Kneževu v Vojvodini. Z namakanjem so dosegli pri kumarah za 56% večji pridelek, pri paradizniku za 70%, pri papriki za 65%, pri krmskih rastlinah pa za ca. 45%. Pri detelji so dosegli za 13.000 do 22.000 din več čistega dohodka na hektar, če odštejemo vse stroške za namakanje zemljišč in upoštevam amortizacijo strojev. Poizkusno so namakali tudi pri Hmeljarškem inštitutu v Zalcu in to z zelo primitivno namakalno napravo, pa so vzlic temu dosegli na poizkusnih poljih nad 20% večji pridelek. Izjavili so tudi, da se z umetnim dežjem uspešno bore proti škodljivemu rdečemu hmeljevemu pajku in da se umetni dež že s tega stališča izplača! Lepe uspehe z namakanjem je imela lani tudi KDZ Vič.

Iz gornjih podatkov in pa iz izkušnje pri nas v prejšnjih letih vemo, da se namakanje izplača in da je treba takoj vse pripraviti, da nas čas ne bo prehitel! Prijave za instaliranje namakalnih naprav sprejema »Agroservis«, Miklošičeva c. 6, Ljubljana. Ing. Vladimir Kincl

# Makedonija ima velika rudna bogastva

Ljudje so se nekako navadili govoriti o Makedoniji, da je dežela, bogata s starinami, z ljudskimi običaji, s pisanimi nošam, in s prelepimi narodnimi pesmimi. Včasih je beseda nanesla tudi na gospodarstvo Makedonije, tedaj pa so ljudje rekli, da je to kmetijska dežela. Po starih nazivih za

ležišča železne rude okrog Kičeva. Z dosedanjimi raziskavami so ugotovili v tem predelu tolikšne zaloge železne rude, da bo tu mogla nastati naša druga Zenica. Na temelju teh ugotovitev so napravili načrte za veliko železarno v Kičevu. Pripravljalna dela so se že začela. Zaradi neizčrpnih zalog železa

žišča cementnega laporja, katerega zaloge cenijo na okrog 900 milijonov ton. Zaradi teh odkritij so začeli pred letom dni graditi veliko cementarno in steklaro pri Skoplju. V gradnji so tudi velike tovarne izolacijskega materiala in oniksa v Prilepu ter kombinat za kromove spojine pri Tetovu, separacija azbesta iz rudnika Bogoslovec pri Stipu pa že obratuje.

Makedonski geologi so raziskovali tudi ležišča bakrove rude. Prvi rezultati teh raziskav: baker v okolici Demir Kapije, pri Kazan Dolu in pri Kratovu, in to izredno dobre kvalitete. Velikosti teh ležišč še niso mogli ugotoviti, zato jih tudi še niso začeli izkoriščati.

Rezultati raziskav geologov in rudarskih strokovnjakov kažejo na velike zaloge peska, na nova ležišča azbesta ter drugih rud. Prav tako so ugotovili nahajališča granita, distena i. dr., računajo pa tudi z ležišči andezita pri Zabanovcu, Prilepu in v kumanovskem predelu. V gorskem masivu Bistrica v zahodni Makedoniji blizu Galičnika so našli bogata ležišča manganove rude, toda izkoriščanje v širšem obsegu za sedaj še ni mogoče zaradi slabih prometnih zvez. Pri površnem raziskovanju rečnih naplavin so ugotovili v Makedoniji tudi zlato, platino in druge drage kovine.

Plodovito delo makedonskih geologov je zagotovilo rudarjem te naše republike močan razvoj. Mehanizacija delovnega procesa je najbolj vplivala na dvig storilnosti v makedonskih rudnikih. Zelo so povečali proizvodnjo ne le v Zletovu, Radoši in na Ceru, marveč tudi v drugih makedonskih rudnikih. Povezava rudnika Raduše z normalnotirno železniško progo Skoplje—Gostivar je za ta rudni bazen velikega pomena. Ko bo zgrajena nova proga Prilep—Kičevo, se bosta povezala z vso našo deželo tudi kičevsko-bitolski rudni bazen in nova kičevska železarna.

Dokim Muratovski

# Sedemintrideset ladjedelnic ob Jadranu

Ladjedelništvo je bilo na Jadranu razvito že v najstarejših časih. Ladjedelnice v Boki, Dubrovniku, na Korčuli in na Hvaru, v Bakru ter na drugih otokih so gradile zelo lepe, močne, trdne lesene ladje. Dubrovniška republika je dosegla vse svoje bogastvo in slavo s temi ladjami, ki so prevajale bogate tovore po vseh morjih, oborožene pa so bile njena močna obramba.

Parniki so v prejšnjem stoletju izpodrinili jadralnice. Tako so propadle številne ladjedelnice. Kakor so postopno izginjale jadralnice, tako so začeli graditi na Jadranu tudi parnike. Nastale so velike ladjedelnice v Puli, na Reki, v Splitu ter številne manjše v Kraljevici, Lošnju, Martinšćici itd.

Pred vojno se te ladjedelnice niso mogle dobro razviti. Lastniki so raje kupovali na tujem izdelane ladje. Po drugi svetovni vojni se je začelo pri nas razvijati ladjedelništvo v svetovnem obsegu. Odtlej smo dosegli v ladjedelništvu velike uspehe, zgradili smo ladje za trgovsko in vojno mornarico, za obrambo in varnost dežele. Razen ladjedelnic je še več raznih podjetij za proizvodnjo ladijske opreme, strojev, aparatov ter drugih proizvodov, potrebnih trgovski in vojni mornarici.

Tako imamo danes na Jadranu in v notranjosti dvanajst velikih in 25 manjših ladjedelniških podjetij, razen tega pa še Brodarski inštitut v Zagrebu, ki znanstveno obdeluje vsa vprašanja našega ladjedelništva. V ladjedelništvu smo vložili po letu 1945 nad 35 milijard dinarjev, zmogljivost je narasla v primerjavi s predvojno za 600 odstotkov, v ladjedelniških podjetjih pa je zaposlenih nad 14.000 delavcev.

Najprej bi bilo treba odstraniti ruševine na naših velikih ladjedelnicah, nato zgraditi stavbe in obrate, vse to pa vskladiti in šele potem bi mogli izdelovati ladje. Vse pa so delali ob

istem času. Medtem ko so odstranjevali ruševine, so na drugi strani postavljali stroje, na tretji pa že izdelovali ladje.

Nastale bi cele knjige, če bi opisovali delo vsake ladjedelnice posebej ter našeli vse napore in uspehe graditeljev ladij. »Tretji maj«, »Uljanik«, »Vicko Krstulović«, ladjedelnice na Korčuli, Hvaru, Malem Lošnju, v Kraljevici, Puntu, Martinšćici, v Ciovu ter drugod, vse te ladjedelnice so že močna samostojna podjetja, ki delajo z vso zmogljivostjo. Dalje tovarna parnih turbin »Edvard Kardelj« v Karlovcu, tovarna »Aleksander Ranković« za torpedne naprave in ladijske motorje, tovarna za ladijske motorje »Vladimir Bakarić« v Bregani pri Zagrebu, tovarne »Ricardo Benčić«, »Vulkan«, »Svetlost«, »Viktor Lenac«, vse na Reki (za ladijsko opremo), »Vladimir Bagate« v Zadru za ladijske instrumente in številne druge — to so imena podjetij, katerih izdelki ne zaostajajo za inozemskimi.

Reka ima največ ladjedelnic in kot naše največje pristanišče tudi največ prispeva v razvoju in napredku ladjedelništva. Toda tudi druga podjetja sodelujejo z vso močjo pri naporih, da čimprej zgradimo potrebne ladje raznih vrst za trgovsko in vojno mornarico. Mnogo ladij je bilo obnovljenih v naših ladjedelnicah, ponos naših podjetij so pa moderne ladje, n. pr. remorker »Udarnik« s 600 KS, motorna ladja »Avala« (4200 ton), potniški ladji »Partizanka« in »Vladimir Nazor« ter številne druge. Za vojno mornarico so zgradile naše ladjedelnice torpedne čolne in moderno šolsko ladjo »Galeb.« Kmalu pa se bodo začela pripravljala dela za gradnjo velikih, 10.000-tonskih trampskih ladij za trgovsko mornarico.

Naša trgovska in vojna mornarica imata lepo bodočnost. Glede na domača ladjedelniška podjetja ima naše pomorstvo svetle perspektive za razvoj.



Galičnik v zahodni Makedoniji, od koder so vsaki leti hodili na sezonsko delo v tujino. Sedaj so v bližini odkrili bogata ležišča manganove rude

mnoга naselja — Rudnik, Rudničani, Demir Hisar (Železni hrib), Demir Kapija (Železna vrata) — pa se je dalo sklepati, da so v Makedoniji bogata rudna ležišča. Nekateri izmed rudnikov, ki jih sedaj obnavljajo, so izkoriščali že za rimskih časov, pa tudi v stoletjih turške nadvlade. Tako je bilo z velikim svinčnim rudnikom Zletovo pri Kratovu v zahodni Makedoniji, o katerem pripovedujejo tudi nekateri potopisi iz poznega srednjega veka. V stari Jugoslaviji so začeli kopati rudo v nekaterih makedonskih rudnikih, na primer v Zletovu in v Raduši, toda le v zelo omejenem obsegu. Tuja podjetja so si delala za majhnimi investicijskimi sredstvi velike dobičke.

V večjem obsegu je začela Makedonija odpirati in izkoriščati rudna bogastva šele po osvoboditvi, ko je bil ustanovljen Zavod za geološka raziskovanja. Te ustanovi, ki so jo pri delu podpirali strokovnjaki drugih republik, gre zasluga za velike uspehe na tem področju, dosežene v tako kratkem razdobju. Ob napornem delu znanstvenih delavcev in makedonskih rudarjev dobiva ta republika iz dneva v dan jasnejšo podobo dežele, bogate z rudami, hkrati s tem pa raste tudi novo, napredno industrijsko področje nove Jugoslavije. Razen tega, da so mehanizirali proizvodni proces v starejših rudnikih in jih močno razširili, so odkrili mnogo novih, pomembnih nahajališč rude v raznih pokrajinah Makedonije. Ta rudna ležišča že izkoriščajo ali pa bodo začeli kopati rudo v njih v najkrajšem času.

Po pomenu in proizvodni zmogljivosti spadajo med najvažnejše makedonske rudnike: svinčni rudnik Zletovo pri Kratovu, rudni bazen kroma »Raduša« pri Skoplju, manganov rudnik Cer pri Kičevu, kromov rudnik Rabrovo pri Valandovu, lignitna rudnika Oslovej in Zivojno v kičevskobitolskem rudnem bazenu, trije rudniki oniksa, devet kamnolomov za marmor, rudnik surovega mavca, azbestni rudnik pri Stipu itd.

Zavod za geološka raziskovanja je že prva leta po osvoboditvi ugotavljal tudi nova rudna ležišča. Tudi v tem so bili doseženi veliki uspehi. Zavod je odkril bogata ležišča kovinskih in nekovinskih rud. Zadnja leta je zavod posvečal posebno skrb raziskovanju ležišč železne, bakrene in drugih važnih rud. Eden največjih uspehov pri tem delu je nedvomno odkritje velikih

in drugih rud pri Slepču, Tajmištu, Jadotu in drugod v bližini Kičeva bo zraslo to mesto v nekaj letih v veliko makedonsko metalurško središče.

Železarno bodo gradili po načelih najmodernejshe tehnike. Po zmogljivosti bo ta železarna druga v naši deželi, takoj za Zenico. Samo v železarni bo delalo okrog 2000 delavcev, 100 tehnikov in 40 inženirjev, v rudnikih pa še okrog 2000 rudarjev. Če upoštevamo, da bo proizvodni proces tako v železarni kakor v rudnikih stoodstotno mehaniziran, priča število delavcev, ki bodo delali v tem našem novem industrijskem središču, že samo po sebi o veliki moči kičevskega metalurškega zavoda.

Z zgraditvijo kičevske železarne pa postaja tudi vprašanje elektrifikacije Makedonije povsem drugačno. Poprej so menili, da bo to vprašanje urejeno za daljše časovno obdobje, ko bodo zgrajeni mavrovski hidrokombinat in druge elektrarne, ki že obratujejo. Toda dosedanja električna energija skupno s tisto, ki jo bo dajala Mayrovo, ne bo krila niti polovice potreb te velike železarne, ki bo sama porabila milijardo kilovatnih ur električne energije na leto. Zaradi tega je v načrtu še nekaj velikih hidrocentral na Vardarju in Crni reki. Na Vardarju bodo zgradili dve veliki vodni elektrarni. Na centrali Vardar II in na centralah Crne reke se bodo dela začela že letos.

V kičevskem rudnem bazenu so našli tudi velika ležišča premoga. Povečali bodo eksploatacijo tudi v lignitnih rudnikih Nerezi in Katlanovo pri Skoplju ter v Strezovici pri Kumanovcu, kjer so znatna ležišča premoga.

Posebne pomena za makedonsko gospodarstvo je nedvomno tudi proizvodnja kaolina, ki je pogoj za proizvodnjo porcelana. Bogata ležišča te rude so odkrili pri Pehčevu, blizu Gradnice pri Bitolju, pa tudi pri vasi Donje Sonje v okolici Skoplja in pri Velgotu. Tam so našli tudi kaolino rudo, imenovano »kaloazit«, ki jo štejejo med najboljše na svetu. Zaradi teh odkritij so začeli graditi veliko tovarno porcelana v Titovem Veselu, ki bo kmalu dograjena. Letna proizvodnja te tovarne bo znašala 6500 ton porcelana za gospodinjstvo in za sanitetne naprave.

Znanstveniki so odkrili tudi velike zaloge drugih, nekovinskih rud pri vasi Usija blizu Skoplja. Našli so le-

# Nova tovarna lesenitnih plošč pri Foči

Nedavno je začela obratovati v Brodu pri Foči tovarna lesenitnih plošč »Sutjeska«. Za bombažno predilnico v Vrapčičih je to drugi ključni objekt v Bosni in Hercegovini, ki je začel dati naši deželi nove izdelke.

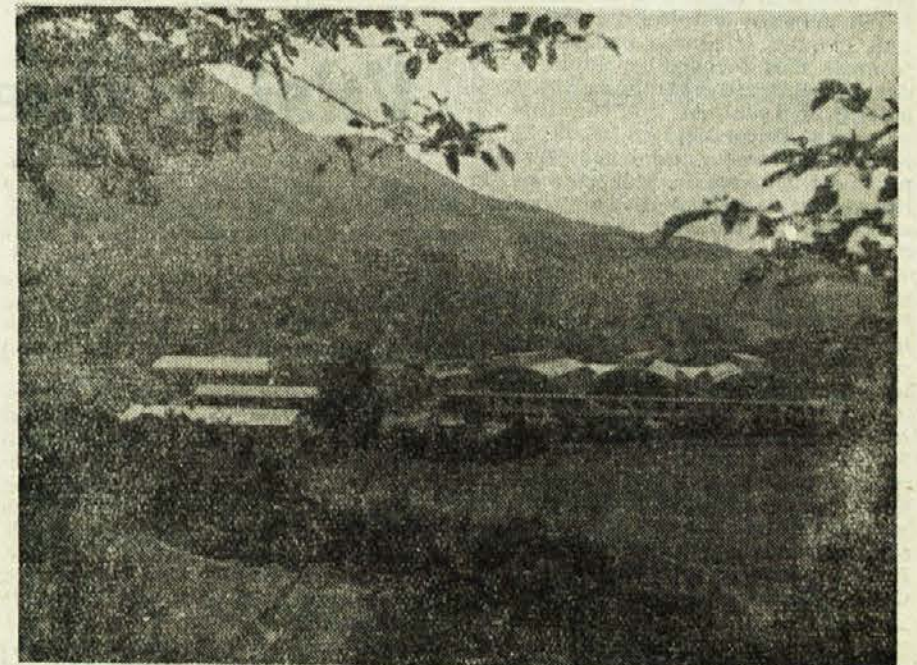
V bivši Jugoslaviji v teh krajih ni bilo niti žage, čeprav je ta predel med najbogatejšimi v vsej državi. Na mestu, kjer danes obratuje tovarna, so bile do leta 1948 samo tri kovačnice. Leta 1951 so na nekdanji ledini postavili temelje za novo tovarno. Glavna montaža tovarniških naprav se je začela februarja lanskega leta. Gradbeno podjetje »Graditelj« je vodilo gradbeno dela kapitalne graditve in družbenega standarda. Delovni kolektiv tovarne lesenitnih plošč v Ilir. Bistrici je mnogo prispeval k strokovni izobrazbi kadrov, ker se je okrog 25 ljudi usposobilo v tej tovarni za upravljanje zapletenih tovarniških strojev. Kolektivu nove tovarne, čeprav je mlad, je uspelo z velikimi napori in s požrtvovalnostjo nadomestiti pomanjkanje mehaniziranih sredstev pri montaži velikih naprav, posebno pri montaži hidravlične stiskalnice, težke 230 ton. Pri graditvi te tovarne so se usposabljali kadri, ki bodo mogli v bodoče samostojno graditi podobne tovarne v naši državi. Izdatno so pomagali pri graditvi »Sutjeske« tudi drugi kolektivi, predvsem delovni kolektiv podjetja lesne industrije »Maglič« iz Foče.

Doslej so številni lesni odpadki na žagah propadali ali pa so jih delovni kolektivi prodajali za cenen denar. Le hrastove odpadke so pri nas izkoriščali za proizvodnjo tanina, del bukovih odpadkov pa za suho destilacijo. Vse druge odpadke so uporabljali za kurivo ali pa so propadali. Zdaj pa bo mogoče te lesne odpadke pri žagah dobro izkoristiti in z njimi nadomestiti rezani les iz kvalitetnih hlodov. Za izdelavo tone plošč so potrebni trije kubiki lesnih odpadkov in nekaj kemikalij. Tovarna lesenitnih plošč v Brodu

bo za sedaj proizvajala 6000 ton trdih in 6000 ton mehkih izolacijskih plošč na leto. Kasneje se bo povečala njena zmogljivost in, če pristejemo proizvodnjo lesenitnih plošč v Ilirski Bistrici ter v Blažuju, bo dosegla proizvodnja lesenitnih plošč v naši deželi 30.000 ton na leto.

Trde lesenitne plošče uporabljajo pri izdelavi tipizirane stanovanjske opreme, za oblaganje oddelkov v potniških vagonih, na ladjah, v avtobu-

sih in v drugih prometnih sredstvih, medtem ko uporabljajo izolacijske plošče v glavnem za toplotno in zvočno izolacijo v filmskih, koncertnih in gledaliških dvoranah, pri kompletiranju montažnih hiš itd. Če stane tona lesenitnih plošč 48.000 dinarjev, znaša vrednost letne proizvodnje tovarne v Brodu okrog 576 milijonov dinarjev, razen tega pa so odpadki na žagah najmanjše izkoriščeni in spremenjeni v dober kurozi izdelek.



V Blažuju pri Sarajevu gradijo tovarno furnirja in vezanih plošč »Filip Klajić-Fita«

# V štiriindva'seith urah so vojaki zgradili most

Nekako trinajst kilometrov od Foče so po gozdnatih obronkih raztresene hiše vasi Godijevno. Ob vznožju izvira planinska reka Četina, ki je jeseni in spomladi pravcati hudournik, tako da je prekunjena sleherna zveza z naselji na drugem bregu.

Kmetje z obeh rečnih obal so sklicali sejo in sklenili zgraditi most čez reko, pa naj stane, kar hoče. Reka je tu široka okrog 50 metrov. Naleтели pa so na težave, kajti za gradnjo tako velikega mostu so razen gradbenega lesa potrebni tudi stroji in strokovnjaki. Njih delo bi stalo nad pol milijona dinarjev, to pa presega moči prebivalcev tega revnega področja.

Toda kmetje niso popustili. Svoj predlog so poslali občinskemu odboru v Slatini, ki ga je sprejel in si prizadeval, da bi ga uresničili. V kratkem času so oskrbeli potrebno leseno ogrodje. Kmetje iz Prvniča in Podpeči so neutrudno dan in noč prevajali gradbeni les. Ko pa je bilo vse to gotovo, je prišlo najtežje: strokovnjaki in stroji.

Zaradi tega se je predsednik občinskega odbora Hasan Klapuh začel

posvetovati z odborniki in z vodilnimi ljudmi iz okraja. Enemu takemu razgovoru o težavah je prisostvoval tudi kapetan JLA Milutin Giljan. Brž ko je slišal za predsednikove težave, mu je šinila v glavo misel: »Napravili bomo vajo in zgradili ljudem most!«

Ze naslednjega dne so kamioni vozili na gradbišče stroje in enote kapetanov Kamkaraša in Miljuša. Borbena naloga teh enot je bila: v čim krajšem roku zgraditi most čez Četno.

Ta gozdnati predel, katerega mir je motilo samo šumenje reke, je nenadoma odjeknil v brnenju kompresorjev, v udarich kladiv in klicih vojakov. Na stotine kmetov iz okoliških vasi je opazovalo te nenavadne graditelje in se čudilo, kako naglo so dela napredovala. Kmetje so prihajali in odhajali ter na vas; pripovedovali o podrobnostih, ki so jih videli. Dela pri gradnji mostu pa so napredovala čedalje hitreje. Vojaki so delali brez odih, tako da je bila naloga izpolnjena že naslednjega dne okrog desetih dopoldne. Nad reko se je bočil kot kak slavolok velik most.

# ZEMLJA, KI BO DAJALA MILIJONE

Med Paštoviči in Crmnicu v Crni gori leži Belo polje. Vse naokrog hrib pri hribu. Z vrhov se vidi na eno stran Skadersko jezero, na drugo pa Jadransko morje. Kolikor je tod gluhodolskih in bukovskih hiš, so vse na streljaj daleč druga od druge. Le malokdo je prihajal v te kraje. Samo tuljenje volkov in klicij pastirjev so motili tišino. Cest ni bilo, le bližnjice so sekale rebri. Ljudje so hodili tod mimo, ne da bi vedeli za zaklad, ki ga skriva zemlja, žene so se čudile moči bele zemlje, ki se je penila kot mlo, ko so z njo prale volno in blago. Ilino brdo je pokrival bukov in jesenov gozd, pod njim pa so ležišča montmorionita.

Dušan Jovović, star, že siv rudar, ima velike zasluge za ugotovitev te rude. Ze pred vojno je brskal po vseh okoliških pobočjih, toda Belo polje je ostalo revno in pušto. Najprej so Nemci spoznali velik pomen montmorionita. Pospeseno so začeli graditi kolovoz. Toda nagle akcije narodnoosvobodilne vojske so preprečile nemške načrte.

Niti miligrama te dragocene rude niso odpeljali okupatorji v svoje tovarne. Po osvoboditvi se je Dušan bolj potrudil. Sel je na Četinje in v Titograd, pa v Beograd in Zagreb z vzorci rude v kovčku. Analiza je pokazala, da je to ruda montmorionit odlične kakovosti. Komisija strokovnjakov je potrdila Dušanove besede. Njegovo predvidevanje se je uresničilo.

Leta 1947 so se začela dela. Najprej so gradili cesto iz Petrovca čez Belo polje do Crmnice, takoj zatem pa so se lotili drugih del. Podjetje »Boksiti« iz Nikšića je posvetilo temu rudniku vso skrb. Do junija bodo dogradili velik »bunker«, sušilnico, transformatorsko postajo in druge stavbe. Blizu Petrovca gradijo mlin, majhno pristanišče za izvoz rude in še druge objekte.

Priprave rude za prevoz so dolgotrajne. Najprej jo kopljejo, nato sušijo, od tod pa v »bunker« — kamenito stavbo, dolgo 30 m — iz katere se avtomatično polnijo tovorni avtomobili. Mlin, ki so ga kupili v Zahodni

Nemčiji, bo v tem procesu velikega pomena. Drobil bo rudo, ki jo bodo polnili v vreče in šele nato izvažali. Vse delo v rudniku bo mehanizirano. Posebne stroje so že naročili v inozemstvu.

Povpraševanje po rudi je veliko. Ze so se javili tuji kupci: Amerika, Anglija, Francija, Zahodna Nemčija in Italija. Prve tone rude so že izvozili. Na svetovnem tržišču stane tona montmorionita 75 dolarjev. Ne moremo si predstavljati industrijsko razvite dežele brez te surovine. Tudi naše tovarne bodo porabile mnogo montmorionita. Prve pogodbe so že sklenjene. Bela zemlja bo dajala milijone.

Ruda montmorionit se mnogo uporablja v industriji lakov in barv, elektroporcelana, pri gradnji tunelov, betonskih jezov, ob vrtnanju polj za nafto, dodajajo jo tudi bitumenom pri asfaltiranju cest. Ulecinjska solina, podjetje »Naftas«, železarna v Nikšiću in mlarna »Nikola Djurković« bodo porabile mnogo te rude.

# Razstava švicarske grafike

## v Moderni galeriji

Umetnina je v toliko pomembna in v toliko izpolni svojo nalogo, kolikor služi človeku. Toda v vsakdanji življenjski prostor preprostejšega človeka šele z nastopom razmnoževalnih grafičnih tehnik, ročnih in mehaničnih. S tem je postala last najširših krogov. Z vedno večjim izpopolnjevanjem grafičnih tehnik od lesoreza do bakroreza in jedkanja se slikarskim mojstrom uspelo, da so zajeli v oživilne črte svoja doživlja ter jih sugestivno posredovali sočloveku. Po svoji razširjenosti je grafična umetnost presegla vse druge panoge slikarstva, saj je ne samo lahko prenosljiva, marveč tudi cenejša in s tem ljudem dostopnejša. V miselnih trenjih in iskanjih zadnjih desetletij je imela prav grafika zelo važno nalogo, postala je odlično propagandno sredstvo, bodisi kot samostojen list, kot knjižna ilustracija ali kot lepak. Prav grafika je bila med vsemi umetnostnimi panogami tudi najmočnejši glasnik političnih in socialnih prav.

Tudi pri nas opažamo v zadnjih desetletjih velik vzpon grafične umetno-

tudi najmočnejši današnji švicarski likovni oblikovalec Fritz Pauli dobliva močne pobude prav od te strani. Prav tako močan je vpliv fauvizma in francoskega surrealizma. Vendar pa vse skupine veže neko skupno občutje, ki je pogojeno v alpskem značaju švicarskega človeka in domovine, kar v mnogem spominja na slovensko umetnostno razpoloženje.

Najstarejši med razstavljalci je mojster Cuno Amiet, ki z barvnimi litografijami sugestivno zajame gledalca. O grafičnih, ki so zastopani na razstavi le z enim ali dvema listoma, bo gledalec le težko dobil konkretno predstavo — Paulus Basilius Barth, Hans Berger, Walter Bodmer, Wilhelm Gimmi, Adrian Holy, Ernest Morgenthaler, Marcel Poncelet, Otto Tschumi — čeprav so med temi listi nekateri izrazno zelo močni; spomnimo naj le na Morgenthalerja ali Bodmerja. Ekspresionistično nastrojeni motivi Epperja ali Martina Christa, med katerimi prevladuje portret, bodo blizu tudi tistim obiskovalcem, ki jih mika čustveno poudarjena vsebina. Isto velja tudi za

tija, kasneje pa se je izrazno osamosvojil ter dosegel stopnjo, ki se zdaj močneje, drugič spet bolj zabrisano približuje simbolizmu (Človek in gore, družinski motiv). V ospredju njegovega zanimanja je človek z vso svojo lepoto in tragiko. Pesem narave zveni z grafičnih listov Aloisa Carigietta, pri katerem čutimo rahel pridih italijanske umetnosti, v surrealističnem prepletu linij in barv pa je ujeta pravilna tematika Sergeja Brignonija. Alegorična motivika samouka Carla Blerija se izraža v formi primitivnega lesoreza. Virtuozna tehnika je Hans Fischer, čigar igra linij prehaja včasih že v rafinirano subtilnost (Velika riba). Nekateri grafični so zelo znani kot knjižni ilustratorji, posebno monumentalno-likovno ubrani Max Hunziker in Charles Hug. Velik smisel za poetično linijo opazimo v listih Tonija Ciolina in Wernerja Weisköniga. Socialna tematika, ki jo najdemo tudi pri nekaterih že naštetih mojstrih, postane v listih Gustava Stettlerja, Willyja Thalerja, Rudolfa Maeglina in Carla Roescha skoraj programska. Ernest Graf nas spominja na Muncha ter podobno kakor Hans Stocker barvno pretehtano oživilja strogo ploskovitost svojih linorezov in lesorezov. Dekorativni so listi Hansa Studerja, prijetno učinkujejo Wernerja Weisköniga akvarelni spomini na potovanja, domačnostno stilizirani pa so listi Victorja Surbecka. Popoln abstraktist, ki se izživlja le v melodičnih krivuljah in barvnih lisah, je Max von Mühlemann.

Razstava švicarske grafike pomeni za našo javnost lepo doživetje, saj nam omogoča pretehtati ne samo prizadevanje švicarskih grafičnih mojstrov, marveč ob njih tudi našo grafično tvornost. Zaradi različnih tehnik so razstavljeni listi tudi šolsko poučen primer zmogljivosti grafičnega izraza.

A. C.

### Razstava belgijske umetnosti v Beogradu

Pod naslovom »Dela in folklor v belgijski umetnosti« je bila v Beogradu odprta razstava belgijske likovne umetnosti. Razstavljenih je 97 oljnatih slik, grafik in skulptur belgijskih umetnikov XIX. in XX. stoletja. To so dela, katerih motivi so delo, življenje ljudstva in njegovi običaji; predstavljajo pa razne smeri belgijske umetnosti: romantiko, realizem, impresionizem in ekspresionizem. To razstavo belgijske umetnosti je organiziralo belgijsko ministristvo prosvete skupaj z odborom za kulturne zveze z inozemstvom, in sicer v zameno za razstavo ljudske umetnosti narodov Jugoslavije, ki je bila lani v Bruxellesu.

najpopularnejšega švicarskega slikarja Paulija, ki je na naši razstavi bogato zastopan. V prvih delih je bil pod močnim vplivom svojega učitelja Wel-



Willy Thaller: Ženska jetnišnica

sti, saj s svojo govornico linij in svetlotemnih ploskev lepo ustreza osnovnemu razpoloženju slovenskega človeka. Naj opomnimo le na uspehe naših grafičnih mojstrov v tujini, ne smemo pa tudi prezreti izrednega pomena, ki ga je imela med osvobodilno vojno. — Te dni srečamo na razstavi v Moderni galeriji v Ljubljani grafične liste 29 vidnejših švicarskih grafikov, ki se izražajo ne samo v najrazličnejših tehnikah od lesoreza in jedkanja pa do litografije in monotipije, ampak tudi vsak po svoje odsevajo svoje razmerje do življenja in človeka.

Ze ob bežnem pregledu se nam razstavljenno gradivo razdeli v več zaokroženih skupin, v katerih občutimo različne umetnostne struje. Če pri tem še pomislimo, da je Svica sestavljena iz treh etničnih skupin romanske in germanske smeri, nam bo razumljivo, da odmeva v njeni umetnosti tako vpliv Pariza kakor nemške umetnosti, s tem pa tudi različno osnovno razpoloženje. Tako znanimo n. pr. v razstavljenih grafičnih zdaj odsev nemškega ekspresionizma, ki ga je gojila skupina »Die Brücke«; to velja posebno za slikarja Cuna Amieta in Ignaza Epperja, pa

### »Mesečnik Bonifacij«

Hudomušna zgodba, ob kateri se moraš čim prej odločiti. Če ostaneš, moraš komika Fernandela sprejeti takšnega, kot ga pozna ves svet, in gledati njegovo neuničljivo zobe-dominne v prizanesljivo in prav tako neuničljivo se smejočih čeljustih na visoke zapape, se spoprijazniti z njegovo ne-francosko vztrajnostjo, ki te hoče za vsako ceno pripraviti do kapitulacije in se moraš končno le smejeti, bodisi samemu sebi ali njemu. Tudi osnovna zgodba je dovolj prismuknjena. Ponoči je pod vplivom lune tat in vlomilec, ki si daje čez dan kot slaven detektiv mnogo posla, da bi razkrinkal in prijel zmikavca — samega sebe. Ob Fernandelu je še vrsta dobro postavljenih tipov in situacij z najbolj posrečeno končno poanto, ko odhaja njegov naraščaj v spalnih srajčkah na podzavestni nočni sprehod po proslavljenih in opevanih pariških stregah v polni mesečini.

Se ena stvar me je presenetila: nisem namreč še vedel, da je Sacha Gutry, znani francoski scenarist, režiser in igralce, spremenil svoj fiziološki spol, ker čitam v oceni neznanega tovariša z imenom »tod« v Ljubljanskem dnevniku dne 9. t. m. da »je napisala scenarij za film »Ti si mi rešil življenje«, v katerem igra ona (Sasha Gutry) in Fernandel glavni vlogi«. Vsekakor izreden pojav v filmskem svetu. Namreč zgoraj omenjena spolna sprememba. To je namreč tisto, kar vedno vsi trdimo: pri filmu je vse mogoče.

Ernest Adamič

## Vtisi z dveh predstav v Tolminu

(Golieva »Triglavska bajka« in Cankarjevo »Pohujšanje«)

Mladina tolminskega učiteljskega je 14. februarja t. l. zaključila svoj letošnji dramatski tečaj z uprizoritvijo »Triglavske bajke« Pavla Golie. V nedeljo 22. februarja popoldne je igra ponovila, to pot v posebno slavnostnem razpoloženju. Povzročila ga je navzočnost avtorja.

Vso razkošno inscenacijo, ki je gledalcem pričarala pravilni triglavske svet, so izdelali dijaki učiteljskega sami v prostem času. S svojim profesorjem Marjanom Urbančičem so neutrudno izboljševali tudi odrski jezik in dosegli za primorsko mladino presenetljiv uspeh. Z režiserjem Srečkom Tičem z Jesenic, ki ga je v odsotnosti zastopal profesor Krumbergar, je 50 učiteljskih in 16 otrok osnovne šole opravilo nad 50 vaj. Z vsem razumevanjem za izvenšolsko delo je mladino vsestransko podpiral ravnatelj učiteljskega prof. Stojan Trošt. Največjo zaslugu pri tem pa ima režiser Srečko Tič. Po predstavi se je z ljubeznimi besedami zahvalil mladini in režiserju avtor Pavel Golia, ki je podaril, da bi predstava zaslužila, da jo vidi tudi Ljubljana. Skupina, ki gostuje te dni na povabilo in s podporo Slovensko-hrvatske zveze v Kopru, Dekanah, Smarjah in drugod na Koprskem, bo res nastopila tudi v Ljubljani.

Najpomembnejše ob tej predstavi je, da bo tolminsko učiteljske dalo terenu 50 učiteljev in učiteljic, ki so resnično vzljubili odrsko delo in se ga tudi znajo in bodo znali lotiti.

Tolminsko igralsko skupino, ki je polagala temelje današnjemu tolminskemu gledališču, sem spoznala leta 1949, ko je tekmovala s Kranjčevim dramo »Pot do zločina« v dvorani današnjega Mestnega gledališča v Ljubljani. Ze takrat je vzbudila mojo pozornost. Lani sem prisostvovala prvi predstavi novo ustanovljenega tolminskega gledališča, Žižkovi »Miklovi Zalci« v režiji gosta Srečka Tiča z Jesenic. Presenetil me je vsestranski napredek. Tolminski ansambel spada med tiste, kjer je vsak član globoko osebno predan delu, in prav v tem vidim njegovo največjo moč. Na drugi strani pa se tolminski igralci, ki so si s čvrsto voljo in z lastno prizadevanostjo ustvarili gledališče, zavdajo, da bodo naloženim nalogam le kos, če bodo poglabljali svoje strokovno znanje. S tem namenom so povabili režiserja Srečka Tiča, ki dela kot gost že drugo leto s tolminskim ansambelom. Imeli so pri tem srečno roko, zakaj Tič

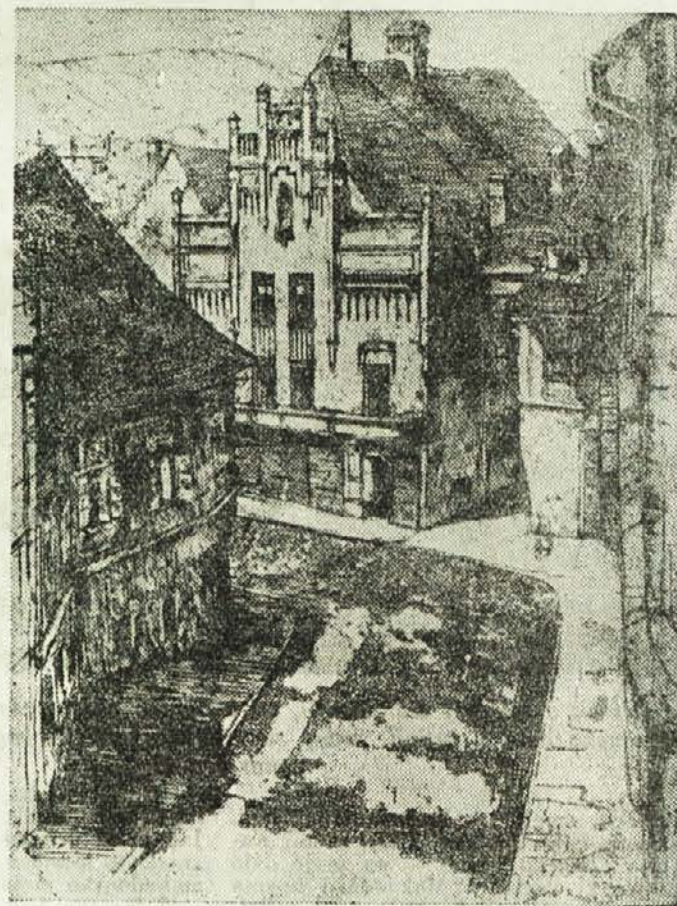
## OTON PQLAK slikar in grafik

Mariborčan Oton Polak je bil rojen leta 1917. Po končani sredaji šoli se je vpisal tik pred vojno na zagrebško akademijo, med vojno prekinil študije in se takoj po osvoboditvi vpisal na novo osnovano akademijo upodabljalnih umetnosti v Ljubljani, ki jo je uspešno zaključil leta 1948. Zatem se je leta 1950 vpisal na slikarsko specialno pri Gabrijele Stupici, nato pa še na drugo specialko za grafiko pri Božidarju Jakcu. Ob letošnjem kulturnem tednu ga je Svet za prosveto in kulturo VLRS na predlog Akademskoga sveta Akademije upodabljalnih umetnosti v Ljubljani nagradil s Prešernovo nagrado 8000 din za ciklus 29 jedkanic »Stari Maribor«.

Letošnja umetniška žirija, ki je izbirala dela za razstavo del mariborskih upodabljalnih umetnikov, je strogo preresetala predložena dela. Pa vendar se je zgodilo nekaj — lahko bi rekli — nenavadnega. Mladi slikar Oton Polak, ki je to pot prvič javno razstavljal, je prodrl na razstavo s kar štirimi slikami: »Motiv iz Rovinja«, »Hvar«, »Vodnikov trg« in »Jernej«. In krivico bi storil Polaku, če bi mu očital, da je bila pri njem žirija prizanesljiva.

V mislih imam predvsem dvojice njegovih platen: portret »Jernej« in krajino »Hvar«. Jernej ni običajen portret. To je pretresljiva podoba zgaranega starca, ki z neko zagrenjenostjo in trpkostjo na ustih zre v svet, le rahla iskrica upanja še tli med trdimi gubami njegovega razritega obraza. Barve, drža starca in celo ponošen suknič na njem — vse je podrejeno temu osnovnemu izrazu. Tudi platno »Hvar« ni tista običajna, romantična in osladna obmorska pokrajina z nepogrešljivim azurjem in živopisnimi barkami ter poigravajočim odleskom tisočerič barv na rahlo valoveči morskii gladini. Ne! Visoko iz ptičje perspektive je slikar zagrabil na platno velik kos trdega in bornega kraškega sveta ter sredi vanj postavil dvoje bitij: človeka in žival. Kot dve drobni črni postavi: v dalmatinsko črtno odeto ženico in črno kozo. Umetnik je v eni sami podobi povedal več o trdem in žilavem življenju in borbi za vsakdanji kruh, kakor bi mogli povedati dolgi popisani listi...

Slikar Polak se je že rano srečal z revščino in trdo skorjo kruha, zato mu je tako blizu in zato jo tako do-



Oton Polak: Dravska ulica (ujedanka)

živeto in neprisljano upodablja. Le nepotešena strast in veselje po slikanju sta ga držala pokonec že morda od ljudske šole, ko je prvič doživel svet

in v skromni risbici, ki se je porodila v bujni fantaziji otrokove notranjosti. — Razdvojen med mačehovsko okolje in svoj talent je moral kloniti in si izbrati poklic, ki da več kruha in prej. Usoda, ki so se ji znali upreti samo močni in trdi značaji. In tak je Polak tudi bil. Pustil je »solidno existenco« in šel v negotovost — v Zagreb na akademijo. Gozdarski tehnik je hotel postati slikar-umetnik. Prvi akvareli so ga opogumili. Zagrizel se je. Študiral in študiral, človeka, okolje. Med okupacijo je odložil čopič in segel po njem prvič zopet šele v partizanih leta 1944 in 1945 v Dalmaciji in na Slovenskem.

Polak je eden izmed tistih redkih umetnikov, katerih umetniški interes in znanje sta enako močna v čisti grafiki kot v slikanju. Polak slikar je prešel svojo pot kakor običajno: od akvarela, tempre pa do olja. Polak grafik ima za sabo vse tehnike od lesoreza, suhe igle, ujedanke in litografije, kajpak še kredo, tuš, svinčnik... Poleg tega se je v zadnjih letih ukvarjal tudi z uporabno grafiko: z osnutki za lepake, znamke in opremo knjig. Ze kot študent je v kakih 15 natečajih osvojil 10 prvih nagrad.

Kot največji uspeh v njegovem delu pa lahko gotovo štejeemo Prešernovo nagrado za njegov ciklus 29 jedkanic »Stari Maribor«. V tem delu je bil Polak več kot grafik. Kakor so dragocena vsa tista pisana dela, ki odkrivajo zgodovino tega starega mesta; tako se mi zdi, da je dragocena vsaka tista Polakova jedkanica, v kateri je iztrgal pozabi tako značilne in kulturno zgodovinsko tako pomembne kotičke starega Maribora: Pristan, židovska sinagoga, »štekl« na Ruški cesti, Mesarska ulica, Splavarska ulica, Kužno znamenje na Glavnem trgu, Židovski stolp, Glavni trg, Lekarniška ulica, Grad, Vojaški trg, Minoritska cerkev, stražni stolp ob Dravi, prelepa baročna ograja Alojzijeve cerkve itd. Skratka v Polakovih jedkanicah je zadihal ves stari Maribor v pristni, romantični patini časa.

Več lahko pove o sebi Polak sam. Njegova risba je jasna, sigurna, tehnično dodelana. Akvarel mu je lep, čist in zlit. Zdi se mi, da je Polak enako močan slikar kot risar, težko, zelo težko se je pri njem odločiti za enega izmed obeh. Saj tudi sam pravi, da je oboje. Jezik likovnega umetnika je morda najbolj jase in neposreden, pa vendar se človek dostikrat ustavi ob sliki in se vpraša: kaj nam je hotel povedati? — Polak pravi, da mu je dobro naslikano tihožitje bližje kakor pa slabo naslikana in posiljena »sodobna tematika«. Vendar, pravi, dobro naslikana tematika več pomeni od dobro naslikanega tihožitja, ker več pove.

Vprašal sem ga, kaj ga tare in kakšni so njegovi cilji: »Najhuje je, da mora profesor Polak vzdrževati grafika in slikarja Polaka. Zelim si, da bi se ves lahko posvetil samo slikanju. Ate-lje je prvo, kar potrebujem. Zdaj slikam na podstresju. To je eno. Veliko težji so drugi načrti. Rad bi se dokopal do svobodnejšega izraza, zdaj me še ovira neka utensjenost. Spoprijel bi se rad s figuralnimi kompozicijami, toda nimam nití ateljeja niti gnotnih sredstev. Kritiki nam dostikrat radi očitajo, da imamo premalo figuralko, vendar se le redki vprašajo: Zakaj?«

Branko Horvat



Prizor iz Cankarjevega »Pohujšanja«, kakor so ga uprizorili v Tolminu: štacunar in štacunarka

# Kakšnih prevodov si želimo

V preteklem letu smo dobili vrsto umetniških del zlasti iz zahodne literature, ki smo jih v prvih letih po vojni pogrešali (Izvezeti so seveda razni Monte Cristi, Sherlocki Holmesi in podobna literarna ropotija). Če se ustavimo pri izvornih prevodih, lahko ugotovimo, da smo v največ primerih dobili dela starejših, že priznanih avtorjev, manj pa sodobnikov, ki so si šele pred vojno ali pa celo po vojni pridobili svetovni sloves. To je razumljivo, saj so založbe, če so hotele razpečati svoje knjige, najbolj uspele z deli tistih avtorjev, ki jih naše čitajoče občinstvo že dobro pozna. Vendar je praksa pokazala tudi nasprotno, namreč to, da tudi dela sodobnih avtorjev gredo dobro v promet in je zanimanje med bralci precejšnje zanimanje. (N. pr. Hemingway, Faulkner, Steinbeck, Vercors). Večina slovenskih bralcev se več ne zadovolji samo s preteklostjo, temveč hoče korakati s časom naprej, kar morajo naše založbe tudi upoštevati.

V prvih letih po vojni, ko je založniška konjunktura izredno cvetela, si založniki niso delali skrbi, kaj bi poslali na knjižni trg. Karkoli je izšlo, vse je vrglo gotov denar, tudi najbolj povprečna dela. Danes je marsikaj drugače. Raznih povprečnih knjig je v knjigarnah na kupe in tudi nihče ne vprašuje po njih. Tega se založniki zavedajo in zato jim je glavna skrb, izdati take knjige, ki zadovoljijo čim večje število bralcev. V tem smislu je že ob koncu preteklega leta vrsta kulturnih delavcev sprejela po pošti anketno vprašanje, katere knjige slovenske prevodne literature so jih v lanskem letu najbolj zadovoljile in kakšnih si želijo v bodoče. Tudi revija »Knjiga 53«, ki jo za medzaložniški odbor izdaja Slovenski knjižni zavod, je razpisala isto anketno vprašanje.

V zvezi z omenjenima anketama bi rad spregovoril še o knjižnicah ter njih obiskovalcih, katere založbe nekako pozabljajo. Čeprav bi prav od tu lahko dobile najboljše podatke.

Obiskovalci ljudskih knjižnic so v prvih povojnih letih najrajši posegali po knjigah predvojnih založb — zlasti Modre ptice in Hrama — odklanjali pa so večino po vojni izišlih knjig. Nekaj seveda zaradi tega, ker so si mnogi bralci knjige sami nabavljali, v največ primerih pa so jih odklanjali zaradi njihove povprečne vsebine. Odkar pa so založbe začele izdajati ustrežnejšo prevodno literaturo, je zanimanje za

nove knjige tako naraslo,\* da jih je težko dobiti na policah knjižnic (nekaj seve tudi zato, ker si ljudje zdaj knjige teže sami kupijo). Vendar pa ne gredo vse knjige enako iz roke v roko. Največje povpraševanje je po naslednjih knjigah, izdanih v zadnjih dveh letih: Hemingway »Komu zvonijo«, London »Dolina meseca«, Mann Henrik »Podložnik«, Faulkner »Svetloba v avgustu«, Vercors »Oči in svetloba«, Dickens »Povest o dveh mestih«, Lewis »Elmer Gantry« in »Kraljevski Kingsblood«, Steinbeck »Ljudje in miši« ter »Biseri«, Cronin »Od jutra do večera«, Pristley »Dobri tovariši«, Stankovič »Nečista kri« in Roberts »Severozahodni prehod«.

Zanimivo je tudi to, da do nekaterih del sicer svetovno znanih avtorjev bralci ne kažejo takega zanimanja, kot je bilo pričakovati. (Reymont »Leto 1794«, Anatole France »Sodobna zgodovina«, Traven »Obiralci bombaža«, Thomas Mann »Smrt v Benetkah«, Capigini »Stenka Razin«, Capek »Prva izmena« itd.)

Kakšnih knjig slovenske prevodne literature si žele obiskovalci ljudskih knjižnic?

Nekatere, že pred vojno napredno usmerjene slovenske založbe so nas seznanile z mnogimi odličnimi literarnimi deli. V večini primerov pa smo dobili le eno ali dve knjigi posameznega avtorja, čeprav so si založbe ravno s temi knjigami pridobile širok krog stalnih odjemalcev (Modra ptica). Med najbolj iskanimi knjigami naj omenim samo nekatere: M. R. Ravning's »V pomladi življenja«, Archibard Cronin »Citadela« in »Zvezde gledajo z neba«, Louis Bromfield »Prišlo je deževje«, Thomas Villiamson »Zemlja mi je povedala«. Za knjigami teh pisateljev bralci vedno povprašujejo in so tudi ene izmed tistih, ki jih je najtežje dobiti v knjižnih policah. Mnogi bralci, ki se ravno ne spoznajo na našo prevodno politiko, vedno znova in znova zahtevajo še več del omenjenih avtorjev. Ker jim tudi knjižničarji ne morejo ustreči s tistim, česar ni, iščejo dela teh pisateljev v nemških in srbsko-hrvaških prevodih. Da na račun tega obležijo druge slovenske knjige, je vsakomur jasno. Založbe bi slovenskim bralcem naredile veliko uslugo, če bi nam posredovale še več del teh pri-

\* Po podatkih mariborskih ljudskih knjižnic.

ljubljenih pisateljev, ki s svojimi umetniškimi deli celo presejajo Zolajeve in Maupassantove romane ter druga tovrstna dela.

V letih po drugi svetovni vojni so izšle mnoge odlične knjige (poznamo jih zlasti po nemških izdajah), kot so Henricha Eduarda Jacoba »Saga in zmaga kave« (Sage und Siegeszug des Kaffes), Nelsona Algrena »Mož z zlato roko« (Der Mann mit dem goldenen Arm), Fritza Beerja »Hiša ob mostu« (Das Haus an der Brücke) ter Louisa Bronfielda roman iz francoskega odpravnega gibanja »V jutranji zarji«.

Ali bi se teh del ne splačalo prevesti v slovensčino?

Odkar po literarnih revijah in časopisih izhajajo informativni članki in razprave o sodobnem evropskem romanu, raste tudi med obiskovalci ljudskih knjižnic čedalje večje zanimanje za dela modernih avtorjev. Knjižničarji se že prav nič več ne čudijo, če jih bralci sprašujejo za deli pisateljev, kot so Marcel Proust, James Joyce, Virginie Woolf, John Dos Passos in drugi. Ker so imele mariborske knjižnice premalo teh del v nemščini, so v zadnjem času nabavile hrvaške prevode. Zanimanje za te romane je izredno veliko in po njih ne posegajo samo intelektualci, temveč v mnogih primerih tudi literarno bolj razgledani delavci, predvsem pa dijaška mladina. Zeleti bi bilo, da se naše založbe le enkrat toliko opogumijo in nam predstavijo tudi omenjene avtorje. (To nalogo bi lahko uspešno opravljala Mala knjižnica s krajšimi deli modernih avtorjev.)

V preteklem letu so slovenske založbe ponatisnile nekaj knjig, katere so bile več ali manj že redkost v ljudskih knjižnicah, na knjižnem trgu pa jih sploh ni bilo mogoče dobiti. V mislih imam zlasti Londonovo »Dolino meseca«, Stendhalovo »Rdeče in črno«, Dickensovo »Povest o dveh mestih«, Silonejevo »Fontamaro« in Sienkiewicz mladinski roman »Skozi puščavo in goščavo«.

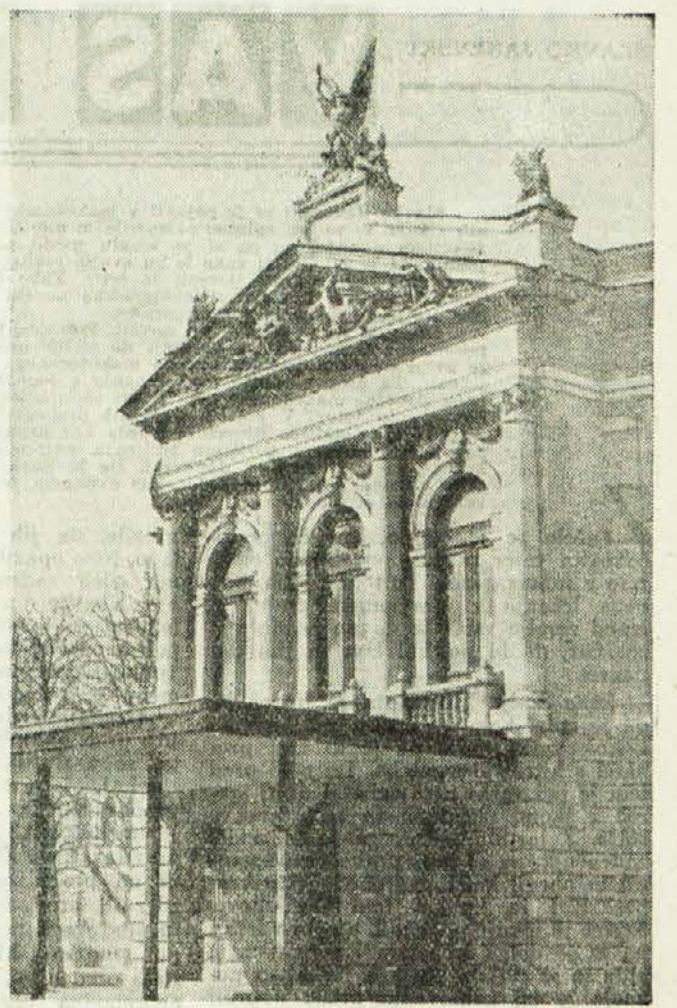
Da se taka dela, ki so bralcem že težko dostopna v prvi izdaji, ponatisnejo, je brez dvoma potrebno, vendar bi bilo prav, da bi založbe prvenstveno ponatisnile tiste knjige, ki jih je najtežje dobiti. (N. pr. prva izdaja »Sage in Forsyth« se dobi v vsakem antikvariatu in to vsaj 300—500 din ceneje od druge izdaje) Razen že omenjenih del (»V pomladi življenja«, »Citadela«, »Zvezde gledajo z neba«, »Prišlo je deževje«) bi si vsak ljubitelj dobre knjige želel nov ponatis Londonovega najboljšega romana »Martin Eden«, Daudetova »Pisma iz mojega mlina«, Reymontove »Kmete«, Stendhalovo »Parsko kartuzijo« itd.

V zadnjih letih je v vseh knjižnicah najbolj primanjkovalo mladinske literature. Knjige, ki so izšle pred vojno, so že redkost in v najboljšem primeru jih imajo knjižnice le v enem ali v dveh izvodih. Zaradi nepazljivosti mladih bralcev ravno te knjige najbolj trpijo in zato je popolnoma pravilno, da se dobra mladinska dela ponatiskujejo. Z izdajami Mladinske knjige v zadnjih dveh letih smo brez dvoma lahko zadovoljni — razen z nemogočimi formati slikanic — saj je založba izdala vrsto odličnih mladinskih knjig. (Collodi »Ostržek«, Thackeray »Roža in prstan«, Andersen »Snežna kraljica«, Deč »Potovanje piščeta Pika«, Woinicz »Obada«, Molnar »Dečki Pavlove ulice« itd. itd.)

Med novimi prevodi bi bilo želeli, da bi zasledili še imena, kot so Felix Salten (Bambli), Curwood, Mate Lovrak, Erich Kästner in drugi. Dobro bi bilo prevesti še mladinsko prozo Vladimirja Nazorja. Nekatere njegove ertice in novele iz mladosti so pravi biseri mladinske literature. Palko Dolinac

## 60-letnica našega gledališča

Slika kaže stanbo biošega ljubljanskega Deželnega gledališča. Ta stanba, sedaj imenovana na kratko Opera, je bila dograjena leta 1892 in odprta 29. sept. 1892 s slavnostno predstavo Jurčičeve »Veronike Deseniške«. Ta dan pa ni pomenil samo otvoritve nove gledališke stavbe, o nekem smislu je pomenil več: sploh začetek stalnega slovenskega gledališča. Sprva so bile v novem gledališču tudi nemške predstave, toda slovenske so zmeraj bolj prevladovale, dokler niso leta 1911 nemških predstav prenesli drugam. Osem tem smo v našem listu obširno pisali lansko jesen, uradno pa se ta jubilej — z nekaj zamude — proslavila šele sedaj, in sicer z Linhartovo veseligrjo »Matiček se ženi«, ki jo je ljubljanska Drama te dni prikazala prvokrat v docela izvornem Linhartovem jeziku.



## VOJNA KIRURGIJA

Sanitetna uprava JLA je izdala prvi del »Ratne kirurgije«, ki ji bo najpozneje do konca junija sledil drugi del. Glavna pobuda za delo so bila pomnjkljiva izkustva med narodnoosvobodilno vojno, ker je bilo znanje naših partizanskih zdravnikov na tem področju nezadovoljivo, priložnost pa ni bilo mogoče najti. Vsakdo ve, koliko so kljub vsem zaprekam vendarle storili naši partizanski zdravniki za ranjence, dasi so jim manjkali potrebni instrumentariji in so morali delati pod najneugodnejšimi pogoji. Zato so se ti zdravniki zaresili, da morajo po vojni izdati delo, ki bo temeljito obdelalo vso snov vojne kirurgije. Tako je nastalo to delo kot prvo te vrste v naši državi in napisano od naših ljudi. Redakcijskemu kolegiju in kot sodelavci so se priključili tudi slovenski zdravniki dr. Bogdan Breclj, dr. Ivan Kralj, dr. Božidar Lavrič, dr. Andrej Zupančič, dr. Franc Derganc in dr. Edvard Pohar. Napisano je na temelju principov vojne kirurgije, do katerih so prišli ob koncu druge svetovne vojne, ki pa niso samo mehanično prevzeti od drugih armad, ampak preživljeni in

preverjeni od naših kirurgov v poslednji fazi NOB, a pozneje dopolnjeni z lastnimi povojnimi izkušnjami. Knjiga ni priročnik, ampak študijsko delo, ki se razlikuje od tujih učbenikov vojne kirurgije, da ne obravnava samo »poljske« kirurgije v strogem vojaškem pasu, ampak tudi »zalejdsko«, kajti danes je zaradi novega načina vojskovanja »globoko zaledje« neločljivo od prvih frontnih linij in predstavlja torej enoten proces tudi v vojni kirurgiji. Posebnost knjige je tudi, da so v njej obširneje obdelana poglavja, kakor: patofiziologija vojne rane in rančenja, anestezija, plastične operacije, funkcionalno zdravljenje, kraniocerebralne poškodbe z nevrološko diagnostiko in torakalne poškodbe, kajti o teh problemih nimamo popolnih ali sodobnih publikacij. Cena celotnega dela je 2600 din na najfinjšem umetnem tisku in 2300 dinarjev na naravnem umetnem tisku. Naročila sprejema »Medicinska knjiga« v Beogradu.

### Prvomajske nagrade

Glavni odbor Zveze sindikatov Jugoslavije je sklenil, da bo vsako leto prvoga maja v počastitev delavskega praznika podelil več nagrad za dela z vseh področij umetnosti. Letos bo Glavni odbor Zveze sindikatov podelil dvoje nagrad po 200.000 din za najboljši deli s področja likovne umetnosti in književnosti ter eno nagrado 100.000 din za najboljši dokumentarni film. Imenovana je bila tudi že komisija za ocenjevanje del, v kateri so znani predstavniki našega kulturnega in umetniškega življenja, med njimi tudi Ivo Andrić, Tono Seljakar, Veljko Gligorić, Marijan Matković in drugi. V počev za nagrado bodo prišla prvenstveno taka umetniška pomembna dela, ki prikazujejo življenje in delo našega delavskega razreda. Nagrade bo Glavni odbor podeljeval ob proslavah prvoga maja.

### Dragoceno arheološko odkritje V Istri

Nedaleč od aerodroma v Pulju so na griču, kjer je bil nedavno odkopan grob iz starejše bronaste dobe, arheologi iz Pulja pri svojem nadaljnjem raziskovanju odkrili ostanke naselja iz mlajšega neolitika. To je že drugo neolitiko naselje, ki je bilo v Istri odkrito na odprtem, v nasprotju z ostalimi, ki so navadno v jamah. Prvo neolitiko naselje na prostem je bilo odkrito že pred prvo svetovno vojno na Brionih. Kot na tem najdišču so tudi pri sedanjem odkritju arheologi našli ostanke keramike in kamnitega orožja.



Prizor iz prvega dejanja Cankarjeve »Lepe Vide«, ki jo je prvič po osvoboditvi uprizorilo Mestno gledališče v Ljubljani v režiji Mirka Mahniča. Na sliki vidimo Poldeta Dežmana kot Damjana in Mira Vebra kot Mrvo

V zvezi z diskusijo, kakšen naj bi bil spomenik borbeni Ljubljani, je bilo v zadnjih tednih v naših časopisih napisano zelo mnogo. Poleg konkretnih načrtov so bili izraženi tudi pomisleki o tem ali onem konceptu. Pisanje se je naposled osredotočilo ob Muzeju narodne osvoboditve kot spomeniku NOB v Ljubljani. Prav to pisanje je pokazalo, da ima problem Muzeja NOB še dajšjo zgodovino, toda rešen še ni bil. Večina člankov o Muzeju NO so napisali uslužbenci Muzeja samega, nekaj malega pa tudi ljudje izven njega, ki pa se zanimajo za njegov problem.

Govoriti posebej o pomenu NOB za Slovence v splošnem kakor v zvezi z Muzejem NO je, mislim, sedaj že nepotrebno. Pomena NOB v toku našega zgodovinskega procesa smo si že vsi v svesti. Različni pa so nedvomno pogledi na način in okvir muzealnega prikaza te dobe. Na žalost prav Muzej NO sam nima o tem jasnih misli, kolikor nima kar naravnost napačnih pogledov. Dosedanje razpravljanje o Muzeju narodne osvoboditve je pokazalo, da si Muzej lasti 1. pisanje zgodovine NOB, 2. biti arhivar dobe NOB, in 3. biti muzej dobe NOB. Naravno je vse to preveč. Muzej NO navno pozablja, da se v sedanjih razmerah kvalitetna dela še vedno ustvarjajo v pogojih strokovne specializacije. Kdor hoče vse, ne naredi nič ali pa zanič. Kak izjemno dober detalj to trditve samo potrjuje. Nobeni problemi, pa tudi ne problemi NOB, se ne morejo reševati po kampanjskem receptu... smo za to, da se čimprej uredi slovenski centralni muzej NO, (smo za to) da se čimprej sestavi zgodovina o NOB... (Milan Brezovar, LP 14. febr. 1953), če niso prej izpolnjeni potrebni pogoji. Kdor meče vse

## Od Muzeja narodne osvoboditve do Zgodovinskega muzeja slovenskega naroda

v en lonec, teh pogojev ne pozna ali pa jih počne poznati. In gotovo jih ne pozna tisti, ki je odkril pojem »najraznovrstnejše bistvene zgodovinske dokumentacije iz najslavnejšega obdobja naše zgodovine« (LP 14. febr. 1953). Nujen rezultat takih zmešanih pojmov more biti »načrt o preureditvi muzejskih prostorov v Cekinovem gradu...« (LP 14. febr. 1953), načrt, ki je podoben pravilici iz zbirke »Tisoč in ena noč«, dodati bi mu bilo treba še čarobno Scherezado in slika bi bila popolna. Isti pisec pa pri vsem poudarku, kako si predstavljajo Muzej NO kot spomenik NOB, s »tesnim srcem« toži, da Muzej NO ne more naprej zaradi pomanjkanja denarnih sredstev. Ali bi ne bilo dobro, če bi se pisec pri tem vprašal, če morda oni, ki dovoljujejo kredite, ne gledajo na celotni problem Muzeja NO realneje, da bi hoteli vložiti denar le v nekaj, kar naj bo zamišljeno v skladu z našimi možnostmi, ali kratko, stvarneje. Kreditorjem pač ne smemo odrekati volje, da hočejo biti absolutno stvarni, in to tudi takrat, kadar gre za prikaz juanske NOB. Pri tem jim seveda nikakor ne smemo odrekati smisla za pomen NOB in tudi ne smisla za potrebo denarnih žetev za ta namen, če bi bile ravno potrebne. S svojim »ni mogoče« nas le uče treznosti, ki je tudi Muzej NO ne sme prezreti. Bolje bi bilo, da bi se je navzel, delno od njih, delno pa iz same narodnoosvobo-

dilne borbe, ki je sama na sebi bila navdse stvarna in resna zadeva. Zato bi tudi muzealni prikaz te dobe ne smel biti izraz fantastične prenasitenosti, temveč prikaz navdse jasne stvarnosti. Na tem prikazu bi morali delati predvsem ljudje, ki imajo do skrajnosti izostren čut za stvarnost in resničnost ter zlasti obvladajo znanstveno metodo muzealnega dela.

Številni sestavki, ki so bili o Muzeju NO napisani v zadnjih tednih, govore vsaj med vrsticami, da je problem Muzeja NO zelo pereč. Mislim, da to resnico v celoti lahko potrdimo. Toda sestavki so ponekod formulirani tako navno, da celo površen bralec more zaključiti, da je za mnoge pomanjkljivosti in nedostatke krivo vodstvo Muzeja NO samo, to se pravi, da ni izvršilo svojih osnovnih nalog. Vendar na tem mestu ni dovolj prostora, da bi citiral izrazitejše primere, kjer so se muzejevi pisci ujeli v mrežo svojih lastnih besed. Morebiti bo za to več prilike kdaj drugič. Na tem mestu je treba pokazati na problem Muzeja NO z vidikov, na katere muzejci v MNO ne mislijo dosti, pa so vendar važni. Posredno bodo te misli prispevale svoj del tudi k diskusiji o spomeniku borbeni Ljubljani, ker je v zvezi z dosedanjim diskusijo treba tudi Muzej NO pogledati s tiste strani, ki je muzejci doslej niso videli.

Videli smo že, da si Muzej NO lasti

tri funkcije, ki jih meša v svojem okviru in slovenski javnosti ponuja kot enopisrno jed. O prvi funkciji naj spregovorijo zgodovinarji, kako so zadovoljni z njo in koliko jim praktično more nuditi. O drugi so večkrat že spregovorili naši arhivarji in se zelo odločno postavili proti konceptu. Bilo bi pač treba njihove nazore upoštevati. O tretji je pa treba na tem mestu reči več, ker se resnično neposredno tiče Muzeja NO.

Najprej vprašanje prostora. Dejstvo je, da se nazorji o njegovi primernosti ne ujemajo. Nepodpisani pisec člankov o Muzeju NO v SP 28. februarja 1952 in LP 31. decembra 1952 je popolnoma jasno zapisal, da »zgradba tehnično ni primerna« za Muzej. Dr. Marjan Dermastia je v SP 5. februarja 1953 napisal »prostor pravzaprav imamo, čeprav slab in neugleden...« Pisec v LP 14. februarja 1953 pa že govori, da je lega gradu »zelo primerna« in zgradba »v glavnem primerna«. Ustnih izjav o neprimernosti sedanjih prostorov, čeprav so zelo ostre, pa ni mogoče citirati, ker bi jih morali avtorji najprej sami pismeno izraziti. Dejstvo vendar drži, da so sedanjí prostori za mnogo ljudi zelo problematični. Toda za boljše presojo celotne problematike Muzeja NO je treba ta muzej poledati z zgodovinsko strokovnih vidikov.

O Muzeju NO je bilo doslej že mar-

sikaj napisanega, kakšen naj bi bil in kaj naj bi obsegal. Vsi sestavki o njem so bili, če nič drugega, vsaj intenzivna propaganda za njegovo realizacijo (Ali ga potem ni??). Prav ta intenzivnost je pri vsej stvari najbolj značilna. Muzej NO je po tej propagandi začetek in konec vseh muzejev. Pred njim ni nič, za njim ni nič. Prav s tem pa je ta propaganda samo sebe najbolj diskreditirala. Njeni akterji se niso zavedali in se nočejo zavedati, da Muzej NO pri vsem poudarku, ki ga ta doba zasluzi, mora organsko rasti iz celotne slovenske preteklosti in se organsko prelivati v čase, ki nastajajo pred našimi očmi. Tudi narodnoosvobodilna borba prav tako ni 1941 padla z nebes, temveč je organsko zrasla iz naše preteklosti — upoštevajoč naravno tudi silnice izven Slovenije — in se organsko pretaka v dobo socialistične graditve. Muzejci NO se tega osnovnega dejstva niso zavedali, zato hočejo Muzej NO izolirati iz ostalega muzejskega prikazovanja. Ali ni to nekaj, kar je zelo podobno idealističnemu pojmovanju zgodovinskega razvoja?

V skladu z gornjimi izvajanjimi »načrta« M. Brezovarja ni mogoče izolirati od ostalega muzealnega prikaza slovenske preteklosti. Pri presojanju konkretnih podrobnosti se naravno morejo pojaviti različni pomisleki. Na enega od teh naj opozorim s primerom. V LP 21. februarja 1953 je M. L. napisal članek »Ob pripravah na proslavo desetletnice množičnih akcij v Ljubljani«. V njem je — menda edini od vseh — zelo trezno pogledal dejstvom v oči. V odstavku o dokumentarnih spomenikih je omenil, da tiskarna »Podmornica«, ki je bila restavrirana v zadnjih letih, »že

SLAVKO JANEVSKI

# VAS ZA SEDMIMI JESENI

PREVEDLA  
NADA CAREVSKA

Slavko Janevski se je pojavil v makedonski književnosti z vrsto lirskih stihov, ki so želi splošno priznanje in bili med drugimi tudi nagradjeni. Realizem Janevskega pa si je kmalu utrdil pot tudi v prozo in mladi pesnik, ki je bil dotlej znan le po svojih realističnih stihih, se je čisto predstavljal tudi z vrsto povesti in ertic. Tako je ena najboljšejših makedonskih novel njegova avtobiografska novela »Ulca«, ki na svoj način riše življenje skopskih »bezprizornih«.

Janevski pa ni otičal pri noveli. Poznavanje življenja in dinamičnost pesniškega izraza sta ga privedli do širših umetniških koncepcij. Postal je avtor nedavno izišlega prvega makedonskega romana »Vas za sedmimi jeseni«. Ta njegov roman nas seznanja z dogodki in globokimi spremembami povojne makedonske vasi. Njena socialistična preobrazba terja velikih naporov in žrtv. V bolečih duševnih prelomih se rušijo globoko vkoreninjeni in s stališča Slovenije morda kar nemavljivi predsodki ter odstopajo mesto novemu, boljšemu življenju, katerega prvi večji slikar v Makedoniji je romanopisec Janevski. Da bi naše bralce seznanili z Janevskim oziroma s prvim makedonskim romanom, pričujemo iz njega krajši zaključni odlomek.

Začelo se je čudno, kot če nepričakovano veter razgori pozabljeno cigareto v suhem gozdu. Po toliko letih mirnega ležanja v izravnanem grobu je izpod zemlje vstal že davno pozabljeni zeliščar, da bi poiskal žive in jim dal navšet.

Zena Kolje Mintanota je prisegala, da je čula, kako je v vasi zakirikala kokoš, vaški radio pa je to vest prenesel s hitrostjo svetlobe. Tri noči pred tem je pri vaški cerkvi stal ubiti starec z ikono na prsih in točil krvave solze. Z lastnimi očmi ga je bil videl zadržnik, pa se je še pravočasno spomnil in obrnil kožuh narobe, se štirikrat prekrizal in izrekel ime Gospodovo. Starec je jokaje pobegnil, njegova senca pa je še dolgo trepetala na cerkvenem zidu in se zvijala kot krč. Nekaj ur pozneje je tej pripovedki prišla naproti nova: Kolarovi so videli starca, kako grohotaje nabira po polju zelišča. Ne vedoč, kdo je, so se mu približali in njihova znamenita hrabrost je postala manjša od zrna popra. Oči, zelene kot pelin, je imel ta pokojni zeliščar na temenu, namesto ust pa mu je zijala odprtina kot vodnjak.

Dan pred dogodkom sta se obe pripovedki srečali pred odborom, prelivaje se ena v drugo; in kot dobimo iz vseh barv čisto novo, tako je tudi tu nastala na ustnicah vaščanov nova pripovedka; strašni krokav je ključval vzmernjena srca. Stari zeliščar se je bil prikazal v podobni kozi, bele in tanke kot kača, z rdečim rogom na čelu. Dolge, bose noge so mu rile po zemlji brazde, iz belih rokavov pa so mu štrleli beli prsti, daljši od navadnih. Po dveh nočeh je starca videlo dvanajst ljudi, a le pet jih je slišalo, da joče in prosí: »Ne vstopite v zadruzo, mrtvi vas bodo preklinjali!«

Ljudje so se spomnili svojih pokojnih in postalo jim je nekam žal tudi za žive, žalost pa je počasi odstopila mesto sovraštvu do zadruge. Protogru je v svojo nekaj praskalo pred vrati; tresel se je pod oedejo in se zaklinjal: »Reši mi hišo in družino zlega, o Gospod, in izstopil bom iz zadruge in živel, kot sem živel poprej!«

Tisti čas so protestanti iz bližnje vasi prinesli vest, ki je hrabrila: onstran mesta je razdejanih sedem zadrug. Vaščani so si izvolili nove odbore, od zgoraj pa so jih pohvalili: »Pravilno,« so rekli. »Oblast pripada kmetu! Sam naj si kroji srajco, če hoče, da mu ne bo pretresala!«

Potem se je slišalo, kakšni upori so vstali tudi v drugih okrožjih. Kmetje rušijo zadruge in oblast to odobrava. A kot navkljub so se jim Jasenovčani posmehovali. V teh nočeh je nekdo posekal še dvojce jesenovih debel in ju pustil ležati ob poti kot nepokopana mrtveca. Tretjina vaščanov je prisegala, da so to storili edinole ti, njihovih sovražnikov.

To noč so imeli organizatorji iz vasi sedemurni sestanek z razvečenim dnevnim redom. Skozi zaprta okna, pokrita z vlogo, niso prišle do njih zgodbe, skuhan v velikem vaškem kotlu, ki so

grozile, da jih zalijejo s svojo vrelo lavo. Niso opazili bolnega bleska v motnih očeh združene živine, ne drgeta njenih mišic v nastopajoči vročici. Bacil boleznij se je širil in v kratkem času pobral nekaj goved. Zgodbe so imele veliko kalorično silo; na njihovem plamenu je vrelo skrito sovraštvo.

Organizatorji so končali sestanek uro pred polnočjo, ko pa so odprli vrata, so zaslišali, da nekaj ni v redu, vendar tistega, kar je imelo priti, niso prav razumeli. Zbrani na pragu so se zdrznili pred nočjo in pred široko, nevidno množico, ki je stala pred njimi kot neprehodna planinska gmota. Prvi izmed komunistov se je hotel umakniti, pa mu ni uspelo; lasje so se mu najezili ob vročem dihu partijskega sekretarja Vanča Bogovskega.

»No? Kaj pa je?«

Množica se je zazibala. Ogromno stihajno telo se je mučilo, da bi spregovorilo, toda vprašanje je ostalo brez odgovora. Na pol zmedeni vaščani so bili tako zbiti drug zraven drugega, da so bili v noči podobni gosti pregradji, za katero se skriva, u, neznana kot usoda.

Medla svetloba žalostnega meseca ni dosegala zemlje. Ljudje, drevesa in hiše so bili brez senc, zlitii drug v drugega, brezoblični, grobi, nedovršeni. Oster veter je pometal zemljo in brisal z nje prah in suho listje. V nastali tišini je zdaj nekje nekdo zastokal tako, da ni bilo mogoče razločiti, ali se od mrtvih vstali zeliščar muči brez svoje sence, ali pokajo suhe akacijine veje pod nenasiitnimi zobmi vetra.

Nekdo je preteče zakašljaj, drugi pa so s šumom odgovorili na ta znak, toda do organizatorjev ni prišla niti ena razločna beseda. Najbolj čudno je bilo to, da je bila množica negibna, in vendar je praznina med njimi — meja nevtralnosti — postajala vedno manjša. Ljudje bi se lahko zgrabili za grla. Ali pa se je tako le zdelo zaradi noči? Treba je bilo samo, da kdo začne, potem bo šlo kot po maslu. Kri je zalivala misli in te so se v njej dušile, postajale temne, neprodne in dvigale ljudem roke, kot da oživljajo mehanizem. Roke pa so največja teža kmečkega sinu. Če z njimi ne podpira rala, če ne drži v njih kose ali jih ne stiska v žepih, sploh ne ve, čemu jih ima.

Vančo Bogojevski je hipoma razumel to, na kar doslej ni bil pomislil. Zgrbljen in bled je prestopil prag in trikrat vzdihnil. Nihče ni opazil njegovih zmedenih oči. Pokrit s plaščem noči je bil podoben tuju in vaščanom se ni zdel niti malo strašen.

»Ali imate kakšno prošnjo ali pri- tožbo? Cemu ne spite, ljudje, kaj kolovratite po vasi kot pijani?...«

Vžigalica je ugasnila, škatlica mu je padla iz rok, izpiti mesec pa se je zaval v luknjičasto oedejo oblakov. Vančo je prepoznal nekaj obrazov in si dobro zapomnil blesk njihovih oči. Preden je bil ugasnil plamen, je samo za hip videl njihove zenice, ki so se zožile in postale ostre kot igle. Samo korak naprej in nabodel se bo na ljudi, ki štrlijo pred njim kot koli.

V tej mrzli napetosti je nekdo med množico glasno in zatolego zazelhal, kot da preižka glas, preden bo zapel. Napetost je popustila, ker je zehanje

»Zažgati hočemo spiske tistih, ki so v zadruzi, goveda pa da nam vrnete...«

Komunisti so spoznali glas in z besom v očeh iskali med vaščani tega razbojnika.

»Kar pridi po goveda...«

Tane Kolarov pa se ni prikazal, pričakujoč, da se še kdo pridruži njegovi zahtevi. Vančo ga je našel in privlekel k luči, prodirajoč s pogledom v njegove ribje oči. Kolarov je vedel, da ga Vančo lahko zdrobi v svojih trdih dlaneh ali mu polomi kosti, toda mirno je stal pred njim z dvignjeno glavo, kot bi ga hotel zbosti s svojim jastrebovskim nosom.

»Kakšna goveda zahtevaš, ti, ti... ničvrednež! Ti nisi zadrugar in ne smeš nič pisniti. Kje pa si bil takrat, ko so te Nemci mikastili?«

»Pusti me...« se je zdrznil Kolarov in se skušal rešiti iz njegove šape.

»Kje si bil takrat, te vprašam? Ne trgaj se! Ne bom te izpustil kar tako. Tovariši, zvežite ga, dali ga bomo pred sodišče...«

»Pusti ga, ne delaj se tukaj važnega! se je od nekod prikazal drugi jastreb, Pane Kolarov:

»Mar se sam upira? Kar druge vaščane vprašaj, oni ti povedo, ali kdo mara zadruzo...«

»Ti si odbil vstop vanjo...« je pritekkel tja neki komunist. »Mar naj vas večno trpimo?«

Iskra se je razgorela in ni dosti manjalo, da vzplamtijo trde kmečke butice.

Z enim očesom, pijano in krivooko je mesec neprijazno gledal dogodek v vasi. Zemlja se je jezila pod mrzlim dihom vetra, bila je vsa suha in razpokana. Dež je ni bil napojil in žejna bi vpila vase vsako kapljo krvi.

»Pusti gal Vsi smo proti zadruzi. Vseh nas ne moreš zvezati,« so zrasli ljudje.

Veter ali nekdo izmed vaščanov je ugasnil svetilko. Tema je postala gosta in neprodna; le svoje oko bi moglo kaj razločiti pred seboj.

Ni bilo mogoče vedeti, kdo je prvi začel. Bolesten krik je najezil obe strani. Eni in drugi so menili, da so prav oni napadeni, a prošnja: »Čakajte, dajte lučk! se je izgubila v mnogih glasovih.

Gnan od hudournika lastnega besa je vaški mlinski kamen mlet aktiviste, kot bi bili le-ti šestorica žitnih zrn. Kosmate pesti so se lepile od neke tople vlage. — »Krik! jim je prišlo na misel, toda pomen teh besed se je izgubljal prav v tej krvi, ki jim je silila v glave in jim mešala razum. Protogru je lezel ob množici nog, obližuje si nabrekle ustnice, ki so imele slan okus. Izplaval je nekako iz tega razburkanega morja, ko pa se je znael proč, daleč od nevarnosti, je bil tako slab, da ni mogel ustaviti suhega hlipanja, od katerega ga je začelo boleti grlo. Zibaje se kot pijan je šel domov, a je zgrešil pot; noge so ga nosile proti cesti pod vasjo.

Komunisti so onemogli; stihaja jih je potepala in prevzela oblast.

Tam spodaj, pod golo, narseno akacijjo pa se je še vedno kotilil živ kloščič dveh, do krvi zapletenih mož. Oslepljena od sovraštva, teme in zganja sta si Kolarova dva brata Tane in Pane, ki se nista bila prepoznala, lomila nosove in se grizla z močnimi zobmi.

Zaklenjena vrata odbora so siloma odprli in vzeli spiske. Ti naj bi zgoreli v ognju skupaj z imeni zadržnikov, kot da bi nasprotniki na ta način mogli zakriti svoj obstoj, svoj zločin, storjen v tej surovi noči.



Kmečka deklica iz vzhodne Makedonije

učinkovalo običajno in vsakdanje, spominjaje na pozen čas. Tedaj se je nekdo — ni bilo mogoče razločiti, kdo — tiho oglašil:

»Zadruga nam ne bo prinesla nič dobrega!«

Bil je skrit v temi in se je trudil spreminiti glas:

»Gjorgji zeliščar davi goveda in preklinja!...«

»Kdo pa si ti, ki govoriš?«

Vančo se je poskušal prebiti skozi gručo, toda vaščani so stali, kot da so zabiti v zemljo, in mu niso osvobodili poti. V temi je nekoga pohodil, nekoga pa močno sunil z laktjo.

»Pokaži se, reakcija, da ti vidimo obraz...«

To seveda ni bil nihče drug kot Protogru, ki je nedavno z navdušenjem stopil v zadruzo. Vančev neuspeh je ohrabil vaščane, ki so zdaj pokazali zobe. Toda njihov brezglasni smeh je bil prej pretnja kot veselost.

»Kaj hočete? Ali ste nemi?« je s prižgano lučjo v roki stopil pred gručo neki komunist, ki ni mogel vzdržati. Luč se je razlila in aktivisti so videli, da so obkoljeni s treh strani.

zahteva nujnih popravil, ker bo sicer povsem propadla. Ali ni prav ta primer zelo poučen? Govori namreč o velikih težavah, ki bodo in že nastajajo zaradi ohranjanja partizanskih spomenikov v naravi. Se več bi pa o tem nedvomno mogel povedati Zavod za zaščito spomenikov. In vendar gre pri tem za originalne spomenike, ki jih je prvenstveno treba ohraniti, ne pa za kopije. Ali mislijo muzejci v MNO, da morejo kopije kljubovati zobu časa? Problem trajnosti je pa pri muzejskem prikazovanju preteklosti nadvse važen. Seveda s tem ni rečeno, da bi absolutno nobene stvari ne bilo mogoče pristo postaviti v naravi. Je. Toda le stvari, ki trajno morejo kljubovati meteorološkim faktorjem. Zaradi njih pa koncepta Muzeja NO ni treba nujno vezati na Cekinov grad. Rešitve je treba poiskati v organski povezavi s starejšim razvojem. Tu pa si je ob pomankanju originalnega gradiva treba pomagati z večjim ali manjšimi maketami ter različnimi drugimi pripomočki, ki naj pomagajo ponazoriti nekdanje dejansko stanje. Kako se take stvari dajo urediti, nam povedo primeri izven Slovenije: n. pr. etnografski oddelek v sarajevskem muzeju, muzejski prikaz rudarstva v Gradcu in Münchenu itd. Kdo bi mogel zanikati, da tisti primeri niso podani verno in nazorno, zraven pa tudi cenjeje, kar tudi v našem primeru ne more biti nevažno.

Kako je torej treba rešiti problem Muzeja narodne osvoboditve?

Dobo narodnoosvobodilne borbe je treba muzejsko prikazati samo v okviru celotnega zgodovinskega razvoja, ker je njegov organski člen. Treba je že enkrat prenehati s propagando in postaviti tudi prikaz te dobe na trajne

znanstvene temelje. Zato je Muzej NO treba prenesti v okvir današnjega Narodnega muzeja, ki pa ga je treba reorganizirati in preoblikovati v Zgodovinski muzej slovenskega naroda. Stavba današnjega Narodnega muzeja daje stredo ustanovam, ki zgodovinsko muzejsko niso povezane med seboj. Izločiti bi bilo treba tisto, kar v ta okvir ne more spadati. To je predvsem prirodopisni muzej. Pod določenimi pogoji pa bi bilo mogoče izločiti tudi tisto, kar bi mogli označiti kot arheološki muzej. Slovenija je arheološko izredno bogata dežela in arheološka znanost je pri nas zelo razvita. Za njeno temeljitost in nadaljnji razvoj bi bilo koristno, če bi se arheološki muzej, ki naj bi obsegal vso predlovensko dobo, osamosvojil in zaživel svoje življenje. Vse ostalo pa naj bi se organiziralo v okviru Zgodovinskega muzeja, ki naj bi bil resnično znanstveno fundiran muzealni prikaz slovenske preteklosti. Kakšne naj bi bile organizacijske povezave med posameznimi sestavnimi deli, v to se na tem mestu ne spuščam, ker morejo biti le predmet tehničnih vprašanj.

Eden izmed sestavnih delov Zgodovinskega muzeja naj bi bil tudi Muzej narodne osvoboditve oziroma doba NOB. Rasel naj bi organski iz period pred njim in hkrati kazal pot naprej. Naravno da bi bila doba NOB v celotnem okviru lahko močno poudarjena, vendar pa naj bi ta del ne bil samo izraz dobe NOB niti ne samo ljudske revolucije, temveč organski člen ljudske revolucionarnosti, ki naj bi bila osnovna nit skozi ves muzealni prikaz naše preteklosti. Ljudska revolucionarnost je v našem narodu eksistirala in se je večkrat tudi učinkovito izražala, vsaj od dobe kmečkih uporov dalje. Prika-

zati je treba nadalje razvoj delavskega gibanja in vse, iz česar je NOB organsko zrasla. Doba NOB se razlikuje od ostalih predvsem po tem, da je v njej ljudska revolucionarnost zmogala. V tem je njen bistveni pomen. Seveda bi pa tudi zaviralni momenti morali imeti mesto, ki so ga dejansko odigrali.

Muzealno ponazarjanje naše preteklosti bi v Zgodovinskem muzeju naravno moralo biti strogo znanstveno utemeljeno. Dekor bi ne smel biti cilj, temveč vedno le sredstvo, le pomagalo za ponazarjanje zgodovinskih dejstev. Naravno je tudi, da bi Zgodovinski muzej moral biti organiziran kot trajna razstava, ki bi bila nenehoma na razpolago za obiske slovenskih množic. Kajti le pod tem pogojem bi mogel biti nenehni učitelj najširših ljudskih množic. Toda to so vsem jasne stvari. Važnejše je nekaj drugega. Razstave nekajdnevnega ali občasnega značaja naj bi bile kolikor mogoče izločene iz muzejskega okvira. Take razstave imajo navadno prigodniški značaj in po večini uporabljajo tudi drugačno gradivo, zlasti za novejšje in z določenim namenom. Zato bi jih lahko v celoti organizirali organi izven Zgodovinskega muzeja. Sam bi po potrebi le pomagal, kakor bi po potrebi morali pomagati tudi drugi zavodi. Vprašanje takih prigodniških razstav bi bilo treba popolnoma izločiti od vprašanja muzejskih razstav ali kratko muzejev.

Sedanji Muzej narodne osvoboditve se, sodeč po časopisih, prvenstveno ukvarja s problemom periodičnih razstav, izgubil pa je smisel za tisto, kar iz muzeja resnično napravi muzej. Ta smisel bi ga že sam po sebi pripeljal zelo blizu ideji in potrebi po ustvaritvi reprezentativnega Zgodovinskega muzeja.

Toda na poti do tega spoznanja ga ovira arhivsko breme. Kajti sedanji Muzej NO je muzej le po imenu — to dokazuje tudi pretežna skrb za periodične razstave — prvenstveno je pa to arhiv NOB. Če hočemo resnično kdaj ustvariti pravi muzej NOB, pa naj bo to že v kakršnikoli organizacijski obliki, je treba sedanjemu Muzeju NO odvzeti arhivsko breme in ga izročiti tja, kamor po vseh arhivskih principih spada — to je v Osrednji državni arhiv. Več o razlogih, ki z arhivskega stališča govore za tako izročitev, morejo povedati arhivarski članki. Nas zanima tu bolj problem samega Muzeja NO in njegova vključitev v Zgodovinski muzej. Praktično bi to zamisel bilo mogoče začeti izvajati, ko se bo z izselitvijo Osrednjega državnega arhiva iz Narodnega muzeja izpraznilo nekaj prostorov. Prva osnova za vključitev na mesto bi bila s tem dana. Nadaljnja etapa bi nastopila z izselitvijo enega od muzejev, ki ne more biti vključen v koncept Zgodovinskega muzeja. Praktično bi mogel zasesti Cekinov grad, ker bi to njegovemu značaju lepo ustrezalo. Pri tem bi bila velika olajšava dejstvo, da s problemom prostorov ne bi bilo treba vzemirjati nobenega oblastnega organa. Muzej NO bi se pa po taki reorganizaciji vključil v nov kompleks, kjer bi se nadaljnje delo začelo sistematično razvijati v skladu s cilji, ki naj bi jih dosegel Zgodovinski muzej. V novem miljeju bi bilo v zvezi z osnovno idejo, t. j. z ljudsko revolucionarnostjo, ki naj bi prevečala Zgodovinski muzej, mogoče učinkovito izkoristiti tudi okolico za nekaj tistih namenov, ki jih je v SP 5. februarja 1953 nanizal dr. M. Dermastia. Prostor pred sedanjim Narodnim muzejem je

Nova, samozvana oblast se je začela z anarhijo. Pijani svojega prvega uspeha so nasprotniki pozabili, da je treba za vsak greh plačati. In preden je zatrepetal plamen v noč, so komunisti skušali nuditi poslednji odpor.

Zdaj so bili samo še trije, raztrgani in skuštrani, z zobmi, stisnjenimi od bolečin.

»Vaščani, pustite spiske in pojdite domov! Mislite malo! Imate žene in otroke... Vrag vas vzemi... Jutri pride milica in vas zapre kot sovražnike,« je prošil in obenem pretil Vančo.

Razmajani prednji zob ga je pri govorjenju oviral in pri vsaki besedi se mu je iz ranjenih ust pcedila kaplja krvi. Zakoni pa niso omajali pijanih duhov in ti so se mu posmehovali, okrepljeni od noči. Draga igra jih je bila naučila prvih besed v tej bitki — okrog vasi so bile postavljene zasede. Od šestih komunistov so dva zaprli in dali pod stražo, eden je ležal pretepen v jarku, eden je pobegnil, ostala dva pa nista bila nevarna.

Mlinski kamen nezavedne kontrarevolucije je bil prelen, da bi se dvignil in ju zmel. Vendar to ni bila velikodušnost zmagovalca, temveč prej neke vrste ohromelost ogromnega, bolnega telesa, ki se za zlomljeno injekcijsko iglo sploh ne zmeni...

Dvajset vaščanov-upornikov se ni niti posvetovalo, kaj naj naredijo z njima, le kot po nekem dogovoru so izlekli od nekod vžigalice in se stisnili okrog spiskov, poltih s petrolejem. Plamen je zatrepetal med prsti nekega vaščana. Poševne sence so se zazibale po tleh. Videti je bilo, kot bi se želele ločiti od ljudi in se zgubiti nekje daleč pred novim zločinom...

»Poslušajte, bukove glavel Z življenja se igrate. Zakaj sežigate spiske? Spametujte se in pomagajte nam prijeti kolovodje. Nas je na tisoče, vas je le desetina...«

Ti pa jih niso razumeli. Niso razumeli, da se v resnici borijo proti ogromnemu organizmu, ki se v borbi za obstoj obnavlja: iz njega je otekala nečista kri, v tej nečisti, črni tekočini pa so se davili oni.

Plamen je obliznil papirje, toda Vančo je pritekkel in jih pokrtil z golimi dlanmi.

»Potem sežite tudi mene... Jaz ne grem od tod...«

Pri njem se je ustavil drug komunist.

Vaščani pa niso opazili vlage v njegovih očeh — solze brezmočne jeze. V temi ga niso mogli razločiti, le zaslišali so njegov blede in izpiti obraz, s katerega se je čitala težka bolečina. Kašljaj je, kot bi kdo drobil steklo.

»Ti, Metod, pojdi domov. Bolan si, mrzlo vreme te lahko spravi v grob. Pa tudi ti, Vančo, pusti...«

V tem tistem glasu ni bilo ne posmeha ne sočutja. Metod je pretrgano zahlipal, vsi pa so čutili, da se je ponižal, kot bi se do kolen pogreznil v zemljo.

Bilo ga je sram in hotel je skriti svojo slabost v dlani, toda hlipanje se je izdajalsko prebajalo med suhim prsti in je bilo podobno daljnemu stoku nočne, neznane ptice. Nasprotnik ga je pomiloval, to pa ga je bolelo in odkrivalo novo stran življenja: nepričakovane stvari prinašajo smrt, mnogo pogosteje pa življenje, strašnejše od smrti.

»Zažigajte, zveri... Naj zgorim tudi jaz! Vi pa...« in glas se mu je zadušil v hlipanju.

za take namene nedvomno primernejši. Tu je že sedaj Trg narodnih herojev in prav lepo bi bilo, da bi ga na kak način sčasoma izpopolnili s primernimi likovnimi spomeniki in morda še s čim drugim. S takimi dopolnili bi Trg narodnih herojev nedvomno mnogo pridobil, zraven pa tudi zunanja podoba Zgodovinskega muzeja samega. Za rešitev tako nakazanih problemov govori tudi sam prostor, ki ima v kompleksu ljubljanskega mesta močno centralni položaj, kar bo za individualne kakor množične obiske Zgodovinskega muzeja zelo važno.

Potreba po Zgodovinskem muzeju slovenskega naroda mora biti potreba vsega našega ljudstva. Muzej je v splošnem, še bolj pa zgodovinski muzej zaradi svoje ponazorilne metode, tisto sredstvo, ki zna ljudem govoriti v čisto posebnem, vsem razumljivem jeziku. Pomen takega muzeja bi bil velik za vse slovensko ljudstvo, velik pa tudi za vse nečete inozemske goste in delegacije, ki leto za letom obiskujejo slovensko zemljo in se ustavljajo tudi v Ljubljani. Zgodovinski muzej bi jim na lahko razumljiv način nudil spoznanje o rasti, moči in kulturi slovenskega naroda. Vsem bi ga lahko s ponosom pokazali kot dokaz naše zrelosti. Zato nam je tak muzej tudi s tega vidika potreben, potreben in potreben. Naj se izgube v preteklost časi, ko smo tujim gostom kazali nebotičnik kot veliko zanimivost, in naj pridje čimprej časi, ko jim bomo kazali Zgodovinski muzej kot dokaz našega napredka in naše ustvarjalnosti. In inozemski gostje nas bodo zapuščali s spoštovanjem, ki bi bilo za nas kapital, ki bi ga bilo težko dovolj preceniti.

Bregar

TEDEN DNI PO SVETU

# Trezen pomenek o zanimivih stvareh

Po razburljivem tednu napetega oprezovanja in uganjanja — v katerem je imela domišljija tako imenovanih »poznavečev« zopet enkrat priliko, da se razkaže v najbolj blesteči formi — se je mednarodna javnost le nekako pomirila in oddahnila ter vrnila k treznejšim in stanju sodobnega sveta primernejšim opravkom. »Stalin je odšel, stalinistična diktatura je ostala,« tako nekako bi morda najbolj točno zadeli splošni občutek in zaključek. Dogodkom v Sovjetski zvezi bo treba vse-kakor odslej še skrbneje slediti, kajti glede tega, da bo povzročila nova vrzel občutne spremembe, so si sodbe vseh tehtnejših komentatorjev skorajda soglasne. Le potrpeti bo treba še nekoliko, da se razkadi umetna megla sumljivo prizadevanega zatiranja novih dedičev — o enotnosti in složnosti, neomahljivosti in monolitni zvestobi Stalinovemu izročilu. Da pa v vsemih temi lepimi in — zanje ter njihov sistem — prepotrebni čednostmi ni vse v redu, odkrivajo nehoti sami, ko svarijo na vsa usta pred nemiri, pa celo paniko, pred možno neenotnostjo in dezorientacijo, pozivajo pri tem staro in mlado na boj proti notranjim in zunanjim sovražnikom.

»Kjer je dim, bo bržkone tudi ogenj.« Toda za zdaj bo najbrž le prav, če se varujemo preneglih sklepov. S tem se seveda izpostavljam očitku, da sem suhoparen, ker se odpovedujem vzburljivim senzacijam, kakor je za primer tista o »državnem udaru«, s katerim bi naj bila v minulem tednu Malenkov in Berija pahnila Molotova na tretje mesto, podprta pri tem od vojaške birokracije — toda to trezno omejevanje je za zdaj vendarle popolnoma opravičljivo, pa tudi primerno resnim ljudem, ki ustvarjajo svoje zaključke iz zanesljivih dejstev, ne pa po svojih pobožnih željah. Prav nobenega resnega razloga še ni, da bi morali spreminjati doslej veljavne vremenske napovedi, še celo ne z vikanjem kakih idiličnih odmorov v bližnji prihodnost. Iz teh vremenskih optimistov oziroma pesimistov se je ponorčeval ondan dvopitno veliki angleški karikaturnist Low. Narisal je ameriška državnik Eisenhowerja in Dullesa, ko spremljata, oblečena v težke kožuhe, kakor da se odpravljata na severni tečaj, britanske državnik, Edena v lahki beli obleki in s teniškim loparjem pod pazduho, ter Churchill, ki se očitno tudi odpravlja na počitnice, s slikarskim stojalom. Eisenhower s poročilom o »položaju v Sovjetski zvezi« zaprepadeno vprašuje: »Kaj nista brala, prijatelja, novo vremensko poročilo?« Ne, v mednarodnem vremenu se še ni prav nič izpremenilo, pa četudi bi nam to hoteli dopovedati nekateri razlagalci tekstov, kateri se kar načuditi ne morejo temu, da se je spomnil Malenkov v svojem pogrebnem govoru tudi svetovnega miru. Kaj ni delal tega vse svoje življenje tudi njegov pokojni prednik? Kako si zamišlja Malenkov ta »svetovni mir« pa sta — mimo grede povedano — pokazala ta tedna dva nenavadno težka letalska incidenta na vzhodni nemški meji...

Nobenega dvoma ne more biti o tem, da bodo potrebovali novi vladarji precej časa, preden bodo shodili v Stalinovih skornjih. Zelo verjetno je tudi, da bodo porabili precej energije za svoje medsebojne neprečišene račune in za novo izbalansiranje živih nasprotij sistema. Toda bridko se bo zmotil, kdor bo menil, da se bo zategadelj velikanska mašinerija »mrzle vojne« zaustavila in nemara celo počakala dotlej, dokler ne bi bili novi vladarji zopet v pravi formi. Prav nasprotno: naraščajoče notranje težave in nesigurnost bodo še zaostrele tendenco — »bega v ekspanzijo« in »k zunanjim uspehom. Svobodnemu in miroljubnemu svetu zaton Stalinove ere vsekakor v nobenem primeru ne bi smel biti potuha za iluzije in brezskrbnost, marveč samo poziv, da se resneje in prizadevneje kot doslej utrjuje obrambne naspire ter s tem dohiti, kar je zadnja leta lahkomišlno zamudil.

Vse te resnice so za jugoslovanske ljudi in njihove bogate izkušnje že popolnoma vsakdanje. Zato se tudi v teh dnevih ne mudi o fašističnem razmišljanju, ali so se šanse svetovnega miru s Stalinovo smrtjo zboljšale ali poslabšale. Mir na svetu ni nobeno kabinetno vprašanje, temveč stvar aktivne politike in zavestne pripravljenosti množic. Njegova usoda je tudi stvar naših rok in volje. In prav glede tega našega aktivnega deleža se ponasamo jugoslovanski ljudje z osrečujočo zavestjo, da smo storili za svetovni mir vse, kar je bilo v naših močeh. To ni samohvala, temveč priznanje doma-lega vse svetovne javnosti, ki zlasti po podpisu ankarskega sporazuma ni varčevala s toplo hvalo, ugotavljajoč, kako raste na Balkanu sektor miru in stabilnosti — prava bela vrana v svetu, ki ga še vedno pretresajo negotovost, malodušna zaskrbljenost in omahovanje.

To izredno uspešno in aktivno trimesečje naše zunanje politike zaključuje sedaj obisk našega maršala Veliki Britaniji. Ta dogodek, ki že priklope nase splošno pozornost kot eden izmed najbolj zanimivih in pomembnih državnih obiskov po vojni, je sprožil že dni pravi plaz razlag, ki mu podtikajo zdaj tak, zdaj drugačen glavni smoter.

Tako se zdi nekaterim važno zlasti to, da odpira maršalova pot novo obdobje v odnosih naše države z zahodno Evropo. Drugi zopet menijo, da se bodo sukali londonski razgovori prvenstveno okrog sprememb v Moskvi, ker je pač maršal eden izmed najbolj poklicanih izvedencev za sovjetsko stvarnost in ker je zasenčil pomen tega dogodka trenutno vse drugo. Najbolj senzacionalen dnevni red londonskega sestanka so odkrili nesporno Italijani, ki so iz »zanesljivih virov« izvedeli, da se bo v Londonu kovala in skovala britansko-jugoslovanska protiameriška zarota. (K tej zaroti bo treba nedvomno pristihi tudi obisk načelnika jugoslovanske generalštaba v Washingtonu in prvo pošiljko ameriških reakcijskih letal Jugoslaviji — česar domiselni italijanski komentator bržkone še ni vedel.) Toda k motivom in ozadju te rimske informacije se bomo še povrnil.

Vsi ti in njim podobni napovedovalci dnevnega reda londonskih razgovorov našega maršala potrebujejo očitno močnejše hrane. Resnica jim je premalo in prepustna, resnica namreč, da pomeni maršalov obisk v prvi vrsti nov korak v razvijanju prijateljskih odnosov med obema državama. Ze lanski prihod britanskega zunanega ministra Edena je potrdil razveseljivo dejstvo, da postaja sodelovanje med obema državama vse bolj tesno in iskreno. Obdobje, ki je preteklo od tedaj, sedaj že omogoča, da se gre v tem pogledu še dalje in da se naredi še več. Ta resnica je na videz zelo skromna, dejansko pa neprecenljivega pomena za obe državi in za utrditve svetovnega miru. V našem nocojšnjem pregledu se kajpada ne bomo mogli poglobiti v zgodovino britansko-jugoslovanskega zavezništva in prijateljstva. Toda jasno je, da je solidnost sedanjega sodelovanja med obema državama plod njunega dolgoletnega sodelovanja in skupnega boja zlasti med drugo svetovno vojno, v kateri so narodi Jugoslavije in Velike Britanije izpričali edinstven pogum, neomahljivo vztrajnost v borbi proti skupnemu sovražniku. Tudi v motnem in nevarnem povojnem obdobju sta se znašli obe državi nešteto krat na skupnih pozicijah premišljene obrambe miru, odločne v odporu proti agresorju, toda prav tako tudi previdne in razsodne v naporih, da se človeštvo reši pred katastrofo, v katero bi ga pahnila nova svetovna vojna v vsakem primeru, tudi s končno zmago. Kajti navzlic različnemu geografskemu položaju sta postavljeni obe državi na podobno odločilno in izpostavljeno postojanko prve fronte.

V mnogih kritičnih situacijah povojnih let se je prav zmerila in hladno preudarna politika britanskih državnikov odločilno zoperstavljala tendencam zaostritve, še posebej na Daljnem vzhodu, kjer je treba pripisati v veliki meri prav njihovim intervencijam, da je ostala vojna na Koreji omejena in da utegne to ostati tudi v bližnji prihodnosti. Ze sam obstoj te tudi vojaško nenavadno pomembne države, ki se je povzpela lani z obdobjem vrednim naporom tudi med atomske velesile, je bil v povojnem obdobju vseskozi odločujoč stabilizator in nevtralizator, ki je preprečeval nevarno polarizacijo sveta na dva, če dalje nedostopnejša in sovražnejša bloka. Prav tako, kot je morala Amerika vselej v večji ali manjši meri upoštevati poglede in želje svojega glavnega zaveznika, je pokazala tudi Sovjetska zveza, da resno računa z materialno in moralno silo tega žilavega in neuklonljivega naroda, ki ga niso upognile niti nemške podmornice in letalski napadi, niti naporna leta povojne gospodarske stiske. Zato so jugoslovanski narodi upravičeno ponosni, da so v prijateljskih stikih s tem nenavadno pogumnim narodom.

Številne, razveseljive novice naših londonskih dopisnikov so nam te dni vnovič potrdile, da so prijateljska čustva Britancev do naših narodov in našega maršala živa in pristna. Številna pisma, ki prihajajo zadnje čase na našo londonsko ambasado od županov britanskih velemest, jeklarskih delavcev, poslovnih in drugih ljudi s prišernimi vabilom, da bi prišel maršal tudi mednje, pa četudi le za kako uro, javne izjave vplivnih političnih osebnosti, prisrčni pozdravi v tisku, — vse to nas prepričuje, da bodo postavljeni londonski razgovori na zanesljive temelje in da lahko z zaupanjem pričakujemo dobre rezultate.

Dobre volje, ki nas te dni prevzema, seveda ne more skaliti vse večja razdraženost v Rimu, ki je — kakor vse kaže — že tolikšna, da si ne ve drugače pomagati ko s pouličnim vpitjem, pa celo z bombami. Ta pesem je že stara in poleg vsega se bliža tudi 20. marec (obletnica pokojnih tripartitnih obljub) in kar je še neprijetnejše — parlamentarne volitve. Kdo bi se torej čudil, če nimajo zadnje čase v Rimu nobenih drugih skrbi, kakor te, da se strašno vznemirjajo nad jugoslovanskimi mednarodnimi uspehi, nad utrjevanjem našega položaja, pa čeprav jim služi stabilizacija položaja na Balkanu vsaj toliko kakor nam samim. Toda kdo bi preštel vse njihove protijugoslovanske intrige zadnjih dveh, treh mesecev! Poslali so najprej v ogenj peščico militantnih katolikov v Britaniji in ker jim je ta podvig neslavno pogorel, pošiljajo zdaj kričave tolpe na demonstracije pred britanske konzulate v italijanskih

mestih. Vzpodbodli so tudi vatikansko podružnico v Ameriki, odprli ogenj iz vseh baterij v ameriškem tisku, najeli kup pisnov, ki so dokazovali, da ne kaže zaupati balkanskim komunistom. Izkoristili so celo Stalinovo smrt, češ da odpira priliko pomiritve med Mosko in Beogradom, poskušali, skratka to in ono, toda nazadnje so le prispela — ameriška reakcijska letala v Zemun, ne da bi si prej izposlovala dovoljenja pri rimskih oblasteh... In če je tudi uspelo tej kampanji, da ujame v svoje mreže prenekatero sorodno srce, pa praktične ameriške pameti le niso premotili. Ta prisega namreč še vedno samo na dejstva... in ta dejstva so troglava in pobijajo neusmiljeno smešno zapozneli rimski imperializem. Dejstvo je ankarski sporazum in dejstvo je tudi neozdravljivi sporazum »male Evrope«, ki se zapleta z dneva v dan v težje rešljive zanke. Dejstvo je notranja trdnost Jugoslavije in dejstvo je strah, s katerim pričakuje svet rezultatov italijanskih parlamentarnih volitev. Toda čemu polemika, ki je vrhu vsega že dokazano jalova (dopoveduje nekaj gluščem!) in nepotrebna. Kar je bilo treba z naše strani povedati in izpričati, je bilo storjeno že nešteto krat — le zaman in brez najmanjšega odziva!

Za današnji zaključek še kratek memento o Koreji. Po nenavadno ostri ameriško-sovjetski debati, v kateri je Višinski zmagoslavno naznanil: »Napravite, kar hočete, Azijo boste vendar izgubili!« in v kateri je vračal novi ameriški delegat milo za drago s podobnimi obljubami, je bila dnevna točka o Koreji zopet enkrat odložena »ad acta«, neusmiljena vojna proti tej deželi bo šla torej neustavljivo naprej... k bližnji tretji obletnici. Možnost premirja se je odmaknila v nevidne daljave... Zadnje čase so postala sicer zopet zelo moderna uganjanja o možnih spremembah kitajske politike. Smrt Stalina razlagajo mnogi svetovni časopisi kot povzdignjenje Maoetunga in pričetek bolj samosvoje kitajske politike. Ta uganjanja niso brez osnove. Toda po drugi strani zopet ne smemo spregledati, da tudi Stalinovi dediči dobro vedo, kako dragocena je kitajska karta v njihovi svetovno-politični igri. To kaže poleg drugega tudi preseneljno naglo imenovanje novega ambasadorja v Pekingu, Kuznjecova, zelo visokega člana današnje sovjetske hierarhije...

Nerealni računi s spremembami bodo prinesli le nova razočaranja, zato je bolj pametno, da jih opustimo. Glavna naloga Združenih narodov bo zato v bližnji prihodnosti vse bolj v tem, da z vsemi silami poskrbe, da njihova politika ne bi sprememb na Kitajskem preprečevala ali celo onemogočila. V ta zaključek so izzveneli tudi svareči glasovi mnogih delegatov na sedanjem zasedanju...

Egon Tomc

## MED DVEMA OGNJEMA

Z nemalim presenečenjem je ob koncu lanskega leta svetovna javnost zvedela, da preživlja glavno tajništvo ZN zelo nevarno krizo. Ta občutek, da tajništvo ne uživa več polnega zaupanja niti ameriške vlade, kaj šele sovjetske, ki je gledala z gotovo rezervno na tako pomembni organ ZN, se je še utrdil, ko se je razširila vest, da je verjetnejši naslednik Lieja, medtem ko Vseprek so pričeli tedaj uganjati, kaj je neki po sredi, vendar pa je javnost

pak ima globlje vzroke. Sam mednarodni razvoj je moral nujno izzvati to krizo. V trenutku, ko so pričele zahodne velesile povzdigovati glavno skupščino nad Varnostni svet, kjer so lahko Sovjeti po mili volji torpedirali vsak predlog, ki jim ni bil po volji, v tem trenutku je zrasel tudi pomen glavnega tajništva.

Toda tragika Lieja ni samo v tem, da ga odklanjajo Sovjeti. Komaj dve leti zatem, odkar je Lie kot glavni tajnik ZN podprl ameriško protiakcijo na Daljnem vzhodu, je prišel v odkriti spor tudi z ameriško vlado, in sicer zaradi dozdavnih protiameriških agentov, ki so se baje vgnezdili v samem tajništvu. In ameriški tisk ugotavlja, da se je razvilo zdaj vprašanje osebja v tajništvu — prvič v zgodovini ZN — v svetovno vprašanje, ki baje ogrožuje mir. Kakor je znano, je glavni tajnik v svojem nedavnem poročilu odločno zanikal, da bi se med njegovim osebjem skrivali podtalni rovarji, kakor že dalj časa zatrjuje senator Mac Carthy. Toda že samo dejstvo, da se o tem vprašanju sploh javno razpravlja in glasuje, lahko tolmačijo »ameriški ždanovci« kot zmago svoje »inkvizitorske procedure« — pripominja pariški »Monde«. Upajmo pa, da bo dala glavna skupščina, ko bo glasovala o poročilu glavnega tajnika, dostojno lekcijo vsem ameriškim prenapetjem!

Osrედnje vprašanje pa je seveda, kdo bo novi glavni tajnik. Lansko leto so svetovni listi silno mnogo ugibali o tem. Zdi se, da ima kanadski zunanji minister in sedanji predsednik Glavne skupščine Pearson še največ izgledov.

M. O.



Trygve Lie

na to vprašanje skoraj pozabila in le od časa do časa je še prodrla v svetovni tisk kakšna vest o »čistkah« v glavnem tajništvu.

Najnovejša izjava glavnega tajnika, da je odstopil zaradi sovjetskega nasprotovanja, pa je znova opozorila na krizo, ki je dalj časa razjedala tajništvo. Razumljivo je, da se tačas najbolj vneto razpravlja o tem, kdo bo najverjetnejši naslednik Lieja, medtem ko so skoraj popolnoma potihnilli glasovi o tem, kaj se bo zgodilo z osebjem, ki ne uživa več zaupanja ameriške vlade. Ostrina, do katere se je razvila kriza v tajništvu, in pa težave, da bi se izgladila tako globoka nasprotja v vprašanju, kdo naj bi bil novi glavni tajnik, izvirajo iz temeljnih nasprotij, ki že od leta 1950 razjedajo Združene narode.

Kriza tajništva torej ni nekaj novega, saj datira že od tistega trenutka, ko so Sovjeti pahnili severnokorejsko vlado v znano avanturo. Vse dotlej je bil glavni tajnik še v milosti pri Sovjetih, saj je posebej priljubljen doktrino Združenih narodov, da morajo le-ti ostati v bistvu nekakšen direktorij velesil. Ko pa se je ta organizacija polagoma razvila v obrambno koalicio proti sovjetski agresiji, posebno pa od sreda 1950. leta, ko se je Lie znašel na čelu obrambnega sistema, ki ga je izdala glavna skupščina, pa je nasekrat padel v nemilosti in postal »persona non grata«. Od tedaj naprej so Sovjeti stalno napadali Lieja.

Kriza tajništva, o kateri se prav zdaj spet toliko govori in piše, torej ni povezana samo z osebnostjo Lieja, am-

## Pred marčno reprizo

Tržaški demokratični krogi so z ogorčenjem obsodili nedeljska fašistična izzivanja v Trstu. Pri tem poudarjajo odgovornost ZVU, da je sploh dovolila fašistično zborovanje v gledališču »Rosetti«, kateremu je po provokativnem govoru rimskega fašističnega kolovodje De Marsanicha sledilo razgrajanje pobalnov iz Italije s črno zastavo, prepevanjem »giovinezze« — »pugnate fra denti e bomba nel mano« — in seveda kričanje o nujnosti vrnitve Italije v Trst. Kolovodje teh izpadov so bile uvožene fašistične skvadre iz Italije, med njimi znani fašisti, kot n. pr. Cesare Pozzo, glavni urednik neofašističnega lista »Risveglio nazionale«. Zaradi nerodno vržene fašistične bombe, ki je namesto policije zadela fašistične razgrajace same, je bilo ranjenih 25 oseb, od katerih jih je — značilno — sedem iz Verone, to je iz Italije. Kdo je pravi organizator tega krvavega incidenta, odkrivajo imena enajstih aretiranih. Med njimi ni nobenega Tržačana, temveč: deset jih je spet iz Verone in eden iz Padova. Vsa stvar je bila torej v naprej točno predvidena in preračunana. Zanimivo bi bilo le še vedeti, koliko bomb je po tem nesrečnem »podvigu« še ostalo skritih v fašističnih čepih in komo so jih vse namenili. Na dlani pa je, da je bil glavni namen tega ponesrečenega fašističnega izzivanja pripraviti primerno vzdušje za bližnji 20. marec (obletnica tristranske izjave) in s takim začetkom razvneti nacionalistične skrajneže, obenem pa ustrahovati tiste Tržačane, ki so proti povratku Italije

Da tržaški irendentisti spet nekaj kuhajo, kažejo v strogo tajnost zavite priprave »lege nazionale«, ki združuje vse tržaške irendentistične stranke, dalje sklep, da bodo izdali posebno bronasto značko kot spomin na lansko marčno razsajanje po tržaških ulicah, ki ga je celo sam britanski zunanji minister Eden označil za fašistično, in končno pisanje demokristjanskega uradnega glasila »La Prora«, ki je dan pred tem izgredom pisala v svojem uvodnem članku o nekakšnih incidentih, do katerih naj bi prišlo prihodnje tedne. Vse to pa je le logična posledica vzdušja, ki ga že dalj časa umetno ustvarjajo tržaški irendentisti in njihovi rimski ukazovalci. Naj v podkrepitve omenimo vest, ki jo je pred dvema mesecema razširil Rim, češ da bo v Trst vkorakala italijanska vojska, trmasto vztrajanje rimskih uradnih krogov na tristranski izjavi in njihovo neizpremenjeno imperialistično stališče do rešitve tržaškega vprašanja ter krona vsega tako imenovana »znanstvena« spomenica zloglasnega »Centre degli studi adriatici«, ki mu načeljuje generalni sekretar demokristjanske stranke in v kateri se skuša »znanstveno« dokazati, da so meje Italije na Snežniku, Velebitu in Dinarskih planinah. Taka politika demokristjanske stranke in De Gasperijeve vlade pa logično daje le potuho neofašističnim elementom in razpihuje šovinistično nestrpnost v delu italijanske javnosti. Po vsem tem je kaj lahko sklepati, da so nedeljski fašistični izgredi, ki so jim sledile podobne demonstracije v nekaterih italijanskih mestih, le začetek novih nemirov po vzorcu na lanski 20. marec in dokaz, da gre spet za novo vnaprej pripravljeno protijugoslovansko gonjo.

Dolžnost ZVU je — poudarjajo tržaški demokratični krogi, da enkrat za vselej v kati zaduši podobne fašistične »podvige«, prepreči prihod fašistov iz notranjosti Italije, da bi z bombami razgrajali po tržaških ulicah. Nedeljski krvavi incident je nazoren nauk, kako usodno kratkovidno je vsako popuščanje tem oživitelcem nekdanjih ducelevih idej in njihovim irendentističnim pomagačem.

Jj

## Povolilni zaplet v Avstriji

S stestavo nove avstrijske vlade gre težje, kakor se je prvotno mislilo. Pogajanja med socialistično in Ljudsko stranko za razdelitev mest in vpliva v vladi se pravzaprav niso še niti resno začela, ker je OeVP nenadoma zahtevala, naj pride torkrat do koncentracijske vlade treh in ne — kot doslej — dveh, oziroma, ker hoče pritegniti v nov kabinet skrajno desničarsko, pronacistično VdU.

Na volitvah je Ljudska stranka zgubila. To se pravi, zgubila je po številu volivcev, ki jih je bilo manj kot socialističnih; po zaslugi volilne aritmetike pa ji je vseeno uspelo ohraniti v

vladovala »antimarksiistična« večina, ali pa popuščanje socialistov v svojih zahtevah po pariteti v bodoči vladi, popuščanje, ki bi dalo Ljudski stranki več vpliva, kakor so ga ji dali volilni rezultati. V primeru takega popuščanja bi bila OeVP verjetno pripravljena odrediti se zahtevi po sodelovanju VdU v novem kabinetu.

Z zapletit, ki so se sedaj pojavili okoli sestave nove vlade, nastaja v Avstriji precej spremenjen notranji položaj. Ne samo zaradi tega, ker hoče stranka, ki je številčno v manjšini, nadigrati s pomočjo druge skupine, ki je na volitvah še bolj izgubila, večinsko stranko, ampak tudi zato, ker se prvokrat po vojni ponuja avstrijskim pronacistom sodelovanje v vladi.

Proti tem ponudbam je precej močna opozicija: proti sodelovanju s pronacisti je del same Ljudske stranke. Vendar je to manjši, vsaj po vplivu manjših del, kajti znotraj OeVP vedno bolj prevladuje Gospodarska zveza, predstavnik industrije in financ. Gospodarska zveza in nje predsednik ter hkrati predsednik OeVP ing. Raab sta tudi sprejela in uveljavila resolucijo, ki pravi, da je treba pri sestavi nove vlade upoštevati željo vseh avstrijskih volivcev, »ki so dal neosocialističnim strankam v parlamentu jasno večino.«

Proti sodelovanju v vladi je tudi odpor znotraj same VdU. Nosilci tega odpora so najbolj radikalni elementi, ki nočejo pakiranja z meščansko OeVP, ki žele nekako »vse ali pa nič«. Končno, zoper sodelovanje pronacistov v vladi so najbolj odločni socialisti. Ti poudarjajo, da so volitve pokazale, da avstrijsko ljudstvo odklanja ekstremistične skupine, pa tudi, da bi s sodelovanjem pronacistov mednarodni ugled Avstrije samo izgubil. Kot pravijo, je njihova odklonitev desničarske VdU dokončna. Za sedaj socialisti vztrajajo pri svojih prvotnih zahtevah, ki so sodelovanje s pronacistično VdU je izključeno; koalicio je možna le med Socialistično in Ljudsko stranko, le vlada teh dveh strank ustreza volji volivcev in lahko dobi podporo izemstva: volitve, na katerih so socialisti pridobili šest novih poslanskih mest. Ljudska stranka pa izgubila tri, so izraz zaupanja socialistom in zato mora biti v novi vladi pariteta med njimi in OeVP.



Adolf Schürf, predsednik avstrijskih socialistov

parlamentu sedež več (74) kot socialisti (73). Zato je mandat za sestavo nove vlade dobil predstavnik OeVP in dosedanji predsednik vlade ing. Figl. Vendar zaradi izgub, ki jih je utrpela na volitvah, mora Ljudska stranka le računati na zmanjšanje svojega vpliva v bodočem kabinetu. Da bi to preprečila, se je začela potegovati za sodelovanje pronacistov VdU. Kot vse kaže, hoče s tem doseči: ali tako imenovano koncentracijsko vlado, v kateri bi pre-

## Nov val terorja v Španiji

O položaju v Španiji svetovno časopisje pravzaprav zelo malo pove. Demokraciji temu tisku se upira objavljane hvalisavih in lažnih poročil Francove propagande. Vesti o dejanskem stanju v Španiji pa je zelo malo, za to skrbi fašistični režim generala Franca in njegova policija.

Toda od časa do časa krik izmučnega španskega ljudstva le prodre v svet skozi vse stene in debelo okovana vrata Francovih ječ. Tako je svetovna javnost zvedela tudi to pot o novih brutalnih zločinih fašistične tiranije nad španskim ljudstvom.

V ječi v Madridu je po daljšem zverinskem mučenju umrl sindikalni voditelj Tomas Centenas. V isti ječi je — po vesteh iz Londona in Pariza — še okrog dvajset bivših sindikalnih funkcionarjev, ki jih Francova policija dnevno muči in zlasti je. Neznana je usoda katalonske socialistične sindikalnega voditelja Ramona Porquerasa, ki je bil nedavno aretiran v Barceloni. Val novih aretacij borcev za svobodo španskega ljudstva, ki jo je med ostalim zakrivilo tudi umazano denunciantno delo španskih kominformovcev, se širi po vsej Španiji. Točnih

vesti o številu aretiranih ni, toda poznavalci sedanjih razmer v Španiji se prav gotovo ne motijo, ko trdijo, da gre število aretiranih v stotine. Nekaj imen aretiranih je Francova policija objavila potem, ko aretacij pred svetovno javnostjo ni mogla več prikriti. Toda objavila jih je po starem fašističnem receptu: aretiranci so atentatorji, saboterji, roparji, banditi itd.

Tajništvo OZN je prejelo več protestov, med njimi protestno brzojavko Centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, v kateri zahteva energične ukrepe za preprečitev nadaljnjih Francovih zločinov. Predsednik in tajnik socialistične internacionale sta naslovila svoj protest direktno na krvnika Franca. Ali bo kaj zaleglo?

Zaleglo bi, če ne bi Franco imel močnih zaščitnikov v nekaterih reakcionarnih krogih kapitalističnega sveta in v Vatikanu. Ta zaščita mu daje potuho ne samo, da še nadalje zatira špansko ljudstvo in mrcvari antifašistične borce po španskih ječah, temveč tudi, da rovari proti svobodoljubnemu človeštvu sploh, kejer le more. Ko so pred kratkim odkrili nacistično zaroto v Zapadni Nemčiji, so niti te zarote vodile tudi v Francovo Španijo. Obstoj Francove fašistične diktature hrabri neofašiste v Italiji in vse fašistične pokrete v svetu.

Kljub oporčenim protestom vse svetovne demokratične javnosti je bil Francov fašistični režim lansko leto sprejet v eno najpomembnejših ustanov organizacije Združenih narodov, v UNESCO... Franca — pravijo — je treba »normalizirati, ne pa se ga odrekat, ker lahko koristi pri obrambi svobodnega sveta«. Ali ne bi bilo dobro, da bi si priključili v spomin, kako so pred 14 leti »pomirjevali« Hitlerja in Mussolinija Chamberlain in njemu podobni politiki. Upoštevamo, da so se v tem času okoliščine spremenile. Demokratični svet je danes močnejši kakor je bil takrat, toda kljub temu nadaljnji obstoj Francove fašistične diktature ideji miru, svobode in demokracije v svetu prav gotovo ne koristi.

In še nekaj. Kako naj obrambi svobode koristi fašistični režim, ki brezobzirno tepta najelementarnejše človeške pravice lastnega ljudstva, režim, ki v sami Španiji pri ljudstvu ne uživa najmanjšega zaupanja, režim, ki še danes kuje zarote proti demokratičnim svobodinam drugih narodov?

Demokratični svet ne datira od danes, on ima svoje krvave zgodovinske izkušnje. Naj si nihče ne dela iluzij, da mu bo mogoče dokazati pravilnost take politike, ki jo najbolj zagovarjajo nekateri vrhovi finančnega kapitala v Ameriki, resnici na ljubo ne vsi, toda kar jih je, so zelo močni in vplivni.

Eno je gotovo: ves demokratični svet bi moral pomagati trpečemu španskemu ljudstvu, da se osvobodi okovov španskega fašizma, v katerih trpi že petnajst let.

T. B.

## Turški obisk v Parizu

Te dni sta obiskala Pariz predsednik turške vlade Menderes in njen zunanji minister Köprülü. Francoski in ves svetovni tisk so obisk označili kot pomemben korak k nadaljnji utrditvi evropske obrambe in s tem svetovnega miru, pri čemer si bodo turški in francoski državniki izmenjali svoja mnenja v mnogih važnih vprašanjih, ki se tičejo obeh držav.

Odnosaji med Turčijo in Francijo so že več stoletij prijateljski ter je zanimiva ugotovitev, da je turško-francoska zavezniška pogodba iz 16. stoletja v bistvu veljavna še do danes. Zato je tudi razumljivo, da se pariški razgovori po uradnih poročilih in pisanju tiska vodijo v izredno prijateljskem ozračju medsebojnega razumevanja. Seveda pa pri teh razgovorih ne gre samo za ozke francosko-turške odnose, ampak za mnogo širša vprašanja, zlasti balkanske in evropske obrambe. Turčija igra pomembno vlogo v evroski obrambi že zaradi svojega zemljepisnega položaja. Ta vloga se je še povečala po nedavnem podpisu balkanskega prijateljskega sporazuma med Jugoslavijo, Turčijo in Grčijo.

Razen vprašanja utrditve obrambe in miru pa so v Parizu turški in francoski državniki načeli tudi več drugih pomembnih problemov. Turška vlada je zaskrbljena zaradi francoske rezerviranosti v pogledu nemške obožitve ter počasnosti pri ratificiranju evropske obrambne pogodbe. Zaradi dosedanjega vzajemnega prijateljstva si Ankara in Pariz lahko po-

magata pri razčiščanju zapletenih vprašanj in v Srednjem vzhodu ter v Severni Afriki. Turčija kot muslimanska država lahko marsikaj prispeva k ureditvi odnosov med Francijo na eni strani ter Tunisom in Marokom na drugi strani. Vprašanje obrambe Srednjega vzhoda, ki niha med ZDA ter ZSSR, je zdaj v odločilni fazi. Tudi ponoven pojav Zahodne Nemčije tako v gospodarskim uveljavljanjem kot vojaškimi strokovnjaki v Egiptu in drugih muslimanskih deželah Srednjega vzhoda je vprašanje, v katerem sta prizadeti tako Francija kot Turčija. Iz prvih poročil o razgovorih na Quai d'Orsay je razvidno, da je bila na zeleni mizi končno tudi Indokina. Da pripisuje francoska vlada turškemu obisku nemajhen pomen, se vidi že po tem, da je zunanji minister Bidault zaradi prihoda Menderesa in Köprülüja predčasno zapustil zasedanje evropske skupščine v Strasbourgu in se podal v Pariz, da sprejme svoje goste.



Paul Henri Spaak

držav. Po novi ustavi se predvideva uvedba splošne in neposredne volilne pravice za volitev evropske skupščine. Nova nadnacionalna skupnost naj bi imela dvodomni parlament, izvršni svet in razsodišče. Razen tega so razpravljali tudi o vprašanju položaja premogovne in jeklarske skupnosti ter evropske obrambe. Seveda pa je ta osnutek zaenkrat samo še tehnično gradivo, kajti v veljavo bo stopil šele tedaj, če ga bodo prizadete vlade in parlamentariji dejansko sprejeli in potrili.

Zasedanju je dala poseben poudarek navzočnost samih zunanjih ministrov vseh šestih sodelujočih držav — Francije, Zahodne Nemčije, Italije, Belgije, Holandije in Luxemburga, kar je dalo hkrati tem državnikom tudi priložnost, da so med seboj znova izmenjali svoja stališča, ki si večkrat niso tako dopolnjujoča in jasna, kot so želje Evropske skupščine same ter izdelanega osnutka. Res je, da se je vprašanje evropske skupnosti, zlasti kar se tiče obrambe, ki se je doslej že zelo zavlačevalo, začelo vsakakor živahneje razvijati po obisku novega ameriškega zunanjega ministra Dullesa v Evropi, o čemer pričajo skoro po vrsti vsi slednji sestanki v Parizu, Rimu in Strasbourgu, a vendar ostaja praktična rešitev še vendar precej daleč. Ena izmed težav na tej

poti še vedno leži v neskladnosti francoskih in nemških teženj.

Francija je bila po vojni med pobudniki za ustanovitev evropske skupnosti, danes pa ima do nje skoro največ pomislekov med vsemi prizadetimi državami. Francozi so pred leti spržili zamisel o evropski skupnosti ne samo zaradi tega, ker so s tem skušali postaviti močan zid proti morebitnemu sovjetskemu napadu ter odstraniti staro nemško nevarnost na svojih mejah, ampak tudi zaradi tega, ker so računali, da bi ta evropska skupnost, v kateri bi Francija igrala vodilno vlogo, predstavljala enakovredno protutež v igri sil med Sovjetsko zvezo in ZDA. V tem so se Francozi danes razočarali, toda ker sta prva dva razloga še vedno deloma veljavna, čeprav glede drugega raste nezaupanje do nemške obožitve in njenih bodočih možnih avantur na vzhodnih mejah, pa tudi nezadovoljstvo zaradi ameriškega zastopljanja Francije na račun Nemčije, vendar le ne morejo načrtov o evropski skupnosti enostavno odbiti, ampak si skušajo izgovoriti samo neke določene pogoje.

To splošno francosko stališče ima seveda precejšen razpon stopenj glede na posamezne politične skupine. Medtem ko je na primer republikansko ljudsko gibanje za skoro popolno francosko vključitev v to skupnost, so degolovci mnenja, da bi bil tak korak poguben za francosko suverenost in obstoj. Francoski socialisti še posebej niso zadovoljni s tem, ker se ta predvidena evropska skupnost omejuje na skoro izključno močno katoliško pobarvane države, v katerih bi Vatikan preko katoliških strank izvajal svojo politiko. Zanimive trditve je podal glede tega francoski poročevalec za vprašanje evropske vojske Jules Moch. Dejal je, da je proti Mali Evropi in njeni evropski vojski, kar smatra, da bi v sedanjih razmerah ta skupnost pomenila neko obnovev osj Rim—Berlin z dodatkom Pariza, oziroma obuditev Svetega rimskega cesarstva 1300 let po smrti Karla Velikega. Generalni sekretar francoske socialistične stranke Guy Mollet je podal podobno mnenje že prej, izražajoč še posebej željo, da bi nasprotno v tako skupnost pritegnili Anglijo in skandinavske dežele, ki niso katoliške in kjer so močne socialistične stranke. Za pritegnitev Anglije v evropsko skupnost se trudi tudi sama uradna francoska vla-

da, vendar v tem še ni dosegla večjih uspehov, ker se Angleži po slabih izkušnjah v Dunquerqueu raje drže na otoku, oziroma se povezujejo, če je neko povezovanje potrebno, raje s svojim Commonwelptom, kar naj bi bilo po njihovi zamisli ona tretja sila svetovnega ravnovesja.

Seveda pa francoske zahteve po raznih popravkih v predvideni evropski pogodbi vzbujajo nezadovoljstvo pri drugih partnerjih, zlasti Zahodni Nemčiji, tembolj, ker se Nemci po svoji strani čutijo že itak prikrajšane pri rešitvi posarskega vprašanja, glede katerega tudi tokrat v Strasbourgu niso mogli najti zadovoljive formule.

Od ostalih manjših držav, ki sodelujejo v sedanjih pogajanjih za ustanovitev evropske skupnosti, je zlasti značilno aktivno stališče Belgije. Ta mala država si očitno od bodoče evropske skupnosti, v kateri bi odpadla obravnavanja med Francijo in Nemčijo, obeta mirno bodočnost in dobro tržišče, hkrati pa tudi — prav zaradi tega, ker je sorazmerno majhna država, ki bi jo izbirali kot tretjo nevtralnno silo — precejšen delež pri njenem vodstvu, kar se v ostalem vidi že sedaj, saj so imeli Belgijci v tej skupnosti predsednika časne evropske skupščine — Spaaka in zastopnika združenih sindikatov pri evropski premogovno-jeklarski skupnosti — dotedanjega sekretarja belgijskih sindikatov.

V luči teh dejstev sta bila prav zanimiva govora, ki sta ju imela v Strasbourgu Spaak kot predsednik skupščine in Bidault kot trenutni predsednik Sveta ministrov šestih držav. Izročujoč izdelan osnutek bodoče evropske ustave Bidaultu, je Spaak spregovoril dokaj optimistične besede, vsem ko mu je Bidault s svoje strani odgovoril precej bolj zadržano. »Videti moramo — je med drugim dejal — če je ta Evropa, ki jo hočemo zgraditi, nujno potrebna, ali če je morda bolj sen, oblaček dima, govorniška improvizacija. Podvig je velik in ne more napredovati brez težav. Mnogi se bojijo, da bi prišlo do zbrisanja njihovih domovin... Toda odprimo vrata upanju...«

Prihodnji sestanek šestih držav bo 12. maja, verjetno v Rimu ali Haagu. Dotlej pa bomo videli, koliko bodo načeta vprašanja že našla svojo rešitev in s tem strasbourško zamisel približala uresnitvi.

## Kuomintanške čete vznemirjajo Burmo

Ni naključje, če se v zadnjih tednih spet množe vesti o borbah kuomintanških čet na skrajnem severu Burme. Nasprotno, zelo značilno je, če se zdaj, ko so ameriški republikanci razvezali roke kuomintanski vladi na Formozu, te vesti pojavljajo čedalje vztrajneje.

ženih narodov — in sicer leta 1951 — pa se ni zaradi njih nihče razen burmanske vlade preveč vznemirjal. Njihove borbe in roparske akcije so sicer resno vznemirjale Burmo, vendar so bile popolnoma lokalnega pomena in v nobeni zvezi z razvojem dogodkov



V pokrajini Kengtung so glavne postojanke kuomintanških čet v Burmi

O razbitih ostankih kuomintanških čet, ki so se po porazu na Jangceju umaknile najprej v gorate pokrajine južne Kitajske, potem pa še dalje na jug, v Burmo, je svetovni tisk že dotlej od časa do časa poročal. Čeprav so o njih razpravljali celo v Organizaciji zdru-

nezaudovoljstvo so dajale le v toliko, ker se je že takrat govorilo, da uživajo podporo nekaterih Američanov. Ko pa je ameriška vlada sklenila, da bo de- nevtalizirala Formozo, je njihov pomen namah zrasel. V sedanjem zaostrenem položaju na vsem Daljnem vzhodu namreč ni izključeno, da jih bo kuomintanska vlada še izkoristila proti pravi Kitajski. Njihovo število ni visoko, londonski Times jih ceni na kakih 12.000. Komaj za slabo divizijo jih je. Toda njihov pomen je znatno večji, kot pa bi lahko skleпали iz gornje številke. Drugače si namreč skoraj ne moremo razložiti, zakaj se v zadnjih dneh spet širijo glasovi, da bo burmanska vlada predložila to vprašanje celo Združenim narodom. V tem vprašanju se gotovo ne bo znašla sama, saj je Eden že na zadnjem zasedanju ZN leta 1951 predlagal, naj se osnuje posebna anketna komisija. Toda Amerika takrat — kakor tudi zdaj — ni bila preveč navdušena za ta predlog.

Ali bo to pot intervencija burmanske vlade uspešna? Kdor je le malo zasledoval najnovejši razvoj ameriške politike na Daljnem vzhodu, lahko samo dvomi v to. Velikega vojaškega pomena te čete prav gotovo niso, toda njihova cena je narasla zdaj, ko je Cankajšek spet začel fantazirati o »osvoboditvi« celinske Kitajske. S tem pa se je povečala tudi verjetnost, da se bodo incidenti na mejah Kitajske pomnožili, saj je v zadnjem času Cankajšek izvršil že več diverzantskih napadov na manjše otoke in pristanišča.

## Koreja brez rešitve

Tri mesece so Združeni narodi lansko jesen razpravljali o korejskem vprašanju in tri tedne že glodajo zdaj, odkar so se ponovno sešli, ta tako trdi oreh! Koliko govornikov se je že od konca februarja zvrstilo na govorniški tribuni! Vse argumente so že desetkrat premleli in ponovili. Toda nasprotja, ki so se v zadnjih letih nakopila, so ostala. Upanje, da bi lahko korejsko vprašanje že v bližnjem času rešili, je torej kaj skromno. Zato niso Združeni narodi glasovali o nobeni politični resoluciji, sprejeli so samo resolucijo o gospodarski pomoči Koreji. Razen tega pa so zavrnili sovjetski predlog, naj se razpusti komisija za združitev in obnovo Koreje, ki je Sovjetom očitno trn v peti. Za svoj predlog so zbrali Sovjeti le pet glasov, torej le svoje ovčice.

Skromni so potemtakem rezultati te, s takim zanimanjem pričakovane korejske razprave. Pred tedni skoraj ni bilo lista, ki ne bi trdil, da bo korejske razprave v središču zanimanja, zasedanje Združenih narodov pa morda najvažnejše in kratki zgodovini te, tako reprezentativne mednarodne organiza-

## Perzijska igra



Kašani: — Sem mislil, da je šah, toda to je že kar mat...! (Vjesnik)

BODOČI KEMIJSKO-METALURŠKI KOMBINAT V ŠABCU

Na savski obali v Šabcu so začeli graditi cinkarno, ki bo glede na proizvodni sistem enaka najmodernejši veliki tovarni, ki jo sedaj gradijo v Corpus Christy v ZDA.

Prvotni načrt je določal gradnjo kemijsko-metalurškega kombinata v Kostolcu, ker je ta v neposredni bližini bodočega velikega rudnika Majdanpek in ker ima znatne količine električne energije.

Tako je imel »Mali Zvornik« odločilno besedo. Pa ne samo v tovarni »Zorka« je nekaj stavb, ki jih je mogoče zelo hitro usposobiti za oddelke cinkarne.

Računajo, da bo cinkarna začela obratovati v letu 1954. Proizvodnja bo postopoma naraščala, dokler ne bo dosegla 20.000 ton na leto.

Toda ta kemijsko-metalurški kombinat nam ne bo dajal samo cinka. Na leto bomo dobili okrog 35-40 ton kadmija, redke, dragocene kovine.

V tovarni »Zorka« že montirajo šest velikih pirnitnih peči. Te naprave bodo omogočile, da se bo proizvodnja žveplene kisline povečala na 43.000 ton.

Kasneje, ko bo začel obratovati naš drugi veliki rudnik v Majdanpeku, bo Šabac dobil tudi naprave za elektrolizo bakra, tako da bo to mesto, ki je bilo v svetu že doslej znano po svojih kemičnih izdelkih, v bodoče pridobivalo tudi znatne količine cinka, bakra, zlata in kadmija.

Nadomestni deli in snovi za človeško telo

K lasuljam in umetnemu zobovju, ki so bili doslej edini nadomestni deli za človeško telo, je v novejšem času znanost dodala še umetno srce, pljuča, želodec, oči, kosti, žile in kri.

Res je, da se ne sprejaha še noben človek z umetnim srcem v prsih, res je pa tudi to, da je že zelo blizu časa, ko bo mogoče z umetnim srcem obdržati pri življenju bolnika na operacijski mizi v času operacije njegovega srca.

Isto velja za umetne ledvice, napravo, ki je sestavljena iz ateknih aparatov, cevi, črpalk in kontrolnih zaslonov. To umetno dobrobovje lahko nadomesti človeške ledvice za mnogo delj časa, kot pa umetno srce.

Nadomestni deli za človeško telo, ki jih je ustvarila moderna znanost, niso vedno le mehanske naprave, uporabljene za krajši čas, kot je to zgoraj opisano.

Roženica, prozorna tvarna prednja očesa, ki omogoča vid slemenu očesa, je lahko vzeta z drugega očesa. To je že stalni nadomestni del. Podobno je pri delcih kosti in cepičih živeč ter žil, s katerimi nadomeščajo oboleni dele kosti, živec in žil.

Razen mehanskih src in ledvic ter tkiva vseh vrst in krvi pa je še drug način za nadomeščanje obolenih organov, ki ga po navadi ne smemo v to vrsto zdravljenja, namreč zdravljenje z izvlečki iz žlez ali s hormoni.

Franciji imajo take snovi vsiladišene razdeljene po okrajih. Bolnik dobi na pr. krvno plazmo iz zaloge svojega okrajja, če je ta slučajno izčrpana, pa iz zaloge drugega okrajja.

Zdaj so »kostne banke« že postale pomembne. Kosti posušijo in sterilizirajo pri velikem mrazu (-196 stopinj C) podobno kot konservirano krvno plazmo.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Kostne cepiče najprej pri velikem mrazu (-196 stopinj C) sterilizirajo in posušijo. Nato jih v brezazernem prostoru zapeljuje v steklenico, ki so lahko shranjene v skladišču z normalno temperaturo.

tako n. pr. srčne motnje z adrenalinom (hormon nadobistnice), sladkorno bolezen z insulinom (hormon trebušne slinavke) itd.

Bolezen adisonovko, ki je posledica nezadostnega delovanja nadobistnice in je bila še pred nedavnim za bolnika usodna, so zdaj obvladali tako, da so normalno izločene snovi nadobistnice nadomestili s hormoni.

Kortizon je nov hormon, ki popravlja delovanje človeškega telesa, kajti brez ko ga spet napadejo revmatične bolečine. Glede krvi poznamo dva primerja: nadomeščanje dela izgubljene krvi ali pa dajanje krvi bolniku za okrepitev obrambne moči organizma.

Življenje in znanost

Problem konserviranja je žul mnogo bolj zapleten pri roženici, kosteh, koži in drugih tkivih, ki jih pri operacijah kot cepiče vstavljajo v bolnikovo telo.

Pri kosteh poznamo dva načina konserviranja. Na stari način so zmrznjene kosti hranili v hladnih »kostne banke« do trenutka, ko so jih pri operaciji uporabili kot cepiče.

Danes je torej že mogoče, da človek hodi z golenico drugega človeka, ki je bila posušena v mrazu, da gleda skozi roženico, preseneno v njegovo oko iz očesa drugega človeka, da je v njem iz drugega telesa vzeta kri, ki kroži skozi del arterije, vzeto od drugega človeka.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Kos kože pritrjuje s trakom iz plastidnega materiala na stekleni cilindri in ga dajo v steklenico z nasoljeno krvno plazmo. Hranijo ga v hladilniku tik do uporabe pri operaciji.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Učinkovitost raziskovalnih grup v zadnji vojni

V juniju 1940. leta je profesor Bernal, predavatelj kristalografije na univerzi v Cambridgeu, objavil neki članek, v njem je napovedal škodo, ki bi jo povzročilo bombardiranje 500 bombnikov v Coventryju.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Problem konvojev

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

Pravilna dela so se v Šabcu že razmahnila. Postavljajo 168 kadi za elektrolizo, nekdanjo kurilnico pa preurejajo v skladu s potrebami cinkarne.

tura terena in vrsta tal v neposredni bližini postaje. Za povečanje učinkovitosti so predlagali polaganje kovinskih mrež na tla okoli postaj. Najboljšo velikost mrežnih luknjak je izračunal profesor Mott in cilj je bil dosežen. Kmalu pa so se pojavile nepričakovane težave: skozi mrežo je poganjala trava, ki je zmanjšala učinkovitost mreže. Komandant neke postaje si je pomagal na neuvaden način — na postaji so začeli gojiti gosi, ki so travo sproti pojedli, kolikor je je zraslo. Gosi so začeli gojiti na vedno več postajah in lahko si predstavljamo začudenje angleške vrhovne komande, ko so s postaj zahtevali osebje — za pašo gosi! Velikotono naušnik uklopno krizarko »Tritpiz« so Angličani v zadnji vojni sicer blokirali v norveškem fjordu Tromsø, predstavljala pa je še vedno nevarnost za zavezniške konvoje. Ko so se Angličani odločili, da jo napadejo s bombniki, je VRG odredila vrsto avionov za napad, njihovo število, visino letenja itd. Odločili so se za 30 avionov in predvideli tri zadetke. Tako se je tudi zgodilo — »Tritpiz«, zadet od treh težkih bomb, se je prevrnil.

Držaji orodja so boljše, če ustrezajo obliki rok

Francoski pisatelj Baul Valéry je že leta 1938 izrazil svoje začudenje, da še nikoli ni bila objavljena študija o roki, ki ima tako veliko vlogo v vsaj človekovi dejavnosti. Nemoč dr. Herig je začel razmišljati o človeški roki iz čisto drugih pobud — na zohodravniškem stolu ob priliki



Nemec dr. Herig je preučeval odnose rok, namazanih s sajami, z rentgenskim aparatom po anatomiji rok pri gibanju in prijemu. Na podlagi doseženih izsledkov je držaje orodja prilagodil obliki rok in delu z njim.

nekega zelo bolečega izdrtja zoba. Prišel je do zaključka, da so držaji instrumentov in orodja, ki so podaljški rok, izdelani s premalo razmišljanja o njihovi vlogi. V resnici morajo biti držaji, ki se veže delovno orodje z roko, ki ga upravlja, tak, da čim boljje ustrezajo obliki roke. Dr. Herig je začel tozadevna raziskovanja že leta 1932.

Kako deluje roka? V vseh mogočih primerih je cilj prijema prsti: postopoma približati različne dele predmetu, ki ga želimo prijeti, nato izvršiti nanj pritisk za obvladovanje njegove teže in prazen nanj silo, ki bo izvedla željeno delo. Različne kombinacije dejavnosti rok lahko razvrstimo v tri skupine:

- 1. Prijem predmetov, ki so premajhni, preveliki, pretežki ali pa prenerodni, da bi jih mogli prijeti. Za to so pinčete in kleščice (urarske, zobozdravniške, kovaške itd.).
2. Držanje in obdržanje predmeta. Pri tem se ne menjajo niti njegova oblika ne položaj. Za to so ploščate kleščice.
3. Prenajanje sile, ki menja obliko ali položaj predmeta, ali pa obvoje khrati. Za to so ključavnice, valjarji, lopate, noži, izvijači itd.

Seje in X-zarki

Raziskovanja o prilagoditvi držaje orodja roki je olajšala uporaba X-zarkov, katerim so ugotovili, kateri deli roke delujejo pri raznih vrstah prijemov. Dr. Herig je to delo zelo izpopolnil s tem, da je držaje namazal s sajami. Sledovi saj na roki so mu pokazali mesta, na katera držaj pritiska. Z druge strani so mu pokazali mesta na držaju, ki so ostala brez saj, da je treba držaju dati drugo, bolj prikladno obliko, kajti držaj orodja se primerno obliko poveča, moč prijema in učinkovitost, zmanjša pa utrujanje in število nesreč. Znanstveno raziskovanje se nadaljevalo z uporabo elektromehaničnih naprav, s katerimi so merili največje možne pritiskne roke. Kose lesa v obliki elipsoida in različnih velikosti so preizkušali za držaje na različnih orodjih tako dolgo, dokler niso ugotovili, kateri držaj je najbolj prikladen. Rezultati vseh teh raziskovanj so v praksi uporabili najprej pri izdelavi instrumentov za zobno in splošno kirurgijo. Raziskovalci pa se niso omejili samo na to; delali so dalje v vseh smereh in so n. pr. samo za izdelavo najbolj prikladnega držaja za mesarski nož napravili okrog 400 poskusov.

Orodja, ki ustrezajo obliki rok

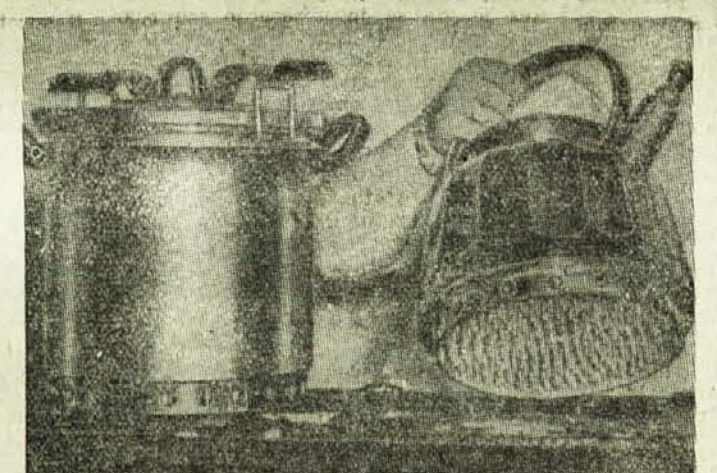
Pri vsakem držaju pridejo prsti vedno na določeno mesto, toda delo roke ni enako pri lopati, ključavnici ali mečli. Roka se ne more prilagoditi



S prilagoditvami istemu času nekajkrat večje delo (na desni delo, opravljeno z navadnimi kleščami).

orodju, prilagoditi se ji mora roka, ki mora biti njeno dopolnilo in njen pomočnik. V starih časih se s problemom orodnih držajev niso mnogo ukvarjali. Prvenstveno je nastalo, da so imeli držaji vseh mogočih orodij skozi dolga stoletja vedno enake oblike, ki so jih dobili brez posebnih, preudernih poskusov. Poskusi, ki jih dr. Herig v Württembergu še vedno dela, dokazujejo, da je za praktično življenje in delovni učinkovitost držajev vseh mogočih orodij in instrumentov zelo pomembno in ga nikakor ne sme zanemarjati. Dr. Herig je začel na področju, kjer bo še mnogo dela.

KORISTNA NOVOST



Lonce iz aluminija zaradi svoje praktičnosti že dolgo časa niso nič več novega. Nasprotno pa je nova taka njihova izvedba, da imajo vse dno pokrito s čepki iz iste kovine. Na ta način je ogrjevalna površina trikrat večja, prihranilo plina je 25 do 30 %, čas kuhanja v takem loncu pa je znatno krajši kot v loncu z ravnim dnom. Lonce je napravljen iz enega samega kosa kovine.

Sporedni prihodnjega tedna. GLEDALISCE: Mestno gledališče Ljubljana. Petek, 13. marca ob 20: N. Krasna, Draga Ruth Zaključena predstava za ZSJ. Sobota, 14. marca ob 20: N. Krasna, Draga Ruth Izven. Nedelja, 15. marca ob 15: C. A. Puget Srečni dnevi. Izven Ob 20: A. Roussin Otroci prihajajo Izven. Ponedeljek, 16. marca ob 20: Koncert pevkega zbora Ljubljanski zvon. Torek, 17. marca ob 21: D. Gervais Karolina Reška Abonma GT in STS Vstopnice so tudi v prodaji. Sreda, 18. marca ob 20: I. Cankar, Lepa Vida. Abonma red SREDA. Četrtek, 19. marca ob 20: N. Krasna, Draga Ruth Zaključena predstava za LMS. Petek, 20. marca ob 20: A. Roussin, Otroci prihajajo Izven. Radijski dnevniki in objave: 19.20 Glasbena medija, 19.30 Radijske reklame, 22.00 Napoved časa, poročila in vremenska napoved. Oddaja Radia Jugoslavija za tujino na valu 827.1 m (prenos iz Zagreba). Nedelja, 15. marca: 8.00 O športu in športnikih, 12.30 Zima se postavlja, 9.00 Ob 60-letnici postaja Janka Glazerja, 9.40 Popoldanski simfonični koncert, 11.00 Nekaj veselih iz živalskega sveta, 11.30 Orkestralni spored, 12.00 Oddaja za Beneške Slovence, 12.15 Slovenske narodne pesmi, 13.00 Pogovor s poslušalci, 13.10 Želje ste — poslušajte, 15.30-15.40 Za naše kmetovalce, 16.00 Izra godba na pihala, Komanda Korpusa Ljubljana p. v. Stjepana Dieška, 16.30 Radijska igra — Ivan Tavčar: Cvetja v jeseni, 17.30 Promenadni koncert — 18.00 Radijska reportaža — Zrone Kršinič: Iz bolniških sob »Novega Celja«, 20.00 G. Puccini: Madama Butterfly, opera v treh delanjih, izvajajo solisti, zbor in orkester Ljubljanske opere (Prenos iz opere). Ponedeljek, 16. marca: 12.00 Opoldanski orkestralni spored — 12.45 Slovenske narodne in umetne pesmi — 12.40 Od melodije do melodije — 15.10 Klavirski miniaturo mojstrov romantike — 15.30 Solska ura za nižjo stopnjo: Fr. Bvck: Crni bratje, 16.00 Iz opernega sveta — 17.45 Tečaj francoskega jezika (56 lekcija) — ponovitev — 18.40 Poje ženski zbor »Pletenine« p. v. Jožeta Hanca — 19.40 Izra ljubljanski plesni sekatek — 20.00 Okno v svet — 20.10 Simfonični koncert orkestra Slovenske Filharmonije, dirigent Jakob Cipel, solist Hilda Gus-Horakova (Prenos iz velike uniovske dvorane). Torek, 17. marca: 11.00 Solska ura za nižjo stopnjo (ponovitev) — 11.30 Solska ura za višjo stopnjo — 12.00 Slovenske umetne pesmi — 14.00 Ali znate poslušati? — pripoveduje in ilustrira Krek Uroš — 14.40 Veseli narodni napevi — 15.30-15.45 Ilf Petov: Dvanajst stolov — 16.00 35 let športnega društva »Železnikar« — 16.10 Popoldanski koncert slovenske simfonične glasbe — 17.45 Tečaj angleškega jezika (56 lekcija) — ponovitev — 18.00 Narodne pesmi poje pevski zbor »Svoboda« Ivan Cankar iz Ljubljane. P. v. Doreta Matula — 18.30 Kulturni pregled iz kulturne kronike — 19.40 Izra pianistka Nada Verbič — 19.40 Valčki Johanna Straussa — 20.00 Tone Sturm: Zaščitna dela — 20.15 Iz oper Richarda Straussa in H. Suttermeistera — 21.00 Literarna oddaja — Francesco Jovine: Polja sacramenta. Sreda, 18. marca: 12.00 Lohka glasba — 16.00 Popoldanski koncert naših solistov — 17.10 Pole pevski zbor DKUD Svoboda iz Gornje Radgone p. v. M. Golarja — 17.30 Solska ura za nižjo stopnjo — Sl. Rupel: Postojnska jama — 18.00 Odloamski in komični oper — 18.30 Znanstvenopolitični teltion — 18.45 Izra trio Darko Skoberne — 21.30 Dve orkestralni skladbi Mauricea Ravela — Scherezada in Valse. Četrtek, 19. marca: Odgovarjamo na vprašanja pionirjev — 13.15 Operne predigre in intermedije — 14.00 Izra Vaški kvintet, poje Franc Koren — 15.10 Valčki J. Brahmsa in polke B. Smetane — 15.30 Ilf Petov: Dvanajst stolov — 15.45 Izra saksofonisti Srečko Dražič, pri klavirju Dana Hubadova — 16.00 Oddaja za žene — 17.50 Partizanski spomini — Voljo Poronta: V prepahnih stelah Grintovca — 18.20 Novosti iz literature — Marcel Proust: Pet k swannu — 18.40 Pesmi Schumanna in Schuberta poje sopranistka Matilja Skende-povič pri klavirju Danilo Švara — 20.10 Koncert slovenskih narodnih pesmi v izvedbi najboljših slovenskih zborov — 21.00 Podoba skladatelja Sergeja Prokofjeva (glasbena oddaja s komentarjem). Petek, 20. marca: Obisk pri Matiji Tomcu — 16.00 Komorna ura: L. v. Beethove: Sonata v Es dur št. 3 op 12 za violino in klavir; Cesar Franck: Preljudij, korali in fuga; Aleksander Borodin: Godalni kvartet št. 2 v D-duru — 18.00 Urednikova beležnica in pionirska pošta — 18.30 Prof. Ing. Dušan Lesič: Vloga elektronike v današnji tehniki — 18.45 Narodne pesmi poje Branka Košak-Srčarjeva, s harmoniko spremlja Avgust Stanko — 22.15-23.00 Nočni koncert orkestra Radia Ljubljana p. v. Jakova Cipelja, Primož Ramovč: Diverthment L. M. Skerjanc: Maženka, koroografska pesnitev; Zvonimir Ciglic: Nocturno in silhueta. Sobota, 20. marca: Koncertni valčki — 18.50 Iz jugoslovanskega kulturnega življenja — Goran Kovačič — 14.00 Narodno glasbo izvajajo Veseli godci, baritonist Vinko Plevel in Avgust Stanko s harmoniko (prenos v Zagrebi) — 14.40 Izra orkester Andre Kostelanetz — 15.30 Naš roman — Ilf in Petov: Dvanajst stolov — 17.20 Za pionirje — V Janovi deževni: Najboljši igra v svetu — 17.40 Poje Ljubljanski komorni zbor p. v. Milka Skoberne — 21.35 Za vesel konec tedna.

# Planiška tekma v znamenju vetra in padcev

Za Planico se je obetala lepa prireditve v smučskih skokih. Med prijavljenimi je bilo še kar precej tujih tekmovalcev. Čeprav niso vsi prišli. Tako na primer ni bilo Bradla in napovedanih skakalcev ZDA, ki so nastopili na veliki skakalnici v Kulmu, kjer je bil naš Finžgar peti. Ameriške skakalce je namreč povabila avstrijska smučarska zveza, kar je stalo okoli 20 tisoč šillingov. Ker pa je bila prireditve v Kulmu dobro obiskana samo zadnji dan in pričakovanih dohodkov ni bilo, so Avstrijci bivanje Američanov izkoristili še za eno prireditve, ki je bila minulo nedeljo.

V Planici je bilo tri dni pred tekmo še tisto razpoloženje, ki ga je marsikdo od nas že občutil ob hladnih, toda osvežajočih jutrih in večerih ter ob toplih, čeprav še zimskih sončnih žarkih, ki se bleščeče odbijajo od snežne odeje. Zni pa je uspešni skoke, ki so bili svojevrsten užitek videlo v betonski in petek le malo ljudi. Kajti Putnik je pripravil posebno vlakno samo v soboto in nedeljo. V soboto popoldne pa se je nebo pooblačilo, ker je bilo slabo znamenje za nedeljsko tekmo, ko se je obeta veliki obisk gledalcev. Še bolj pomembno pa na tako veliki skakalnici kot je osemdesetmeterska.

## Zaradi nevarnosti gledalcev ni bilo za skoke

Izvrstno je bilo sobotno tekmovalne mladincev Slovenije, Videmske pokrajine in Koroške v smučskem teknu na 10 km. Naša mladina, zlasti šolska, se je prepirala, da smučski tek ni samo koristna, temveč tudi zelo lepa športna, borbeno disciplinirana. Zlasti smo občudovali tehniko italijanskih in naših tekmovalcev, ki so bili sila izenačeni.

Zgodnje nedeljsko jutro je bilo mirno, toda sumljivo oblačno. Ko pa so se začeli po planiški dolini razlegati vedri glasovi izletnikov, ki so se šli v velikih grupah zbirati okoli doma, skakalnici zlasti pa ob dobro založenih bifejih — nekateri pa so si in sicer lažje, medtem ko je Zidar po lepem letu trdo doskočil, kar mu je zadalo zaradi poškodovane roke hude bolečine in povzročilo padec, ki je bil že malec nevarnejši.



Skok Albina Roglja

V prvi tekmovalni seriji so bili skoki večine skakalcev daljši in lepši kot poizkusi. Zlasti so navdušili Rogelj, Poldi, Zalokar, Nemec, A. wander in Landenhamer, Saksida, Langus, Avstrijec Schifner, Švicar Bartschi, Avstrijec Kostner in še nekateri. Ne more so govoriti o slogu, s katerim so se omenjeni skakalci pa tudi še nekateri drugi naši skakalci izkazali na treningu, kajti veter je opravič svoje. V tej seriji skokov je prišlo do padcev, ki so napovedali prireditvi slab konec. Le-ta pa je bil za nekatero našo skakalce tudi usoden. Težje sta se namreč poškodovala pri padcu Stanovnik in Klančnik, lažje pa Adlešič in že prej omenjeni Zidar. Klančnik in Adlešič sta se je pripetila nesreča zaradi vetra v prvi tekmovalni seriji. S težkim padcem Stanovnika, ki je imel startno številko 8, pa so prekinili v drugi tekmovalni seriji tekmovalje.

Že po Klančnikovi in Adlešičevi nesreči so se čuli iz množice glasovi, naj vodstvo preneha s tekmovaljem. Za to so bili tudi nekateri tekmovalci, nekateri pa so bili za nadaljevanje tekme do konca. Klančnika, katerega je veter zanesal v stran, je tik pred doskokom obrnil na kakih 30 stopinj od vertikalne osi skakalnice v stran, tako da je s precejšnjo silo s celim telesom butnil v trd sneg in se zvalil na dno skakalnice, kjer so mu takoj priskočili na pomoč. Klančnik, ki je letel v lepem slogu,

se v zadnjem trenutku niti ni skušal izvleči iz nevarnega območja vetra, čeprav bi verjetno to lahko storil in vsaj omilil padec. Stanovnik je v zraku letel zelo negotovo in vetru, ki trenutno ni bil močan, ni bil kos. Še v zraku je tik pred doskokom čudno zabalansiraj s smučmi in prav takrat mu jih je veter pritiskal k tlom, tako da se je z njimi dotaknil snega prej, kot smo pričakovali. Ta dotik pa bi bil skoraj smrtno nevaren. Odbilo ga je tako, da je dvakrat udaril z glavo v sneg, nato pa se je nezavesten zvalil na dno doskočišča. Močno si je poškodoval lobanjo, tako da bo imel verjetno huje posledice. Razpoloženju, ki je v gledalcih splahnelo že po prvih padcih, je sledila potrtost in nevolja. Večina se je vpraševala, ali je samo veter kriv nevarne ali niso mogli prireditelji zaključiti tekme že ob Klančnikovem padcu? Da, to bi mogli, če bi se ali pa če se ne bi držali tega, kar so se prejšnji dan dogovorili, in sicer, da se bodo v slučaju slabega vremena omejevali poizkusni skoki. Tako se je tudi zgodilo. Toda tekmovalcevo vodstvo ni seznanilo o medsebojnem dogovoru, sicer bi leti že pri poizkusnih skokih tudi tekmovali. Če Stanovnikove nesreče ne bi prišlo, pa tudi plasman bi bil realnejši.



Na sliki vidimo naše najmlajše smučarje iz Poljčan, ki so pokazali lep uspeh v veleslalomu in v skokih. S trudom, ki so ga vložili pri smuku in skokih, so si priborili proa, druga in tretja mesta in bili zato tudi nagradjeni s knjižnimi nagradami, kakor je razvidno na sliki. Med njimi je tudi vodja in organizator tov. Aleks Cebul

## Sportna beležnica

I. kolo zvezne lige v pomladanskem tekmovalju se je zaključilo z rezultati:

- Vardar : Dinamo 0:1 (0:1)
- Zagreb : Lokomotiva 2:2 (2:1)
- Hajduk (ml.) : BSK 0:2 (0:0)
- Crvena zvezda : Velež 4:0 (3:0)
- Sarajevo : Spartak 3:2 (1:2)
- Vojvodina : Partizan 1:1 (0:1)

Film o Jimu Thorpu pod naslovom »Bronasti človek«, katerega sedaj predvajajo v mnogih evropskih mestih, vzbuja nenavadno zanimanje. Ameriški filmski podjetje Warner Bros je posnelo življenjsko tragedijo Indijanca Jima Thorpa, športnega lenomana, ki je zmagal na olimpiadi 1924. leta v desetboju.

Kot je znano, so pozneje Thorpa proglašili za profesionalca, a njegov konec je bil prav bešen. Tako n. pr. ni imel toliko denarja, da bi si kupil vstupnico za olimpiado v Los Angelesu leta 1932. Ostal je pozabljen, čeprav je prej v svet obdvoval njegova športna dejanja.

V Beogradu je bilo v zimskem bazenu tekmovalje v plavanju, na katerem naj bi izbrali reprezentanco za miting v Liègeu (Belgija). Ob tej priliki sta bila izbojčena dva državna rekorderja: na 100 m prsno Pandur 1:17,8 in na 200 m hrbtno Škanata 2:34,8. Hafner, član Ilirije, je bil tretji na 100 m prosto z rezultatom 1:03,2 za Jegrom (Zgb) 1:01,1 in Stevanovićem (Bgd) 1:03,1.

Janez Gorišek je postal študentski prvak sveta v smučarskih skokih. V Št. Moritzu je tekmoval z najboljšimi skakalci študenti in seveda tudi s Skandinavci. Njegov največji konkurent je bil Finco Elona, ki je skočil 62 in 63,5 metrov. Gorišek pa je skočil 66 in 63,5 metra. Gorišek je gledalce tako navdušil, da je na njihovo željo izvedel še ekshibicijski skok. Vzel je polni zalet in dosegel daljavo 73 metrov. S tem skokom je dosegel rekord skakalnice, ki ga je doslej imel najboljši srednjeevropski skakalec Bradl.

Znano je, da se bodo jugoslovanski namiznotenški igralci udeležili svetovnega prvenstva, ki bo v Bukarešti. Jugoslovanski prvak Harangozo je v I. kolu prost. Dolinar bo igral z Romanom Saklavonom. Vogrič z Romanom Boenom. Gabriš s Kitajcem Hean Huan Kuangom. Čovičeva z Madžarko Koczljan, Harmatova z Angležinjo Ewans.

Svetovna rekorderja v teknu na 500 m Barthel in Luweg (prvi in drugoplasirani na olimpiadi) se bosta verjetno udeležila mednarodnih atletskih tekmovalj, ki bodo med 18. in 22. avgustom v Beogradu, Zagrebu in Celju.

# Planica - Rateška Ponca

S prisojnih pobočij gora se je začel umikati sneg, po kopnicah je cvetlet teloh, kmalu bo prišel čas, ko se bomo lahko spet napotili v gore. Zato vam podajam, dragi ljubitelji planinske narave, en opis ture v gore, ki jo bo morda tudi od vas kdo podvzel, če je že ni.

Dalj časa me je vabila bajna Planica in strma Rateška Ponca na obisk. Bila je lepa jesenska sobota, ko sem potoval sam, prav počasi v njen objem, sam, da bi me ne motil prav nihče pri občudovanju narave, ki je posebno jeseni in pomladi tako lepa in pestra. Zamaknil sem se v izvir Nadiže, ki se potaka počasi po skalovitu v dolino, kot debela, žalostna solza po uvelim licu, ki žaluje za svojo mladostjo, dokler se ne usuši. Ta potoček ponikne v dolini na prodnatih kotanjah, ko napravi nekaj plesočih kolobarjev.

Temno in svetlosivo so blestele na treh straneh trdnjavske stene Planice. Na desni rajda Ponc, v ospredju visoka, prepadno izklesana stena mogočnega Jalovca, iznad katere se ponosno dviga njegov ostri, ošljeni vrh. Ob levi zapirajo pogled visoke, od tal do vrha navpične stene Sit in Travnika prav tja do prijazne Mojštrovke. Zaključek napravi osekana stena Slemena. Prevzame nas občutek, da smo prišli na konec sveta, kjer ni več izhoda, ujeti v ogromno trdnjavo, umik je mogoč le nazaj. — A ni tako! Če smo podjetni, poženimo se skozi divji, strmi in

nadeli smuču pa hajd na »trotel vize« je začel pihati mrzel severovzhodnik, ki je postajal vedno močnejši.

Že pred enajsto uro je bilo na skakalnici vse pripravljeno za začetek tekme. Ob robu strme krivine so čakali merilci dolžin z dolgimi palicami, na stolpu so bili zbrani sodniki, na nasprotni stoječi terasi pa komisija za izračunavanje rezultatov ter radijski napovedovalec. Pesmi s plošč so dvigale razpoloženje osem tisočev gledalcev, s katerimi jih je navdalo vedno toplejše sonce, ki je premagovalo mrzel veter. Le-ta pa je bil še dovolj hladen, da se skakalnica ni omeščala in je bila poleđena. Počakali so še pol ure, veter pa je postal še bolj vztrajen in višljiv. Že pri prvem skakalcu se je opazilo, da bo veter tekmovalcem novaren nasprotnik. Prvi skoki so bili poskusni. Zato ni nihče od tekmovalcev posvetil slogu in daljši posebne pozornosti. Skakali so ležerno, brez odriava, da bi se spoznali s trenutnimi okoliščinami. Skoraj vsi naši skakalci so skakali ob hudem vetru zadovoljivo, vendar se je spet opazilo, da je njihov doskok manj prožen kot pri postujočih skakalcih. Že v tej posusni seriji imeli Podlogar, Krznarič in Avstrijec Kerber,

## Plodno delo šahovskega društva Železnikar

Šahovsko društvo Železnikar v Ljubljani ima za seboj zelo plodno leto. Društvo se je udeležilo vseh turnirjev in tekmovalj ter se uvrstilo s svojo kvalitetno igro in dobro organizacijo med vodilna šahovska društva v Ljubljani.

Društvo se je posebno izkazalo pri organizaciji mednarodne šahovske olimpiade železnikarjev v Lovranu, ki jo je moralo v zelo kratkem času pripraviti in je prav po zaslugi društva zelo dobro uspela. Člani so na letnem zboru naglasili, da je premalo sodelovanja s sindikalnimi organizacijami, pa tudi premalo razumevanja sindikalnih forumov, tako glede izbire reprezentance kot organizacijskih vprašanj, saj društvo še vedno nima poravnanih stroškov olimpiade, ki jo je priredil sindikat.

Novizvoljeni odbor s tov. Varoga na čelu se bo moral zelo potruditi, če bo hotel društvo spomladiti, saj je razen mladincev industrijske šole zelo malo mladine. Slednji so posebej čuli lani veliko pozornost in si priredili teoretski tečaj, ki še traja, vendar je mladine kot odraslih v železnikarskih kolektivih toliko, da je število članstva v društvu razmeroma majhno. Popolnoma je zamrl ženski šah, kljub velikemu številu žena v ljubljanskih železnikarskih enotah.

Na zboru so zatorej sklenili, da si bodo predvsem prizadevali množično zvesti članke delovnih kolektivov v društvo. Če se bodo z aktivnostjo, kot so jo šahisti Železnikarja poka-

zali doslej, lotili perečih nalog, ki so jih na zboru še sprejeli, potem bo društvo imelo še pomembnejšo vlogo in zasluge za napredek in širjenje šahovske igre med železnikarji.



Jalovec kraljuje nad Planico in Zgorjnjo Trento

mahnemo po lovski stezi v Malo Pišenco in Kranjsko goro. Ali pa od Grla desno proti Slemenu, kjer bomo poleti občudovali edinstvena planinska očesa. Prihiteli nas bodo pozdraviti spet tropi ljubkih ovac. Pozimi pa bomo občudovali s srebrnim snegom zalite kotanje. Če smo dobri smučarji, nas bo strmi padec prvega hribočka pognal preko kotanje kar na drugega in tako naprej do roba Slemena ob Mojštrovki, kjer se bomo morali kar previdno spuščati ob steni Travnika v Planico nazaj, če je nismo mahnila na Vršič.

Koča v Tamarju. Kmalu so prišli za menoj tovariši, s katerimi sem se domenil, da napravimo naslednji dan naskok na Rateško Ponco. Zjutraj smo jo še v temi mahnila naprej. Neroden vstop po strmi skalnati grapi je bil kmalu za nami. Pod širokim prodiščem sredi Ponce smo prepočili trop gamsov. Poiskali smo markacije in se pogrnili v strmino. Prečkane golih skalnatih grap, ki strmo padajo navzdol, je le zahtevalo nekaj previdnosti. Visoko nad seboj smo zagledali na strmem kuclju gam-

# Solska telesna vzgoja na pravi poti

## MNOŽICA ŠOLARJEV SE JE SMUČALA

Smučarske tekme, ki jih je priredil za dijake vseh svojih nižjih gimnazij Svet za prosveto in kulturo razdvojljakega okraja pred kratkim na Poljski pri Bledu, so nedvomno najpomembnejši šolski zimskošportni dogodek v letošnji zimi. Udeležilo se jih je več kot 800 vseh gimnazijsko mladine, skupno število pa je preseglo število 1000. Tako množično okrajne šolske prireditve pri nas še ni bilo.

Prav nič manj, če ne še bolj, je pomembna njena vsebinska stran. Tekmovalje ni bilo kampanjsko, zaradi njega samega. Njegova vrednost se je pokazala v kvaliteti, bilo je solidno pripravljeno, se pravi, bilo je rezultat skrbne, dalj časa trajajoče sistematične vadbe. Organizatorji — učitelji telesne vzgoje so prav dobro razumeli svojo nalogo. Niso se držali togo šolskega učnega načrta, temveč so znali predpisano gradivo spretno prilagoditi krajevnim vremenskim in terenskim prilikam.

V celoti je to potrdilo samo tekmovalje. Ko so po 500, 800, 1000 in 1500 metrov dolgih, spolu in starosti ustreznih smučskih progah tekli mlajši in starejši pionirji in pionirke, ni bilo težko opaziti lepih, dolgih smučarskih korakov, lahkotnih odzivov in pravih zamahov. Tujec smučanju ni bil nihče.

Prav radi so mladi tekmovalci razlagali, kako so se učili smučanja. Pripravljali so, da so že jeseni in telovadnicah ali na šolskih dvoriščih vadili smučski korak, zamaha, pred-

klone in druge elemente splošne telesne vzgoje, ki pridejo prav tudi pri vadbi smučarskega športa. Ko je zapadel sneg, so svoje znanje preizkušali in poglabljali pri šolskem pouku telesne vzgoje v naravi. Pozneje, po zdravstvenih pregledih, pa so se že pomerili na internih zavodskih tekmovaljih. Razume se, da so izkoristili še svoj prosti čas za vadbo na zasneženih poljih in strminah. Tako so se pripravljali za to veliko okrajno srečanje.

Borbenost tekmovalcev za čast svojih šol in način ocenjevanja sta bili močno izraženi posebnosti.

Spričo tolikšne množice nastopajočih je bilo pričakovati, da bo tekmovalje dolgo trajalo. Toda ne. V dobri uri je bilo zaključeno.

Končno je to tekmovalje bilo pomembno tudi zato, ker je razbilo vse dvome in bojazen pred uspešno izvedbo tovrstnih prireditev. V bodoče bo možno vnesti v taka tekmovalja še več pestrosti, ki v tem primeru pomeni nič drugega kot vsestranost. Dosegli je bomo s tem, da bomo uvedli istočasna tekmovalja v dveh, treh ali več disciplinah. Pri smučarskih tekmah n. pr. bo tekmovalje lahko istočasno v tekah, skokih, smuku ali slalomu; pri lahkotniških v tekah, metih in skokih, pri plavalnih v vztrajni in pri vadbi mladine, pri igrah v odbojki, košarki, nogometu itd.

Tak način dela bo prav gotovo pomagal naši šolski mladini, viki stopnjo fizične kulture. Vsebinska in oblika tega načina sta isto kot športni dan, ki ga bomo morali uvesti tudi pri nas.

Kakor pri mnogih drugih, se je tudi pri tej tekmi pokazala pomankljiva moralna vzgoja in disciplina. V teži za čim boljšimi rezultati se je tu in tam na progah ob-

prehitvanju ponavljal krepko zabljeni smučar. In bližnji, sicer zares vabljivi hrib, na katerem so pionirji z veliko vmezo kazali svoje spretnosti v smuku, skokih in slalomu, bi vendarle ne smeli biti močnejši od dolgotrajnih in brezuspešnih pozivov



Dijakinje v tekmi za prvenstvo razdvojljakega okraja

vodstva, ki je želelo postaviti vse tekmovalce pred fotografa. Tudi tem elementom splošne vzgoje bo v bodoče potrebno posvečati večjo skrb.

## Jubilejne prireditve »Partizana«

Letos pripravlja TVD Partizan Narodni dom v Ljubljani jubilejne telovadnice, kjer bodo tekmovali vsi oddelki prvega razreda, telovadci in telovadke zveznega razreda pa bodo ob tej priliki izvajali najtežje vrhunske prvine na orodjih in v partnerni gimnastiki. Vsa društva Partizan po Sloveniji se vestno in mrzlično pripravljajo na te jubilejne tekme, ki bodo za mladince v Ljubljani v drugi polovici tega meseca. Posebno delavni in vztrajni so pri vadbi mladine in mladince ljubljanskega matičnega jubilejnega društva. Odločno hočejo poseči v boj tudi posamezniki ter vrste mladincev in mladink s podeželja. V zadnjem času se je telesna vzgoja v novih organizacijskih oblikah močno razvivala in razgibala v naših indu-

strijskih centrih. Pridno telovadiljo mladinci in mladinke v zasavskih revirjih in na Jesenicah, za njimi nočejo zaostati telovadci v Celju in Mariboru.

Jubilejnega leta slovenske telovadbe pa ne bomo praznovali samo s temi jubilejnimi tekmi, ki bodo ob koncu marca v Ljubljani. Republiški odbor Partizana zaključuje vse potrebne priprave za dobro izvedbo jubilejnega republiškega zleta, ki bo v tednu Partizana v času od 21. do 29. junija v Ljubljani, ko bodo številna tekmovalja v vseh panogah programa TVD Ta tekmovalja in nastopi bodo prav gotovo prikazali koristi in višino naše telovadbe in gimnastike.

gart, ki nam je žal s te strani nedostopen. Občudoval sem rajdo Visokih Tur, pod njimi pa zagledal svojo rodno, zasluženo Slovensko Koroško. Zamislil sem se v nepozabna otroška in mladeniška leta. Leta 1917, ko je majniška deklaracija vzvalovila koroške Slovence, boji leta 1918. Borba ob nesrečnem plebiscitu leta 1920 in končno beg od doma v novo domovino Jugoslavijo.

Vzdrnil me je iz sanj in prevzel pogled na naše Julijce, ki so se, kopajoč se v svojem srebru, vrstili od Jalovca tja do Skrlatic in še naprej. Obujal sem prijetne spomine na vsa pota in vrhove, ki sem jih oblezel. Bili so lepi, sončni, poletni, pa tudi neprijetni deževni in sneženi zimski dnevi. Vrstile so se lagodne in tudi težke ter naporene ture, a vse so bile lepe in so nepozabne.

Bil sem v kraljestvu prepadnih sten in globokih, ozkih dolin — vse je blestelo v zlatih, slončin žarkih. Vladala je tišina, blagopokojen mir, le v daljavi se je oglašal zvonček samotne črede ovac. Pel in vriskal je v mojih prsih občutek svobode in prostosti, občutek brezskrbnega življenja, vse lepote in sreče.

Pogledal sem na uro. Kar ustrašil sem se. Stiri ure sem sanjari. Treba se je bilo vrniti. Pogledal sem se navzdol. Nekaj časa je šlo kar dobro. Kmalu pa so izginile markacije. Veliko truda me je stalo iskanje. Kar nenkrat sem se znašel pred več stezami. Redke, deloma izbrisane in samo od spodaj vidne markacije so mi vzele precej časa. Večkrat je bilo treba iti nazaj k markaciji in od nje previdno k

naslednji. Staknil sem pri tem iskanju več zanimivih lukenj in visokih tur. Zanimale so me, lezel in stikal sem po njih, jih slikal in občudoval. Našel sem eno prav lepo in prostorno, primerno za bivakiranje, ki je imela na koncu lepo, kakih deset metrov visoko navpično okno. Postlana je bila z drobno nasekanimi ruševimi vejicami. Najbrž je kdo prenočeval v njej, morda pastirji ali partizani.

Prepočil sem spet trop gamsov. V hitrici sem obiral napačne grebenčke in zašel nad prepeke, ki jih ima Ponca prav dosti. Ze precej obupan sem opazil v podnožju dva obmejna strazarja in ju naprosil, da mi povesta, kje je prehodno. Po daljšem vpitju smo se sporazumeli in pokazala sta mi pravo stezo oziroma smer. Nagradil sem ju s cigaretami.

Poln nepozabnih vtisov sem se vrnil v koč. Tam so ravnokar obvezovali turista z zlomljenim nogo. Sel je v družbi dveh podjetnih planink skozi Ozebnik na Jalovec. Hodili so prvič in zgrešili pot. Krenili so koj za Ozebnikom po steni na vrh. Nazaj si niso upali. K sreči je pripeljala po Hornovi smeri skupina plezalcev, ki je prestrašene planince spravila na vrvi z vrha. Pod Ozebnikom na strmem prodišču je dregnul poneprečeni turist večjo skalo, ki se je premaknila in pomisljala, ali bi spustila v dolino ali ne. Brezskrbno je šel naprej, skala pa za njim in mu zlomila nogo pod koleno.

Take so gore, lepe in čudovite, a tudi nevarne, treba jih je uživati previdno in s prave strani.

Anton Blažej